

RATKAISUJA SUOMELLE

KESKUS-
KAUPPAKAMARI

JOHDANTO

Keväällä 2022 koronavirüs oli viimein helpottanut ja talous oli kasvussa, kun Venäjän hyökkäyssota Ukrainaän käänsi talouden suunnan. Epävarmuus kasvoi, kasvu hidastui ja inflaatio kiihtyi. Talouden kehitystä varjosti jälleen uusi kriisi, vaikka toipuminen koronavirüsistä oli vielä kesken.

Niin korona kuin Venäjän hyökkäyssota osoittavat, että odottamattomia, järjestyviä kriisejä voi syntyä. Kriisit koskettavat laajasti koko yhteiskuntaa ja niihin vastaminen vaatii yhteiskunnalta myös taloudellisia resursseja. Mitä kestävämmällä pohjalla julkinen taloutemme on, sitä vahvempia olemme ja sitä pienemmin vaurioin selviydymme kriiseistä.

On ymmärrettävää, että kriisejä hoitava valtio velkaantuu. On kuitenkin ongelmallista, jos velkaantuminen ei rajoitu kriisin hoitamiseen vaan samanaikaisesti kasvatetaan myös pysyviä julkisia menoja, unohdetaan sovitut menokehykset ja heikennetään julkista taloutta tarpeettomasti. Näin kävi Suomelle.

Kun samaan aikaan on myös jätetty tarpeelliset rakenteelliset uudistukset julkisen talouden kestävyysvajeen paikkaamiseksi tekemättä, on tilanne huolestuttava.

Olemme tilanteessa, jossa Suomen taakana on edelleen kasvava julkinen velka, valtion talouden paisuneet menot, ratkaisemattomat rakenteelliset ongelmat, heikko tuottavuuskehitys, kireä verotus sekä ikääntyvä väestö, joka tarkoittaa edelleen kasvavaa pulaa osaavasta työvoimasta.

Talouspolitiikkaa on viime vuosina ohjannut ajatus siitä, että vahva valtio hoitaa kaiken yleensä lisäämällä rahoitusta. Olemme ajautuneet lähemmäksi eteläeurooppalaisia velkaantuneita valtioita, yhä kauemmaksi pohjoismaisista verrokeistamme kuten Ruotsista ja Tanskasta.

Paisuneen hyvinvointivaltion tulevaisuuden rahoitus on uhattuna. Hyvä uutinen kuitenkin on, että ratkaisun avaimet ovat omilla käsissämme. Voimme uudistua, vahvistaa kilpailukykyämme ja varmistaa tulevaisuutemme pohjoismaisena hyvinvointivaltiona.

Ratkaisu on chydenuislainen hyvinvointivaltio. Hyvinvointivaltio, jossa vapaa kilpailu ja toimiva talous sekä mahdollistava yhteiskunta ovat ”saman kolikon kaksi puolta”.

Onko vahva valtio todella sellainen, jossa rahalla pyritään paikkaamaan kaikki? Vai olisiko kuitenkin niin, että vahvan valtion sijaan, tarvitsemme vahvan maan, jossa hyödynnetään täysimääräisesti kaikkien työ ja rooli. Vahvassa maassa kaikki yhteiskunnan jäsenet ja toimijat ovat osa ratkaisua. Tarvitsemme toimeliaisuuteen ja kasvuun kannustavan toimintaympäristön. Tarvitsemme lisää yrittäjyyttä ja yrityksiä, jotka kasvattavat liiketoimintaansa, työllistävät ja innovoivat uutta.

2000-luvun alkupuolella Suomi oli Maailman talousfoorumin (WEF) kilpailukykyvertailussa sijalla yksi, siis maailman kilpailukykyisin maa, useamman vuoden ajan. Mutta sitten alkoi polveileva lasku. Vuonna 2019, ennen koronaa, Suomen sijoitus samassa vertailussa oli 11. Suomella on edelleen vahvuuksia ja tilanne on kohtalaisen hyvä, mutta huolestuttavaa on suunta. Suunta, joka on alaspäin. Kilpailukyky, joka heikenee useilla eri osa-alueilla yhtä aikaan verrattuna kilpailijamaihimme, varsinkin muihin Pohjoismaihin.

Suomella on kaikki edellytykset rakentaa käynnissä olevalla vuosikymmenellä uusi versio menestystarinastaan ja palata pohjoismaiseksi hyvinvointivaltioksi, Ruotsin rinnalle.

Kilpailukykyinen yhteiskunta on hyvinvoiva yhteiskunta. Hyvinvointivaltiomme suuret menot vaativat myös suuret tulot. Mitä kilpailukykyisempi maamme on, sitä turvallisemmalla ja tuottoisammalla pohjalla hyvinvointiyhteiskuntamme rahoitus on.

Kansainvälisessä kilpailukyvyssä on ennen kaikkea kyse siitä, että luodaan Suomeen kannustava, mahdollistava ja ennakoitava toimintaympäristö. Toimintaympäristö, joka houkuttelee yrityksiä investoimaan, kasvamaan ja työllistämään sekä yksittäisiä ihmisiä yrittämään, innovoimaan ja tekemään töitä.

Suomi on vientivetoinen maa globaalissa taloudessa. Emme elä umpiossa. Poliittisia päätöksiä ja yhteiskunnan kehityksen suuntaa pitää tarkastella kansainvälisessä kontekstissa ja verrokkeina on käytettävä tärkeimpiä kilpailijamaitamme kuten esimerkiksi Ruotsia ja muita Pohjoismaita.

Edessämme on nyt valinta: uudistutai näivety. Nykytila johtaa hitaaseen näivettymiseen. Suomen on valittava rohkean uudistumisen tie.

Kansainvälisten organisaatioiden analyysissä Suomen kilpailukyvyistä nousee esiin yhteneviä huomioita. Suomessa instituutiot ovat vahvoja, korruptio vähäistä ja kaikissa vertailuissa koulutussektori menestyy erityisen hyvin. Koulutussektorilla kehityksen suunta on kuitenkin heikkenevä. Haasteita Suomella riittää muun muassa työmarkkinoilla. Erityisesti palkanmuodotuksen jäykkyys, työn tekemisen tarpeettoman huono kannustavuus ja tiukka ansiotuloverotus nähdään kansainvälisissä vertailuissa usein kilpailukykyä heikentävinä tekijöinä. Myös infrastruktuurin vajavainen rahoitus heikentää Suomen sijoitusta.¹

Suomen tulevaisuuden menestyksen ratkaisee onnistuminen niillä keskeisillä politiikan osa-alueilla, jotka voivat nostaa Suomen kasvavaksi ja kilpailukykyiseksi.

Keskeisessä roolissa on osaaminen, joka on Suomen kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin kulmakivi. Globalisaation edetessä Suomen omat mahdollisuudet vaikuttaa moniin kilpailukyvyyn tekijöihin ovat vähentyneet. Osaaminen on Suomen tärkein globaali kilpailuetu, johon voimme vaikuttaa omin päätöksin. Tavoitteena tulee olla, että Suomessa on maailman osaavin kansa.

Vahvasti omissa käsissämme on myös toimivan infrastruktuurin luominen. Suomen saavutettavuus, hyväkuntoinen ja toimiva liikenteen infrastruktuuri sekä sujuvat logistiikkaketjut ovat Suomen kilpailukyvyyn perusedellytys ja merkittävä osa ratkaisua ilmastonmuutoksen vastaisessa toiminnassa.

Dynaaminen ja kilpailukykyinen talous syntyy, kun työmarkkinat toimivat, verotus on kannustavaa, työnteko on aina kannattavaa ja sääntely sujuvaa. Keskeistä on ennakoitavuus sekä kasvuun, investointeihin ja työntekoon kannustava lainsäädäntö. On itsestään selvää, että kilpailukyvyyn ytimessä on vastuullinen, kestävä kasvu. Ilmastonmuutos on torjuttava tai muuten kaikki muu on turhaa.

¹ Kotamäki Mauri: Paras, huonoin vai molempia? Suomi kansainvälisissä kilpailukykyvertailuissa (Keskuskauppakamari, 2019)

Taitto:

Johanna Kaukovaara

Julkaisija:

Keskuskauppakamari

SISÄLTÖ

s. 6

KORKEA TYÖLLISYYSSASTE VAHVISTAMAAN
JULKISTA TALOUTTA

s. 14

LISÄÄ OSAAMISPERUSTEISTA MAAHANMUUTTOA

s. 20

OSAAVA SUOMI

s. 30

KASVUUN JA INNOVAATIOIHIN KANNUSTAVA
TOIMINTAYMPÄRISTÖ

s. 36

ENNAKOITAVA JA KILPAILUKYKYINEN VEROTUS

s. 40

INVESTOINNIT KASVUUN SUJUVALLA
LUVITUKSELLA

s. 44

LIIKENTEEEN PÄÄSTÖT LASKUUN JA SUJUVAT
LIIKENNEYHTEYDET VAUHDITTAMAAN VIENTIÄ

s. 50

TOIMIVA KILPAILU JA TEHOKAS JULKINEN SEKTORI

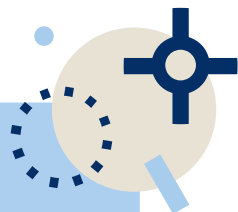
s. 54

TUOTTAVUUTTA PARANTAVAT SOTE-PALVELUT JA
TEHOKKAAT HYVINVOINTIALUEET

s. 58

AKTIIVISTA JA ENNAKOIVAA EU-VAIKUTTAMISTA
TOIMIVIEN SISÄMARKKINOIDEN EDISTÄMISEKSI

KORKEA TYÖLLISYYSASTE VAHVISTAMAAN JULKISTA TALOUTTA

RATKAISUT

1. Tehdään paikallisesta sopimisesta mahdollista kaikissa yrityksissä muuttamalla työlainsäädäntöä.
2. Uudistetaan ansiosidonnainen työttömyysturva.
3. Uudistetaan sosiaaliturvajärjestelmä työhön kannustavaksi.

Työllisyysaste on nostettava 80 prosenttiin vuosikymmenen loppuun mennessä yksityisen sektorin työpaikkojen määrää kasvattamalla. Julkinen talous on käännettävä vahvistuvalle uralle ja kestävyysvajetta on kurottava kiinni.

Suomella oli jo ennen koronakriisiä merkittäviä rakenteellisia ongelmia työmarkkinoiden toimivuuteen ja julkisen talouden kestävyysasteen liittyen. Uudistusten puute oli johtanut siihen, että vuoden 2008 finanssikriisiä seurasi kituliaan kasvun vuosikymmen. Vaikka talous kasvoi, jatkui velkaantuminen.

Taloukasvun potentiaalia on nostettava pysyvästi. Emme saa vajota kituliaan kasvun aikaan vaan tavoitteena pitää olla vahva taloukasvu, nouseva työllisyysaste, lisää yksityisen sektorin työpaikkoja sekä lisääntyvät yksityiset investoinnit. Seuraavan hallituksen tulee asettaa kunnianhimoisia tavoitteita julkisen talouden ja työllisyyden edistämisen suhteen ja määrätietoisesti ajaa niitä kohti. Samalla esimerkiksi työmarkkinoiden kokonaisuutta tulee uudistaa lainsäädännön avulla, jos ja kun työmarkkinajärjestöt eivät merkittäviin uudistuksiin kykene.

Koronakriisistä johtuva velkaantuminen oli ymmärrettävää, mutta hallitus jatkoi velkaantumista kriisin varjolla liian pitkään. Elvyttävä finanssipolitiikka ja valtiontalouden

kehysääntöjen rikkominen ei ollut enää perusteltua vuonna 2022. Puolustukseen ja varautumiseen tehty menolisäykset kevään 2022 kehysriihessä olivat myös kannatettavia, mutta pysyvien menojen paisuttaminen niiden lisäksi ei ollut kestävää.

Valtio on velkaantunut vuodesta 2009 lähtien joka vuosi. Vuoden 2022 lopussa valtionvelan arvioidaan olevan n. 146 miljardia euroa. Velan määrä on huolestuttava, sillä velkaa on maksamassa takaisin yhä pienevä työllisten joukko. Rakenteelliset ongelmat kuten väestön ikääntyminen sekä heikko pitkän aikavälin väestöennuste heikentävät huoltosuhdettamme tulevana vuosina. Lisäksi nollakorkojen aika on ohi.

Kuluneella hallituskaudella valtion talouden pysyviä menoja on kasvatettu merkittävästi. Menojen vastapainoksi sovitut julkista taloutta vahvistavat rakenteelliset työllisyystoimet jäivät kuitenkin vaatimattomiksi.

Pysyvälle kasvu-uralle pääsy edellyttää, että rakenteellisiin ongelmiin tartutaan ja että yritysten, yrittäjyyden ja yksityisten investointien kannusteet ovat kunnossa. Suomessa on oltava kansainvälisesti kilpailukykyinen toimintaympäristö, erityisesti suhteessa tärkeimpiin verrokkimaihimme.

Hallitus asetti hallituskaudelle 2019–2023 työllisyystavoitteen. Tavoitteena oli 75 prosentin työllisyysaste eli päätöspäivänsä noin 60 000 lisätyöllistä vuoden 2023 loppuun mennessä. Alkuperäisellä työllisyystavoitteella oli tarkoitus vahvistaa julkista taloutta ja tasapainottaa mittavia menolisäyksiä, jotka hallitus toteutti etupainotteisesti heti hallituskauden alussa. Tavoitellut työllisyystoimet eivät kuitenkaan koskaan toteutuneet alkuperäisessä muodossaan. Syyskuun 2020 budjettiriihessä hallitus muutti tavoitetta ja sitoutui tekemään hallituskauden aikana päätöksiä, joiden tavoitteena on saavuttaa 80 000 lisätyöllisen työllisyysvaikutukset vuoteen 2029 mennessä. Lisäksi matkan varrella luovuttiin siitä, että työllisyystoimien vaikutukset olisivat todennettavissa valtiovarainministeriön toimesta. Suurin osa työllisyystoimiksi lasketuista päätöksistä ei ollut julkista taloutta merkittävästi vahvistavia – jos lainkaan.

Seuraavalle hallitukselle jää tehtäväksi työllisyyskehitystä vahvistavat rakenteelliset uudistukset. Työllisyysaste on noussut, mutta tehtyjen työtuntien määrä ei niinkään. Työllisyyden nousu on tullut suurelta osin osa-aikatyöstä. Tavoitteena tulee edelleen olla 80 prosentin työllisyysaste vuosikymmenen loppuun mennessä. Tämä tavoite on kunnianhimoinen, mutta realistinen. Tavoitteen saavuttaminen vaatii suunnan muuttamista sekä kokonaisvaltaista onnistumista Suomen kilpailukyyn parantamisessa niin talous-, elinkeino-, koulutus- kuin sosiaali- ja terveyspolitiikassa.

1. Tehdään paikallisesta sopimisesta mahdollista kaikissa yrityksissä muuttamalla työlaainsäädäntöä

Työmarkkinoiden toimivuus on kaikilla kansainvälisillä kilpailukykykymittareilla mitattuna Suomen heikkous. Palkanmuodostus ei jousta, irtisanominen on liian vaikeaa, työvoima ei liiku, ansiotuloverotus on kireää ja kokonaisuudessaan järjestelmä on jäykkä. Maailman talousfoorumi WEF:n kilpailuky-

- **Laajennetaan paikallisen sopimisen mahdollisuus kaikille yrityksille ja poistetaan työlaainsäädännöstä kaikki järjestäytymättömiä, yleissitovaa työehtosopimusta noudattavia yrityksiä koskevat sopimisen kiellot. Työlaainsäädännöstä on voitava poiketa kaikissa kollektiivisissa työehtosopimuksissa.**
- **Sallitaan erikseen laainsäädännöllä vapaus poiketa myös yleissitovista työehtosopimuksista ja sopia toisin yritys- ja työpaikkakohtaisesti. Yleissitovat työehtosopimukset toimitsevat toisin sopimisen vapauden perälautana.**

kyvertailussa vuonna 2018 Suomi sijoittui palkanmuodostuksen joustavuudessa sijalle 139, kun mukana vertailussa oli 140 maata.

Työmarkkinoita on uudistettava kahdesta syystä: suomalaisten yritysten kilpailukyyn turvaamiseksi sekä rakenteellisen työttömyyden purkamiseksi. Yritysten kilpailukyky ja tuottavuus heikkenevät, kun yritykset eivät pysty vastaamaan kilpailuun ja sopimaan työehdoista paikallisesti. Pula työntekijöistä sekä väestön ikääntyminen taas vaativat, että kaikki kynnelle kykenevät saadaan töihin. Ei ole myöskään inhimillisesti hyväksyttävää, että työmarkkinoiden jäykkyydet syrjäyttävät joitain ihmisiä työmarkkinoilta pitkäaikaisesti tai jopa pysyvästi.

Työmarkkinoita pitää joustavoittaa paikallista sopimista lisäämällä. Paikallinen sopiminen pitää mahdollistaa kaikissa yrityksissä ja työpaikoilla riippumatta siitä, ovatko yritys ja työntekijät järjestäytyneitä liittoon vai eivät. Työlaainsäädännöstä tulisi poistaa kaikki järjestäytymättömiä, yleissitovaa työehtosopimusta noudattavia yrityksiä koskevat sopimisen kiellot. Tällä hetkellä monet valtakunnalliset työehtosopimukset mahdollistavat paikallisen sopimisen, mutta vaikka velvoitteet koskevat kaikkia, ovat joustot vain sopijaosapuolten käytössä. Kaikkien yritysten pitäisi päästä hyötymään joustoista ja sopimaan toisin omissa työehtosopimuksissaan.

Lisäksi yritys- tai työpaikkakohtaisesti pitäisi olla mahdollisuus poiketa yleissitovista työehtosopimuksista ja sopia toisin silloin, kun yrityksessä tai työpaikalla nähdään toisin sopimisen palvelevan kokonaisuutena alan yleisiä työehtoja paremmin. Tämä ei tarkoittaisi työehtojen yleissitovuudesta luopumista. Nimenomaan työntekijöillä olisi aina valta sopia tai olla sopimatta toisin eikä työnantaja voisi poikkeavia työehtoja sanella. Jos poikkeavat työehdot eivät olisi molempia isossa kuvassa hyödyttäviä niin alan yleiset työehdot pätsisivät jatkossakin.

Oikeus sopia toisin lisäisi työntekijöiden vapautta. Yrityksille edut uudistuksesta olisivat merkittäviä: yritykset saisivat mahdollisuuden esittää työntekijöilleen molempia hyödyttäviä sekä paikalliset ja yritysکوhtaiset erot huomioon ottavia tapoja järjestää ja tehdä työtä toisin kuin yleisissä ehdoissa on määritelty. Yhteiskunnalle uudistus toisi mittavia hyötyjä. Paikallinen sopiminen lisäisi työllisyyttä, parantaisi yritysten kansainvälistä kilpailukykyä, vahvistaisi julkista taloutta sekä mahdollistaisi tuottavuuden kasvua.

2. Uudistetaan ansiosidonnainen työttömyysturva

- **Porrastetaan ansiosidonnainen työttömyysturva ja lyhennetään sen kesto 300 päivään.**
- **Poistetaan ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan liittyvä eläkekarttuma työttömyysjaksoilta.**
- **Ulotetaan ansiosidonnainen työttömyysturva kaikille – ei pelkästään työttömyyskassojen jäsenille.**

Ansiosidonnainen työttömyysturvajärjestelmä on laaja ja kattava. Tasapainoon järjestelmän kannustavuuden ja toimeentulon turvaamisen välillä tulee kuitenkin kiinnittää

huomiota, sillä järjestelmän ei tule heikentää työnteon kannustimia ja nostaa rakenteellista työttömyyttä.

Ansiosidonnaiset päivärahat ovat suhdanteesta riippuen vuosittain 1,5–3 miljardin euron tulonsiirtojärjestelmä. Vuonna 2020 päivärahoja maksettiin yhteensä noin 2,7 miljardia euroa. Lisäksi työttömyyden ajalta karttuvan eläkkeen takia työllisyysrahasto tilittää arviolta 0,5–1 miljardia euroa vuodessa Eläketurvakeskukselle. Jo pelkästään ansioturvajärjestelmän mittaluokan takia järjestelmässä on uudistuspotentiaalia. Lisäksi Suomen 400 päivän mittainen ansioturva on eurooppalaisittain pitkäkestoinen. Esimerkiksi Ruotsissa kesto on 300 päivää ja selvästi yli kalenterivuoden mittaiset ansioturvan kestot ovat Euroopassa pikemminkin poikkeus kuin sääntö.

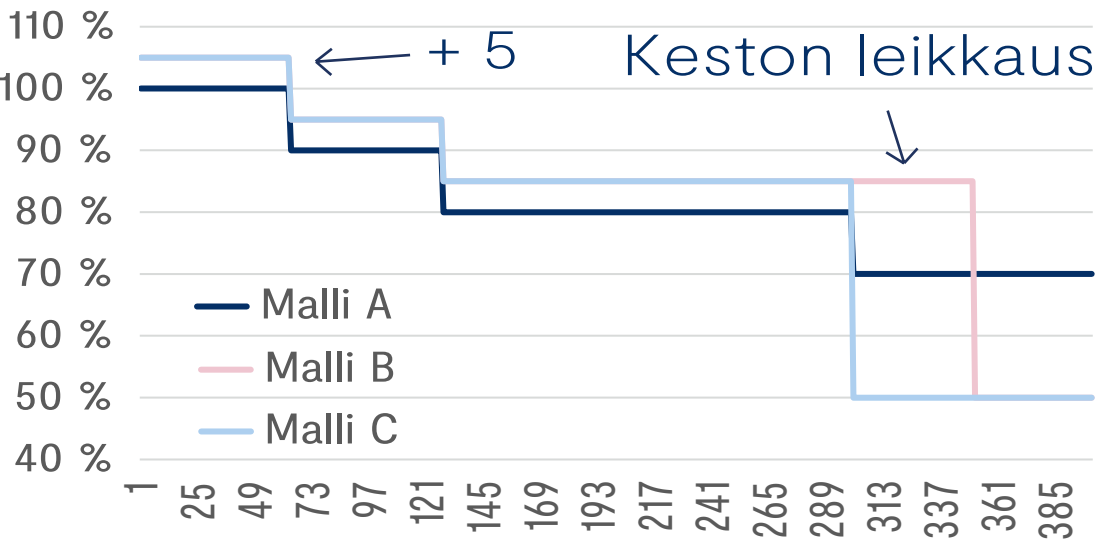
Rakenteellisen työttömyyden alentamiseksi ja työllisyysasteen nostamiseksi ansiosidonnaisen työttömyysturvan uudistaminen on keskeisessä roolissa. Työllisyysasteen nostamisen näkökulmasta työttömyysturvan porrastaminen ja lyhentäminen olisi perusteltua. Ansiosidonnaista päivärahaa saavista työttömistä kolme neljästä työllistyy 300 päivän kuluessa työttömyyden alkamisesta ja siten voidaankin argumentoida, että suurimmalle osalle 300 päivää takaisi riittävän vakuutuksen työttömyyden varalle. Työttömyysturva on nykyisellään niin pitkäkestoinen, ettei maltillinen keston lyhentäminen todennäköisesti myöskään vaikuttaisi negatiivisesti työttömän löytämän uuden työpaikan laatuun.

Ansiosidonnaisen työttömyysturvan suhteen erilaisia uudistuspolkuja on useita. Uudistukset ja muutokset eivät kuitenkaan juuri tuota työllisyysvaikutuksia ilman, että ansioturvan keston tai tasoon puututaan. Keskuskauppakamari kannattaa ansiosidonnaisen työttömyysturvan porrastamista alla olevan kuvion mallin C mukaan niin, että työttömyysturvan määrä olisi ensimmäisen kolmen kuukauden ajan viisi prosenttia nykyistä korkeampi, mutta laskisi kolmen kuukauden jälkeen 95 prosenttiin nykyisestä ja kuuden

kuukauden jälkeen 85 prosenttiin nykyisestä. Lisäksi ansiosidonnaisen työttömyysturvan kestoa leikattaisiin 100 päivällä.

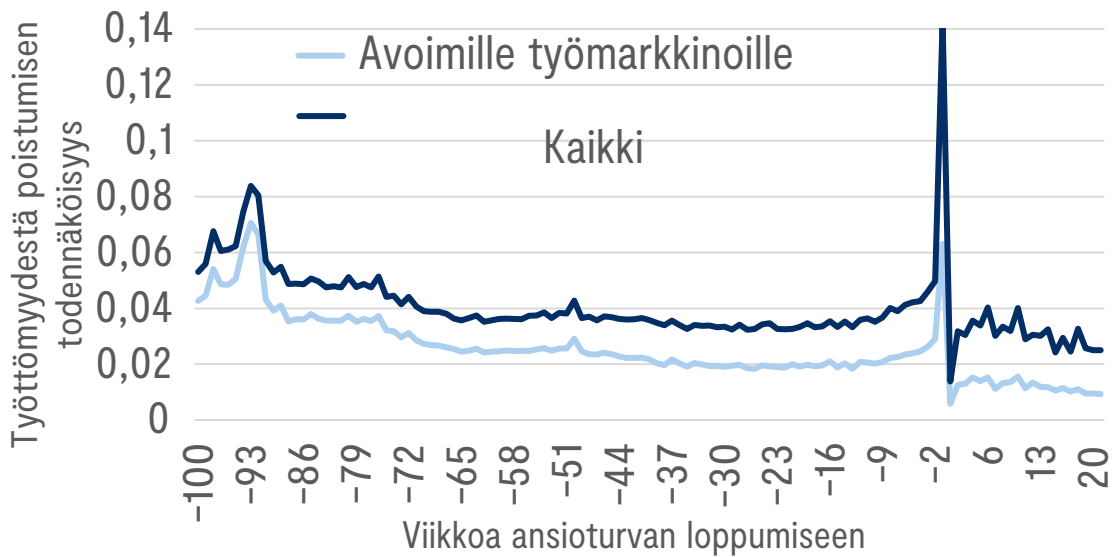
Työttömyysturva antaa kansalaisille tärkeän ja arvokkaan vakuutuksen työttömyyden varalta. Liian antelias työttömyysturva kuitenkin heikentää työnteon kannustimia ja nostaa rakenteellista työttömyyttä. Pitkän työttömyysjakson jälkeen henkilöllä saattaa olla vaikeuksia työllistyä työmarkkinoille. Työttömyysturvajärjestelmän tulisikin kannustaa nopeaan työllistymiseen.

Samalla kun ansiosidonnaisen työttömyysturvan tasoa ja kestoa uudistetaan, tulee toteuttaa yleinen ansioturva. Kaikki palkansaajat osallistuvat työttömyysturvajärjestelmän rahoittamiseen maksamalla työttömyysvakuutusmaksua. Työttömyyskassojen osuus rahoituksesta on vain 5,5 prosenttia. Kaikki palkansaajat eivät kuitenkaan ole oikeutettuja ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan, sillä vain työttömyyskassojen jäsenet ovat siihen oikeutettuja. Tämä on epäoikeudenmukaista ja tilanne tulee korjata viipymättä ulottamalla ansiosidonnainen työttömyysturva kaikille.

Malli A: 0–3kk: ennallaan, 3–6kk: porras, 6–14kk: porras, >14kk: porras
Malli B: 0–3kk: korotus, 3–6kk: porras, >6: porras, kesto: –50pv
Malli C: 0–3kk: korotus, 3–6kk: porras, >6kk: porras, kesto: –100pv

Uudistusmalli	Työllisyysvaikutus (alaraja, yläraja)
Malli A	8 400 (4 800, 12 000)
Malli B	6 900 (4 000, 9 900)
Malli C	9 000 (5 100, 12 900)

3. Uudistetaan sosiaaliturvajärjestelmä työhön kannustavaksi

- Uudistetaan sosiaaliturvajärjestelmä yksinkertaiseksi ja työhön kannustavaksi. Alennetaan samalla ansiotuloverotusta.
- Otetaan käyttöön instrumentti, joka mahdollistaa sosiaaliturvan ja työn yhdistämisen. Esimerkiksi negatiivinen tulovero tai Universal Credit -mallin mukainen yleistuki.
- Korjataan perhevapaaudistus työllisyyttä ja tasa-arvoa tukeväksi. Lyhennetään kotihoidon tuen kesto niin, että se päättyy lapsen täyttäessä 18 kk.

Työ sosiaaliturvan uudistamiseksi on käynnissä. Rakenteellisen työttömyyden purkaminen ja työllisyysasteen nostaminen vaativat, että vuosikymmenten saatossa monimutkaiseksi muodostunut sosiaaliturvajärjestelmä uudistetaan ja kannustinloukkoja puretaan.

Uudistusta toteutettaessa on syytä tarkastella sosiaaliturvajärjestelmän ja verotuksen kokonaisuutta. Kireä työn verotus yhdistettynä byrokrattiseen sosiaaliturvaan, ei kannusta työn vastaanottamiseen. Tarvitsemme yksinkertaisen ja työhön kannustavan sosiaaliturvajärjestelmän, enemmän työtä ja vähemmän työn haittaverotusta. Työn vastaanottamisen on oltava aina kannattava, vaikka työ olisi lyhytaikaista.

Kannustinloukut ovat merkittävä ongelma, sillä Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etlan tutkimuksen mukaan yli 500 000 suomalaista elää tuloloukussa eli tilanteessa, jossa lisäansioista jää käteen alle puolet. Vuonna

2021 työttömyysloukussa oli yli 130 000 henkilöä, kun rajana käytetään sitä, että työllistyessä käteen jäävä tulo lisääntyy korkeintaan 20 prosenttia bruttotuloista. Loukussa olevien määrä nousee yli 300 000, kun rajana käytetään 25 prosenttia.²

Kannustinloukkujen purkaminen edellyttää joko sosiaaliturvan alentamista, palkkaan ja sosiaaliturvaan kohdistuvan verotuksen eriyttämistä tai sosiaaliturvaan liittyvän tarveharkinnan muutosta. Näin totesi myös kannustinloukkutyöryhmä raportissaan vuonna 2017.

Optimaalinen sosiaaliturvajärjestelmä ottaa huomioon paitsi saajien hyvinvoinnin niin myös budjettirajoitteet sekä sen, että työn vastaanottaminen säilyy kannustavana. Etuuskien tason on oltava sellainen, että henkilön on kannattavampaa tehdä töitä kuin elää tukien varassa. Velvoittava työvoimapolitiikka on erityisen tarpeellista järjestelmässä, jossa kannusteet työn vastaanottamiselle ovat joissakin tapauksissa heikot.

Sosiaaliturvajärjestelmä vaatii yksinkertaistamista myös työn muuttuvan luonteen takia. Tulevaisuudessa yhä useamman työntekijän toimeentulo muodostuu useammasta kuin yhdestä lähteestä. Ihmisten lokeroimisesta esimerkiksi työttömiksi, työllisiksi tai opiskelijoiksi, tulisi päästä eroon, sillä todellisuus ei ole mustavalkoista.

Tarvitsemme instrumentin, joka helpottaa työn ja sosiaaliturvan yhdistämistä. Negatiivinen tulovero tai yleistuki (Universal Credit) voisi olla tällainen instrumentti. Erilaiset tilimallit voisivat olla myös toimivia ja työhön kannustavia vaihtoehtoja. Perusturvan minimietuudet on joka tapauksessa yhdistettävä, sillä ihmisten pompottelu luukulta toiselle ei ole inhimillistä vaan aiheuttaa turhaa byrokratia ja sekaannusta.

OECD esitti vuonna 2018, että Suomen sosiaaliturva tarvitsee laajan uudistuksen. OECD esitti vuoden 2018 maaraaportissaan Suomelle Iso-Britannia mallin mukaista yleistukea, Universal Credit -mallia, joka

yhdistäisi työttömyysturvan, asumistuen, toimeentulotuen ja osan lapsiin liittyvistä tulonsiirroista. Malli mahdollistaisi tukien ja työn yhteensovittamisen, sillä tuen määrä laskisi tasaisella käyrällä työtulojen lisääntyessä. OECD vertaili raportissaan perustuloa ja yleistukea ja totesi kokeilluiden skenaaroiden perusteella yleistuen tehokkaammaksi. OECD:n mukaan perustulo olisi joko liian kallis tai antaisi liian alhaisen sosiaaliturvan.

Hyvinvointiyhteiskunnan näkökulmasta ei ole yhdentekevää, mitä henkilö perustulon vastikkeeksi tekee. Hyvinvointiyhteiskunnan rahoittamisen näkökulmasta, tavoitteena pitää terveen ja työkykyisen henkilön kohdalla olla tuottava työ, sillä tuottava työ kasvattaa yhteiskunnan verotuloja ja nostaa henkilön omaa elintasoa.

Osana sosiaaliturvan uudistamista, perhevapaaudistus on myös korjattava niin, että se lisää työllisyyttä ja parantaa sukupuolten tasa-arvoa työmarkkinoilla. Keskeisessä roolissa työllisyysvaikutusten näkökulmasta on kodinhoidon tuen leikkaaminen. Tuen tulisi päättyä siinä vaiheessa, kun lapsi täyttää 18 kk. Nykyinen perhevapaaajärjestelmä on myös tarpeettoman jäykkä. Järjestelmästä tulisi tehdä asiakaslähtöinen hallintolähtöisyyden sijaan. Nykyisin vanhempainpäivärahakauden voi esimerkiksi jakaa enintään kahteen jaksoon, eikä esimerkiksi viikoittainen yhden päivän vapaa ole mahdollinen, vaikka sekä työntekijä että työnantaja siihen suostuisivat.

² Puonti, Kauppi, Kotamäki, Ropponen: Kannustinloukut Suomessa, ETLA Raportti 124 (10.2.2022)

KESKUSKAUPPAKAMARIN 100 000 LISÄTYÖLLISEN TYÖLLISYYSPAKETTI

1. Mahdollistetaan paikallinen sopiminen myös järjestäytymättömissä yrityksissä. Turvataan toisin sopimisen vapaus lainsäädännöllä.

Paikallinen sopiminen lisäisi työllisyyttä, pysyvästi toteutettuna arviolta 15 000 lisätyöllisellä. Se parantaisi myös yritysten kansainvälistä kilpailukykyä, vahvistaisi julkista taloutta sekä mahdollistaisi tuottavuuden kasvua.

2. Porrastetaan ja lyhennetään ansiosidonnaisen työttömyysturvan kesto 300 päivään.

Työttömyysturvaa on tyypillisimmillään mahdollista saada 400 päivän ajan. Suurimmassa osassa Euroopan maita työttömyysturvan kesto on lyhyempi. Ruotsissa se on 300 päivää.

3. Poistetaan ansiosidonnaisen työttömyysturvan eläkettä kartuttava määrä.

Ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta kertyvä eläkekattuma on viime vuosina ollut suuruudeltaan noin 700 miljoonaa euroa vuodessa. Sen sijaan peruspäivärahasta ei eläkettä kerry. Työttömät ovat siis tässäkin suhteessa eriarvoisessa asemassa. Lisäksi eläkkeen karttuminen heikentää työllistymisen kannusteita.

4. Alennetaan ansiotuloverotusta kahdella prosenttiyksiköllä.

Ansiotuloverotuksen keventäminen kautta linjan kahdella prosenttiyksiköllä olisi Keskuskauppakamarin mallin mukaan toteuttavissa kustannusneutraalisti. Hyvin maltillisilla oletuksilla kolmannes uudistuksesta rahoitaisi itse itsensä taloudellisen aktiviteetin lisääntymisen kautta. Pitemmällä aikavälillä iterahoitusaste voisi olla puolet. Puolet kustannuksista rahoitettaisiin siirtämällä verotuksen painopistettä erityisesti kulutuksen ja haittojen verottamiseen.

5. Uudistetaan eläkejärjestelmää.

Suomessa ansiosidonnainen eläkejärjestelmä on valtava tulonjakokoneisto. Sen kautta kiertää vuosittain noin 30 miljardia euroa. Tuleviin eläkkeisiin korvamerkittyjä eläkevaroja on noin 245 miljardin euron verran. Suomen suurin sosiaaliturvakoneisto pitääkin sisällään useita uudistuskohteita.

○ Työttömyyseläke

Suomessa työkyvyttömyyseläke myönnetään pysyväksi. Monissa muissa maissa siihen kohdistuu tarkempaa valvontaa tai työkyvyttömyyseläkkeet myönnetään määräaikaisiksi. Suomessa on lähes 200 000 ihmistä työkyvyttömyyseläkkeellä. Suorat työkyvyttömyyseläkemenot ovat noin 2,5 miljardia euroa vuodessa. Järjestelmän muuttamisella on saavutettavissa paljon työllisyysvaikutuksia, esimerkiksi ikääntyneiden erityissäännöksistä on luovuttava. Jo yksin tämä muutos toisi 3 700 lisätyöllistä.

○ Varhennusvähennys tavoite-eläkeiän alittaville työttömyyskuukausille

Työttömyysturvajärjestelmän ja eläkejärjestelmän kannusteet on saatava linjaan. Eläkettä tulee pienentää varhennusvähennyksen verran, jos henkilö jää pois työelämästä ennen tavoite-eläkeikää.

6. Toteutetaan työllisyyttä parantava perhevapaaudistus.

Korjataan perhevapaaudistusta. Keskeisessä roolissa työllisyysvaikutusten näkökulmasta on kodinhoidon tuen leikkaaminen. Tuen tulisi päättyä siinä vaiheessa, kun lapsi täyttää 18 kk.

Yllä listattujen toimien yhteenlaskettu työllisyysvaikutus on 81 00 lisätyöllistä. Lisäksi seuraavilla toimilla on vähintään 19 000 lisätyöllisen vaikutus, jolloin kokonaisuus on +100 000 lisätyöllistä.

7. Jatketaan opintotuen uudistamista ja yhdenmukaistetaan tukikuukaudet tutkintojen keston kanssa.

8. Laajennetaan kotitalousvähennystä.

Kotitalousvähennyksen korvausastetta ja enimmäismäärää tulisi korottaa pysyvästi kaikilla toimialoilla. Samalla kotitalousvähennyksen 100 euron vuotuinen omavastuuosuus tulee vähintäänkin puolittaa.

³ OECD (2018), OECD Economic Surveys: Finland 2018, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/eco_surveys-fin-2018-en.

9. Korjataan osittainen vanhuuseläke.

Työttömyysturvan ja osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen yhdistäminen saattaa joissain tapauksissa tällä hetkellä johtaa työssäkäyntiä suurempiin ansioihin. Osittainen vanhuuseläke aiheuttaa kannustinongelman työn teolle ja sen yhdistäminen työttömyysturvaan pitäisi kieltää.

10. Lisätään osaamisperusteista maahanmuuttoa – alkuvaiheessa vuosittaiseksi tavoitteeksi 30 000.

Osaamiseen perustuva maahanmuutto on ikään-tyvälle Suomelle kohtalonkysymys. Osaamispe-
rusteista maahanmuuttoa tulee vauhdittaa.

TYÖLLISYYSPAKETIN RATKAISUT

Toimenpide	Työllisyysvaikutus
Paikallinen sopiminen	+ 15 000
Ansiosidonnaisen työttömyysturvan keston porrastaminen ja lyhentäminen 300 päivään	+ 9 000
Ansiosidonnaisen työttömyysturvan eläkekattuman poisto	+ 15 000
Ansiotuloerotuksen alentaminen kahdella prosenttiyksiköllä	+ 10 000
Eläkejärjestelmän uudistus • Työkyvyttömyyseläke • Varhennusvähennys tavoite-eläkeiän alittaville työttömyyskuukausille	+ 10 000 + 12 000
Työllisyyttä parantava perhevapaaudistus	+ 10 000
Yhteensä	+ 81 000
Lisäksi	
Opintotuen uudistaminen Kotitalousvähennysten laajentaminen Korjataan osittainen vanhuuseläke Osaamisperusteisen maahanmuuton lisääminen	Vähintään + 19 000
Yhteensä (kaikki)	Vähintään +100 000

KESKUS-
KAUPPAKAMARI

LISÄÄ OSAAMISPERUSTEISTA MAAHANMUUTTOA

RATKAISUT

1. Varmistetaan sujuvat oleskelulupaprosessit.
2. Hyödynnetään kansallisia viisumeita täysimääräisesti.
3. Poistetaan ulkomaisen työvoiman saatavuusharkinta.
4. Turvataan sujuva kotoutuminen ja estetään osaaajapako.
5. Uudistetaan Maahanmuuttoviraston ohjaus.

Osaamiseen perustuva maahanmuutto on Suomelle kohtalon kysymys. Väestön ikääntymiseen, osaavan työvoiman pulaan ja kilpailukyvyn kehittämiseen voidaan kaikkiin vastata osaamiseen perustuvalla maahanmuutolla. Suomi ei pärjää nyt eikä tulevaisuudessa käpertymällä omien rajojensa sisälle. Suomen pitää rohkeasti avata rajojaan ulkomalaisille osaaajille ja uskaltaa kansainvälistyä.

Osaamiseen perustuva maahanmuutto on Suomelle kohtalon kysymys. Väestön ikääntymiseen, osaavan työvoiman pulaan ja kilpailukyvyn kehittämiseen voidaan kaikkiin vastata osaamiseen perustuvalla maahanmuutolla. Suomi ei pärjää nyt eikä tulevaisuudessa käpertymällä omien rajojensa sisälle. Suomen pitää rohkeasti avata rajojaan ulkomalaisille osaaajille ja uskaltaa kansainvälistyä.

Osaamiseen perustuvan maahanmuuton pitää olla tavoitteellista. Suomessa on kansallisesti asetettu tavoitteet työperäisen maahanmuuton kaksinkertaistamisesta ja kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden kolminkertaistamisesta vuoteen 2030 mennessä. Nämä tavoitteet ovat hyviä, mutta niiden saavuttaminen vaatii ennakkoluulottomuutta ja rohkeutta päättää keinoista, joilla osaamiseen perustuvaa maahanmuuttoa voidaan aidosti edistää. Seuraavalle vuosikymmenelle mentäessä tavoitteet on tuplattava.

Suomen väestökehitykseen liittyvät haasteet ovat kaikille tuttuja ja kiistattomia.

Väestön ikääntymisen vaikutukset alkavat näkyä toden teolla kuluvan vuosikymmenen aikana. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan Suomen väkiluku kääntyy laskuun 2034 ja ikääntyneen väestön määrä suhteessa muuhun väestöön kasvaa kovaa vauhtia. Jos sama kehitys jatkuu, vuonna 2040 Suomessa on vuoteen 2019 verrattuna 183 000 alle 15-vuotiaasta lasta vähemmän, 103 000 työikäistä (15–64-vuotiaat) vähemmän ja 287 000 yli 64-vuotiaasta senioria enemmän.

Suomi ja muut yhteiskunnat palautuvat koro-na-kriisistä. Talouskasvu on lähtenyt käyntiin ja osaavan työvoiman tarve on yllättänyt Suomen housut kintuissa. Tämä siitähän huolimatta, että sen ei pitäisi olla yllätys. Mikäli osaaajapula pitkittyy, takkuaa yritysten menestyminen ja kasvu. Tämä puolestaan heijastuu Suomen talouskasvuun ja tulevaisuuden näkymiin. Osaaajapulasta ei saa tulla pysyvää pullonkaulaa kasvuille ja yksi keskeinen ratkaisu sen estämiseen on osaamiseen perustuva maahanmuutto.

Usein esitetään, että maahanmuuttoon pitäisi turvautua vasta sitten, kun kaikki kotimaassa olevat työttömät on ensin työllistetty. Normaalitytanteessa todellisuus on se, että iso osa työttömistä työllistyy vain väkivoim. Monilla työttömillä on erilaisia työllistyy-

mistä hidastavia haittatekijöitä. Tällaisia ovat esimerkiksi koulutuksen puute, korkea ikä, pidempään jatkunut työttömyys, vanhentunut osaaminen tai työllistymisen kannalta epäedullinen asuinpaikka. Osa työttömistä kärsii useista haittatekijöistä yhtä aikaa.

Maahanmuuttoviraston 2019 tilastojen mukaan Suomeen muutti töiden tai opiskelun takia noin 19 600 henkilöä. Vuonna 2019 työ nousi ensimmäisen kerran yleisimmäksi oleskeluluvan hakuperusteeksi. Työn perusteella oleskelulupia haettiin noin 12 500. Myönteisen päätöksen sai 9 500 hakijaa. Opiskelun perusteella lupaa haki noin 6 000 henkilöä ja heistä myönteisen päätöksen sai noin 5 200 hakijaa. EU-kansalaisten rekisteröintejä oli työn perusteella noin 3900 ja opiskelun perusteella noin 1000. EU-kansalaisten on rekisteröidyttävä, jos he oleskelevat maassa yli kolme kuukautta.

Nopein ratkaisu väestön ikääntymiseen, osaavan työvoiman pulaan ja kilpailuvuon kehittämiseen on tavoitteellisesti lisätä osaamiseen perustuvaa maahanmuuttoa. Suomi voi omilla toimillaan vaikuttaa siihen, kuinka houkuttelevaa maa Suomi on työntekijöille ja opiskelijoille. Osaamiseen perustuvaa maahanmuuttoa ei kannata jättää sattuman varaan. Oikeilla politiikkatoimilla osaamiseen perustuva maahanmuutto saadaan kasvuun. Aikaa ei ole hukattavaksi.

1. Varmistetaan sujuvat oleskelulupaprosessit

Sujuvat oleskelulupaprosessit ovat keskeinen asia, joka vaikuttaa Suomen houkuttelevuuteen kansainvälisten osaajien silmissä. Työn ja opiskelun perusteella myönnettävien oleskelulupien käsittelyajat ovat yksinkertaisesti liian pitkiä. Työntekijän oleskeluluvan käsittely kestää Maahanmuuttoviraston mukaan kolmesta kuukaudesta ylöspäin ja opiskelijan kahdesta kuukaudesta ylöspäin. Tämä tarkoittaa sitä, että moni joutuu odottamaan oleskelulupapäätöstä jopa yli puoli vuotta, mikä on auttamatta liian pitkä aika sekä yksilölle että yritykselle.

- **Työhön perustuvien oleskelulupien käsittelylle on määritettävä kuukauden palvelulupaus ja pyrittävä keskimäärin 1–2 viikon käsittelyaikaan.**
- **Oleskelulupien käsittelyssä pitää hyödyntää nykyistä enemmän digitalisaatiota ja automatisaatiota.**
- **Oleskelulupaprosessit on käytävä perinpohjaisesti läpi ja palvelumuo-
toitava uudelleen. Prosessiin tulee sisältyä vain lainsäädännön vaatimat ja viranomaisten työn kannalta olennaiset asiat.**
- **Oleskelulupaprosesseihin liittyvien eri viranomaisten tietojärjestelmät on saatava yhteensopiviksi.**
- **Oleskelulupien käsittelystä vastaavien viranomaisten, erityisesti maahanmuuttoviraston ja edustustojen, riittävästä resursseista on huolehdittava.**
- **Maahanmuuttovirastolle on osoitettava tarvittaessa lisää resursseja sähköisen asianhallintajärjestelmän (UMA) kehittämiseen sekä digitalisaation ja automaation edistämiseen oleskelulupaprosesseissa.**
- **Oleskelulupien maksut on alennettava naapurimaihin verrattuna kilpailukykyiselle tasolle ja lupamaksujen omakustanneperiaatteesta on luovutettava. Maahanmuuttoviraston budjet-tirahoitusta on vastaavasti lisättävä oleskelulupaprosessin resurssien turvaamiseksi.**
- **Sähköinen tunnistautuminen on mahdollistettava siten, että henkilöllisyyden todistaminen tehtäisiin ensivaik-
keudessa mahdollisimman luotettavalla tavalla sähköisesti lähtömaasta käsin ja lopullinen henkilöllisyyden todistaminen (ml. biometriset tunnisteet) tehtäisiin maahan tultaessa rajamuo-
dollsuuksien yhteydessä.**
- **Automatisoitu tunnistautuminen pitää saada mahdollisimman pian käyttöön Suomen edustustoissa. Tämä voidaan mahdollistaa niin sanotuilla tunnistautumiskopeilla, joissa tunnistautuminen hoidetaan sujuvasti ilman perinteistä käyntiä virkailijan luona.**

Yrityksen, oppilaitoksen ja oleskelulupaa hakevan yksilön kannalta olennaista on maahantuloon kuluva kokonaisaika, ei vain oleskeluluvan virallinen käsittelyaika. Oleskeluluvan virallinen käsittelyaika jättää huomioimatta Suomen edustustojen niukoista resursseista johtuvan odotusajan ennen oleskelulupahakemuksen saamista vireille sekä sen ajan, joka kuluu hakemuksen mahdolliseen täydentämiseen prosessin aikana. Yrityksiä kiinnostaa se, kuinka nopeasti rekrytointipäätöksen jälkeen kansainvälinen osaaja saadaan aloittamaan työnsä.

Työntekijän oleskelulupien osalta lakisääteinen tavoite enimmäiskäsittelyajalle oli vuonna 2020 ja sitä ennen 120 vuorokautta. Kuitenkin vuonna 2018 hakemuksista vain 69 prosenttia käsiteltiin tavoiteajassa ja vuonna 2019 vain 51 prosenttia. Molemmat luvut kielivät aivan liian pitkiksi venähtäneistä käsittelyajoista. Samassa yhteydessä on hyvä huomioida, että vuodelle 2022 tavoitetta käsittelyajasta on kiristetty 60 vuorokauteen.

Oleskelulupaprosessit on viipymättä sujuvoitettava ja saatettava nykyistä asiakaslähtoisemmiksi. Keskeistä sujuvoittamisessa on hyödyntää digitalisaatiota ja automatisaatiota sekä turvata riittävät resurssit käsittelylle. Tavoitteena pitää olla nostaa sähköisesti jätettyjen oleskelulupahakemusten määrää lähelle 100 prosenttia kaikista haetuista oleskeluluvista ja automatisoida mahdollisimman suuri osa käsittelyprosessista. Oleskelulupien käsittely on saatava nopeammin käyntiin. Nykyisellään Suomen edustustoverkko on liian harva ja jonot virkailijoille liian pitkiä. Oleskelulupaprosessin käynnistämistä voidaan nopeuttaa merkittävästi ottamalla käyttöön sähköinen tunnistautuminen sekä edustustojen yhteydessä järjestetty automatisoitu tunnistautuminen.

Sähköisessä tunnistautumisessa henkilöllisyyden todistaminen tehtäisiin ensivaiheessa mahdollisimman luotettavalla tavalla sähköisesti lähtömaasta käsin ja lopullinen henkilöllisyyden todistaminen (ml. biometriset tunnisteet) tehtäisiin maahan tultaessa rajamuodollisuuksien yhteydessä. Automaattisella tunnistautumisella tarkoitetaan esimerkiksi niin sanottuja tunnistautumis-

koppeja, joissa tunnistautuminen hoidetaan sujuvasti ilman perinteistä käyntiä virkailijan luona.

Työhön perustuvien oleskelulupien käsittelyajan maksimiksi on asetettava yksi kuukausi ja pyrittävä keskimäärin 1–2 viikon käsittelyaikaan. On harkittava mallia, jossa viranomaisesta johtuva palvelulupauksesta lipsuminen johtaisi automaattisesti myönteiseen oleskelulupapäätökseen.

2. Hyödynnetään kansallisia viisumeita täysmääräisesti

- **Otetaan työntekijöille ja opiskelijoille käyttöön kansallinen D-viisumi, joka mahdollistaa maahantulon vähintään kuuden kuukauden ajaksi heti, kun henkilön oleskelulupaprosessi on vireillä ja opiskelu tai työpaikka on varmistunut. Kansallisella viisumilla pitää mahdollistaa nopea töiden tai opiskeluiden aloitus.**
- **Otetaan käyttöön työnhakijoiden kansallinen viisumi, joka mahdollistaa työnhaun Suomessa ihmisille, joilla on hyvät edellytykset työllistytä (riittävä koulutustaso, osaaminen ja työhistoria). Viisumin keston tulee olla vähintään kuusi kuukautta. Mikäli työnhakija työllistyy, hänelle myönnettäisiin oleskelulupa työn perusteella.**

Oleskelulupaprosessi on Suomeen halua vien osaajien näkökulmasta liian hidas ja ruuhkautunut. Monen työnantajan osalta tämä johtaa siihen, että rekrytointi ulkomailta ei tule kysymykseen, koska osaajan saaminen maahan kestää liian kauan. Yrityksellä on harvoin mahdollisuus odottaa kuukausia tai jopa yli puoli vuotta, että saa palkattua osaajan akuuttiin tarpeeseen.

Monen opiskelijan osalta pitkään kestävä oleskelulupaprosessi puolestaan johtaa

siihen, että oleskelulupaa ei saada käsiteltyä ennen opintojen alkamista. Pahimmillaan tämä johtaa siihen, että opiskelija ei koskaan tule Suomeen opiskelemaan. Tämä toisaalta voi johtaa korkeakoulun kannalta hallinnollisesti ja taloudellisesti haastavaan tilanteeseen mm. lukukausimaksujen palautusvelvollisuuden takia.

Suomessa on pitkään käytetty vain Schengen-viisumeita. Schengen-säännöstö kuitenkin estää viisumin saamisen, mikäli henkilö ei aio poistua maasta ennen viisumin päättymistä. Tästä syystä Schengen-viisumia ei voi myöntää sellaiselle henkilölle, jolla on oleskelulupahakemus vireillä ja jolla on aikomus oleskella maassa pidempään. Nopea ratkaisu oleskelulupaprosessin ongelmiin on hyödyntää laajemmin kansallisia viisumeita (ns. D-viisumi), joiden avulla voidaan mahdollistaa nopea maahantulo esimerkiksi työnhakijoille, työntekijöille ja opiskelijoille oleskelulupaprosessin ollessa vielä kesken.

Voimassa oleva lainsäädäntö kansalliselle viisumille on huono ja viisumin toteutustapa on valittu siten, että viisumin saa vasta, kun oleskelulupahakemus on jo hyväksytty. Tässä johtuen maahantuloa nopeuttava vaikutus on vain 1–2 viikkoa, joka muodostuu siitä, että hakijan ei tarvitse odottaa oleskelulupakorttiaan lähtömaassa. Tämän lisäksi viisumin käyttö on toistaiseksi rajattu vain erityisasiantuntijoille ja kasvuyrittäjille sekä heidän perheenjäsenilleen.

Kansallinen viisumi pitää toteuttaa siten, että sillä saadaan aikaan aidosti maahantuloa nopeuttava vaikutus. Tämä tarkoittaa sitä, että viisumi pitää myöntää heti, kun oleskelulupahakemus työn tai opiskelun perusteella on laitettu vireille. Tällä tavoin henkilö voisi tulla nopeasti maahan ja oleskelulupa ehdittäisiin käsitellä loppuun viisumin voimassaolon aikana. Kansallisen viisumin tulisi olla voimassa vähintään kuusi kuukautta ja sitä pitää hyödyntää laajasti työhön ja opiskeluun perustuvassa maahanmuutossa.

Kansallista viisumia pitäisi hyödyntää myös työnhakua varten. Suomi tarvitsee entistä enemmän kansainvälisiä osaajia, silti nyky-

järjestelmästä käytännössä puuttuu mahdollisuus tulla Suomeen hakemaan töitä. Suomeen pitääkin luoda uusi kansallinen työnhakuviisumi, joka mahdollistaa työnhaun Suomessa sellaisille ihmisille, joilla on hyvät edellytykset työllistyä. Kriteereitä voivat olla esimerkiksi riittävä koulutustaso, osaaminen ja työhistoria. Työnhakuviisumin tulee olla voimassa vähintään kuusi kuukautta ja mikäli henkilö työllistyy, tulee hänelle myöntää oleskelulupa.

3. Poistetaan ulkomalaisen työvoiman saata- vuusharkinta

- **EU:n ja ETA-alueen ulkopuolelta tulevien henkilöiden työhön perustuviin oleskelulupiin liittyvästä saatavuusharkinnasta on luovuttava kokonaan.**
- **Resurssit etukäteisbyrokratiasta on siirrettävä jälkivalvontaan mahdollisiin lieveilmiöihin puuttumiseksi.**

Saatavuusharkinnalla tarkoitetaan käytäntöä, jossa selvitetään ennen työhön perustuvan oleskeluluvan myöntämistä EU:n ja ETA-alueen ulkopuolelta tulevalle työntekijälle, onko työmarkkinoilla Suomessa tai EU-alueella sillä hetkellä saatavilla sopivaa työvoimaa kyseiseen tehtävään. Mikäli on, edes teoreettisesti, ei oleskelulupaa myönnetä.

Saatavuusharkinnasta luopuminen helpottaisi yritysten pulaa osaavasta työvoimasta sekä parantaisi työllisyyttä. Saatavuusharkinnan poistamiseen liittyvät uhkakuvat ovat liioiteltuja, mutta tarvittaessa mahdollisiin lieveilmiöihin voitaisiin puuttua osoittamalla resursseja jälkivalvontaan, nykyisen pitkän ja byrokraattisen ennakkokäsittelyn sijaan. Ammattinimikkeisiin perustuva lupajärjestelmä on aikansa elänyt. Yritykset tietävät viranomaisia paremmin osaamistarpeet, joita yrityksissä eri puolilla maata on. Saatavuus-

harkinnasta luopuminen avaisi yrityksille mahdollisuuden etsiä nopeampia ratkaisuja osaajatarpeeseensa.

Saatavuusharkinnasta luopuminen olisi Suomelle kilpailuetu, joka lisäisi maamme houkuttelevuutta ulkomaalaisten osaajien silmissä. Saatavuusharkinta muodostaa usein esteen ulkomaalaisen työvoiman käytölle. Tämä siitäkkin huolimatta, että todellisuudessa osaavaa työvoimaa ei ole saatavissa kotimaasta.

Maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan vuonna 2019 haettiin 12 537 ensimmäistä oleskelulupaa työn perusteella. Näistä 6 435 edellytti osaratkaisua eli oli saatavuusharkinnan piirissä. Saatavuusharkinnan perusteella kielteinen päätös annettiin yhteensä 2 608 oleskelulupahakemukseen. Määrä on iso ja aiheuttaa hankalan tilanteen monelle työnantajalle.

4. Turvataan sujuva kotoutuminen ja estetään osaajapako

- **Perheenyhdistämiseen liittyvät käytännöt on tarkastettava, mukaan lukien toimeentulon edellytysten vaatimukset. Käytäntöjen pitää olla sellaiset, että Suomi ei menetä osaajia tiukkojen perheenyhdistämiseen liittyvien käytäntöjen takia.**
- **Tuetaan ulkomaalaisen osaajan ja hänen perheensä asettautumista Suomeen ottamalla käyttöön uusi asettautumisaseteli (vrt. palveluseteli), jonka avulla voi sujuvasti hankkia asettautumiseen liittyviä palveluita.**

Suomi menettää joka vuosi sellaisia ulkomaalaisia osaajia, jotka ovat jo olleet Suomessa jonkin aikaa. Kaikki ensimmäisen työhön perustuvan oleskeluluvan saaneet eivät hae jatkolupaa. Jatkolupahakemusten määrä vähenee entisestään, mitä pidempi aika on kulunut ensimmäisen luvan saamisesta ja maahantulosta. Pysyvää oleskelulupaa voi hakea, kun on ollut yhtäjaksoisesti neljä vuotta Suomessa jatkuvalla oleskeluvalla. Esimerkiksi vuonna 2019 pysyvää oleskelulupaa työn perusteella haki vain 810 henkilöä. Määrä on pieni, kun sitä vertaa ensimmäistä oleskelulupaa työn perusteella hakeneiden määrään vuonna 2015, joka oli yhteensä 6 321.

Suomesta poistuminen on osittain täysin luonnollista ja ennalta suunniteltua. Voi olla, että työ on sovittu vain vuodeksi tai kahdeksi. Kaikki eivät kuitenkaan poistu Suomesta täysin omasta tahdostaan, vaan kotoutuminen epäonnistuu. On tilanteita, joissa yritys tarvitsisi osaajaa ja osaaja haluaisi jatkaa työskentelyään Suomessa. Silti osaaja päättää lähteä takaisin kotimaahansa. Näihin tapauksiin on puututtava, jotta suomalaisille yrityksille ja yhteiskunnalle tärkeitä osaajia ei menetetä.

Yksi keskeisimmistä syistä päättää työnteko Suomessa ja poistua maasta edellisessä kappaleessa kuvatussa tilanteessa liittyy perheenyhdistämiseen. Mikäli koko perhettä ei saada Suomeen, on varsin luonnollista, että kotoutumista ei tapahdu ja Suomesta lähdetään takaisin perheen luo. Suomessa luvallisesti olevien henkilöiden perheenjäsenillä on oikeus hakea oleskelulupaa perhesiteen perusteella. Keskeisin este, joka estää perheen yhdistämisen, on oleskeluluvan ehtoihin liittyvä korkea toimeentulon edellytyksen raja.

Oleskeluluvan myöntäminen perhesiteen perusteella edellyttää yleensä, että hakijan toimeentulo Suomessa on turvattu muutoin kuin yhteiskunnan maksamilla etuuksilla. Tavallisesti toimeentulo turvataan perheenkokoajan palkkatuloilla. Jos perheessä on esimerkiksi kaksi aikuista ja kaksi alaikäistä

lasta, toimeentuloon vaaditaan yhteensä 2 600 euroa kuukaudessa (nettona).

Yllä mainitun esimerkitapauksen toimeentulon edellytysten täyttyminen vaatii käytännössä noin 3500 euron kuukausittaista bruttopalkkaa. Tilastokeskuksen vuoden 2020 tiedon mukaan esimerkiksi rakennustyöntekijän kokonaisansion mediaani kuukaudessa oli 3 083 euroa ja terveydenhuollon työntekijän 2 510 euroa. Toisin sanoen hyvin yleisissä ammateissa Suomessa työskentelevät ulkomaalaiset eivät pysty yhdistämään perhettään toimeentulon turvaamiseen liittyvien tulorajojen takia.

Perheenyhdistämiseen liittyvät käytännöt, erityisesti toimeentulon turvaamisen rajat, on tarkastettava ja arvioitava uudelleen. Käytäntöjen pitää olla sellaiset, että Suomi ei menetä osajia tiukkojen perheenyhdistämiseen liittyvien rajoitteiden takia. Tarkastelussa on myös huomioitava pidemmän aikavälin vaikutukset.

5. Uudistetaan maahanmuuttoviraston ohjaus

- **Eriytetään työhön ja opiskeluun perustuvan maahanmuuton johto, hallinto ja resurssit omaan yksikköön Maahanmuuttoviraston sisälle. Tämän yksikön ohjauksesta ja resursseista vastaisi jatkossa yksin työ- ja elinkeinoministeriö.**

Maahanmuuttoviraston ohjaus on jaettu sisäministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön kesken. Vuoden 2020 alusta työhön ja opiskeluun perustuvan maahanmuuton hallinto siirrettiin työ- ja elinkeinoministeriön vastuulle. Muutos on ollut iso askel oikeaan suuntaan, mutta ohjauksessa on edelleen kehitettävää ja päällekkäisyyksiä ministeriöiden välillä.

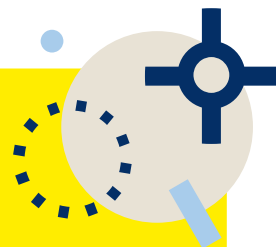
Suomessa on painittu jo pitkään hitaiden ja kankeiden oleskelulupaprosessien kanssa. Syystä tai toisesta nykyisillä ohjausmekanis-

meille Maahanmuuttovirastoa ei ole saatu uudistettua ja kehitettyä riittävästi. Keskeistä olisi saada aikaan asennemuutos – tiukasta kontrolloinnista on päästävä sujuvaan maahanmuuttoon. Maahanmuuttoviraston keskeisin tehtävä ja tavoite pitäisi olla osaan työvoiman saaminen Suomeen.

Työ- ja elinkeinoministeriölle pitää antaa entistä vahvempi ohjausvastuu työhön ja opiskeluun perustuvasta maahanmuutosta aina houkuttelusta oleskelulupien käsittelyyn ja asettautumiseen. Maahanmuuttoviraston osalta tämä tarkoittaa sitä, että sen sisällä on eriytettävä työhön ja opiskeluun perustuvan maahanmuuton johto, hallinto ja resurssit. Tämän yksikön ohjauksesta ja resursseista vastaisi jatkossa työ- ja elinkeinoministeriö.

OSAAVA SUOMI

RATKAISUT

1. **Varmistetaan jokaiselle riittävät perustaidot.**
2. **Tehdään ammatillisesta koulutuksesta työelämälähtöistä.**
3. **Uudistetaan korkeakoulujen rahoitusta ja ohjausta.**
4. **Nostetaan koulutus- ja osaamistasoa.**

Suomesta maailman osaavin kansa. Osaavan työvoiman saatavuus on turvattava yrityksille kaikissa olosuhteissa. Koulutusjärjestelmän on vastattava nykyistä paremmin työn murroksen aiheuttamiin uusiin osaamistarpeisiin. Osaamisen rapautuminen on pysäytettävä ja osaamistasoa nostettava.

Osaaminen on Suomen kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin kulmakivi. Suomen tulevaisuutta rakennetaan korkean osaamisen varaan. Globalisaation edetessä Suomen omat mahdollisuudet vaikuttaa moniin kilpailukyvyn tekijöihin ovat vähentyneet. Osaaminen on kuitenkin edelleen asia, johon voimme vaikuttaa omin päätöksin. Tavoitteena on tehdä Suomesta maailman osaavin kansa. Kansainvälisissä kilpailukykyvertailuissa Suomi pärjää usein hyvin osaamiseen liittyvissä osioissa. Täysin vailla huolta ei voi kuitenkaan olla. Esimerkiksi World Economic Forumin kilpailukykyvertailun mukaan Suomi on tippunut tietojen ja taitojen pilarissa kärkisijalta toiselle sijalle. Institute for Management Development IMD:n vertailussa Suomi on koulutusosiossa sijalla kolme.

OECD:n Education at Glance raportit ovat vuosien saatossa nostaneet esiin useamman ongelmakohdan. Suomi käyttää OECD keskiarvoa enemmän rahaa varhaiskasvatukseen suhteessa BKT:een, mutta silti lasten osallistumisaste varhaiskasvatukseen on OECD keskiarvoa huonompi. Korkeakoulujen rahoitus opiskelijaa kohden on laskenut vuoden 2010 jälkeen 9 prosenttia ja yksityi-

set panostukset korkeakoulutukseen ovat selkeästi OECD keskiarvoa pienemmät.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana Suomen suhteellinen sijoitus vertailumaihin nähdessä on laskenut. Tämän osoittaa aiemmissa kappaleissa mainittujen asioiden lisäksi myös OECD:n koulutustasovertailut sekä PISA- ja TIMMS-tutkimukset. Suunta on käännettävä heti. Aikaa ei ole hukattavaksi, koska erot kasvavat koko ajan. 2020-luvun aikana Suomen on noustava takaisin kärkeen eri koulutus- ja osaamisvertailuissa.

Työelämän osaamisvaatimukset muuttuvat yhä kiihtyvällä tahdilla. Digitalisaatio ja teknologian nopea kehitys muuttavat kaikkien töiden sisältöä. Jatkuva, elinikäinen oppiminen vahvistuu työelämän normina. Ilman monipuolisia mahdollisuuksia ja motivaatiota jatkuvaan osaamisen kehittämiseen on uhkana tippua osaamiskuiluun. Tarvitsemme jokaisen kynnelle kykenevän mukaan työelämään. Tämä voidaan varmistaa vain huolehtimalla siitä, että jokaisen osaaminen on työelämän edellyttämällä tasolla.

Suomen tulevaisuuden menestyksen ja kilpailukyvyn ratkaisee osaaminen. Koulutusjärjestelmämme on sopeuduttava niin yksilöiden, yritysten kuin yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. Suomella on edelleen hyvä perusta, jolle rakentaa. Rohkeilla uudistuksilla Suomi voi lunastaa takaisin paikkansa koulutuksen ja osaamisen mallimaana. Maailman osaavin kansa on kova tavoite, mutta täysin saavutettavissa.

1. Varmistetaan jokaiselle riittävät perustaidot

- **Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen resurssit mitoitettava kestävälle tasolle huomioiden ikäluokkien koko ja leikkauksista on pidättäydyttävä kaikissa tilanteissa.**
- **Vahvistetaan perustaitojen, kuten lukeminen, kirjoittaminen ja matematiikka, opetusta ja varmistetaan jokaiselle oppilaalle riittävä pohja menestyä koulupolulla.**
- **Säilytetään perusaineissa koulumainen, systemaattinen ja toistoihin perustuva oppiminen ja käytetään numeroarvostelua sanallisen arvostelun rinnalla.**
- **Otetaan käyttöön vähimmäisosaamisen kuvaukset ainakin vuosiluokkien 2., 4. ja 6. loppuun. Varmistetaan riittävä osaamistaso ennen koulupolulla eteenpäin siirtymistä.**
- **Pyritään maksuttomaan varhaiskasvatukseen ja tehdään velvoittavasta esiopetuksesta kaksivuotinen.**
- **Tehdään esiopetuksesta perusopetukseen siirtymisestä joustavaa siten, että lapsen valmius ja osaaminen huomioidaan paremmin.**
- **Huolehditaan lasten ja nuorten kyvystä oppia panostamalla riittäviin ja oikea-aikaisiin oppilashuollon palveluihin.**

Käännetään osaamistaso nousuun

Pohja tulevaisuuden osaamiselle luodaan varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Jos aiempi koulupolku ei ole varmistanut nuorelle riittävää osaamista toisen asteen koulutuksessa pärjäämiseen, ei esimerkiksi mekaaninen oppivelvollisuusiän pidentäminen tarjoa suurta apua. Haasteet, joihin

nuori ei ole valmis, voivat nousta ylitsepääsemättömäksi esteeksi ja johtaa jopa syrjäytymiseen. Perustietoihin ja -taitoihin liittyvin ongelmien korjaaminen on sitä vaikeampaa, mitä myöhemmin koulupolulla niitä yritetään korjata.

Peruskoulun päättävien perustaidoissa on havaittu vakavia puutteita ja osaamistason lasku näkyy jo monessa tutkimuksessa. Jokaisen nuoren on opittava riittävä luku- ja laskutaito. Menestys PISA- ja TIMMS-tutkimuksissa on kääntynyt laskuun ja Suomi on tippunut pois maailman kärjestä. Esimerkiksi uusimman PISA-tutkimuksen mukaan 13,5 prosenttia peruskoulun päättäneistä ei osaa lukea jatko-opintojen edellyttämällä tavalla.

Useammassa tutkimuksessa on havaittu matematiikan osaamisen laskevan. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen matematiikan oppimistulosten pitkittäisseurannan mukaan toisella asteella ainoastaan pitkän matematiikan opiskelu lukiossa takaa matematiikan osaamistason nousun peruskoulun 9. luokkaan verrattuna. Monilla toisen asteen päättävillä nuorilla matematiikan osaaminen on peruskoulun yhdeksännen luokan tasolla tai jopa taantunut siitä alemmalle tasolle.

Suomalainen perusopetus tarvitsee suunnanmuutoksen ja kunnianpalautuksen. Tarvitaan useita eri toimia, jotka yhdessä vahvistavat perusosaamista ja kehittävät kykyä pärjätä myöhemmällä koulupolulla. Suunnanmuutoksen onnistumista pitää seurata ja mitata systemaattisesti.

Perusaineissa, kuten matematiikka ja äidinkieli, pitää säilyttää koulumainen, systemaattinen ja toistoihin perustuva oppiminen sekä numeroarvostelu sanallisen arvostelun rinnalla. Samalla on otettava käyttöön vähimmäisosaamisen kuvaukset ainakin vuosiluokkien 2., 4. ja 6. loppuun. Vähimmäisosaamisen kuvausten avulla arvioidaan,

onko riittävä osaaminen saavutettu vai tarvitseeko oppija kohdennettua tukea.

Pyritään maksuttomaan varhaiskasvatukseen ja sujuviin siirtymiin perusasteelle

Suomessa pitää pyrkiä maksuttomaan varhaiskasvatukseen, jotta varhaiskasvatuksen osallistumisaste saataisiin muiden Pohjoismaiden tasolle. Samalla tulee siirtyä kaksivuotiseen velvoittavaan esiopetukseen. Suomessa on luovuttava mekaanisesta ja kaikille samasta ikärajasta koulun aloittamisessa. Esiopetuksesta perusopetukseen siirtyminen pitää tehdä joustavaksi ja huomioida lapsen valmiudet ja osaaminen nykyistä vahvemmin.

Perustiedot ja -taidot rakennetaan jo koulupolun varhaisessa vaiheessa. Siksi havaittujen ongelmien korjaamiseen on panostettava nimenomaan koulupolun alkupäässä. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen riittävistä resursseista on huolehdittava, jotta jokaiselle lapselle ja nuorelle voidaan varmistaa riittävät perustiedot ja -taidot. Näiden tietojen ja taitojen lisäksi pitää huolehtia fyysisestä ja psyykkisestä opiskelukykyä. Ilman riittävää opiskelukykyä eivät opinnot etene. Perusosaamiseen ja opiskelukykyyn panostaminen on aito tulevaisuusinvestointi ja välttämätön toimenpide osaamistason nostamiseksi.

2. Tehdään ammatillisesta koulutuksesta työelämälähtöistä

- Tiivistetään ammatillisten oppilaitosten ja alueen elinkeinoelämän yhteistyötä sekä luodaan kestäviä rakenteita jatkuvan yhteistyön tekemiseen.
- Säädetään ammatillisen koulutuksen opettajille jatkuvan osaamisen kehittämisen velvoite ja velvollisuus osallistua kuukauden mittaiseen työelämäjaksoon kerran kolmessa vuodessa
- Ammatillisen koulutuksen järjestäjät muuttavat toimintansa osakeyhtiömuotoiseksi ammattikorkeakoulujen tavoin. Osakeyhtiöiden tulee olla voittoa tavoittelemattomia ja elinkeinoelämän edustusta hallinnossa vahvistetaan lainsäädännön kautta.
- Oppisopimuskoulutukseen määrän lisäämiseksi pitää luoda uusi tuki työnantajan palkkauskustannusten porrastamiseksi. Oppisopimuskoulutusta pitää käsitellä koulutuspoliittisena kysymyksenä, ei työmarkkinakysymyksenä.
- Oppisopimuskoulutuksesta työnantajalle maksettavan koulutuskorvauksen minimitaso pitää määritellä lainsäädännöllä ja lisäksi on luotava selkeä ohjeistus, jonka mukaan koulutuskorvauksen taso määräytyy tapauskohtaisesti oikean suuruiseksi.
- Tutkinto-ohjelmakohtaisesta koulutusvastuiden sääntelystä pitää siirtyä alakohtaiseen koulutusvastuiden sääntelyyn ja antaa koulutuksenjärjestäjille enemmän vapauksia suunnata toimintaansa alueen elinkeinoelämän tarpeiden mukaan.
- Englanninkielisten ammatillisten tutkintojen järjestäminen on vapautettava opetus- ja kulttuuriministeriön lupamettelystä. Englanninkielisiä tutkintoja pitää saada antaa ilman erillistä lupamettelyä silloin, kun oppilaitos ja alueen työ- ja elinkeinoelämä yhdessä toteavat tarpeen.

Entistä tiiviimpi yritysten ja oppilaitosten yhteistyö

Työmarkkinoille tarvitaan jatkuvasti uusia osaajia ja uutta osaamista. Osaamissisältöjen ja koulutusmäärien pitää vastata olemassa olevaa tunnistettua tarvetta. Paras kohtaanto syntyy silloin, kun sisällöt ja määrät on määritetty yhdessä työ- ja elinkeinoelämän kanssa. Tarpeet voivat olla hyvin erilaisia eri puolella Suomea. Siksi on tärkeää, että jokaisella ammatillisen koulutuksen järjestäjällä on tiiviit suhteet oman alueensa työ- ja elinkeinoelämään.

Laki ammatillisesta koulutuksesta lähtee siitä, että tutkinnoissa, koulutuksessa ja niiden järjestämisessä tulee ottaa huomioon työ- ja elinkeinoelämän tarpeet. Laista tulee myös vaatimus tehdä yhteistyötä työ- ja elinkeinoelämän kanssa. Vain pysyväksi sovitulla ja koko oppilaitoksen kattavilla yhteistyökanteilla saadaan aikaan tiivis ja molempia osapuolia palveleva yhteistyö oppilaitoksen ja alueen elinkeinoelämän välille.

Oppilaitosten ja elinkeinoelämän yhteistyötä pitääkin tiivistää entisestään. Yhteistyötä pitää tehdä monella eri tasolla. Lähtökohdan tulee olla se, että oppilaitosten hallintoon otetaan riittävä määrä alueen työ- ja elinkeinoelämän edustajia, eikä esimerkiksi pelkästään kuntopoliitikkoja. Jokaiseen oppilaitokseen on luotava rakenne, jonka avulla koulutusohjelmien tavoitteita ja sisältöjä määritellään yhdessä alueen työ- ja elinkeinoelämän edustajien kanssa.

Ammatillisen koulutuksen yksi kulmakivistä on ammattitaitoinen opettajakunta. Ammattiin opiskelevien kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että koulutus on työelämälähtöistä. Tämä tarkoittaa sitä, että opetetut asiat sisältävät alan perusteiden lisäksi myös uusimmat tuulet alalta. Opettajien on koko ajan oltava ajan hermolla oman alansa kehittämisessä ja säilytettävä kosketus oman alan työelämään. Opettajille on säädettävä jatkuvan osaamisen kehittämisen velvoite ja velvollisuus osallistua kuukauden mittaiseen työelämäjaksoon kerran kolmessa vuodessa. Opetushallituksen tietojen mukaan vuonna 2015 vain 17 % ammatillisen koulutuk-

sen opettajista osallistui työelämäjaksolle. Opettajien työelämäjaksot ovat yksi hyvin tehokas yhteistyön muoto oppilaitoksen ja yritysten välillä. Oman ammatillisen osaamisen päivittämisen lisäksi työelämäjaksot ovat opettajalle hyvä keino luoda verkostoja yrityselämään. Siellä missä opettajien työelämäjaksoja on kokeiltu, on palaute ollut pääosin positiivista. Ammatillinen osaaminen on saatu ajan tasalle ja sitä kautta siirretty sisältöjä ja käytänteitä opetukseen.

Ammatilliset oppilaitokset osakeyhtiöiksi

Ammatillisen koulutuksen järjestämisluvut tulisi uudistaa ammattikorkeakouluja koskevaa lainsäädäntöä vastaavaksi ja myöntää toimiluvat vain ammatillisen koulutuksen osakeyhtiöille. Tämä velvoittaa jokaisen koulutuksen järjestäjän muuttamaan toimintansa osakeyhtiömuotoiseksi. Muutoksella voitaisiin turvata se, että rahoitus kohdentuisi täysimääräisesti toimintaan, johon se on tarkoitettu. Samalla oikeudellisesta asemasta johtuvat verotukseen liittyvät erilaiset tulkinnot ja käytännöt voidaan yhdenmukaistaa.

Ammatillisen koulutuksen osakeyhtiöistä säädettäisiin osin osakeyhtiölaista poiketen. Julkisesti rahoitettujen lakisääteisten tehtävien takia osakeyhtiöiden tulee olla voittoa tavoittelemattomia, jolloin ne eivät voisi jakaa voittoa omistajilleen tai tuottaa muuta taloudellista etua. Yhtiötä purettaessa varat tulee käyttää vastaavaan toimintaan.

Osakeyhtiömuoto vahvistaisi nykytilanteeseen verrattuna työ- ja elinkeinoelämän roolia ammatillisen koulutuksen ohjauksessa. Ammattikorkeakouluja vastaavasti tulee säätää työ- ja elinkeinoelämälle merkittävä edustus osakeyhtiön hallintoelimissä. Osakeyhtiömalli mahdollistaa myös työelämälähtöisyyden edellyttämän nopean päätöksentekokyvyn.

Oppisopimuskoulutuksen uudistaminen

Oppisopimuskoulutusjärjestelmä kaipaa päivittämistä. Ensimmäinen askel uudistuksessa

on ajattelutavan muutos: oppisopimuskoulutusta pitää käsitellä koulutuspoliittisena kysymyksenä. Oppisopimuskoulutus on tapa suorittaa ammatillinen tutkinto ja se on osa koulutusjärjestelmää eikä siihen pidä sotkea työmarkkinakysymyksiä.

Vuoden 2018 alusta voimaan tullut ammatillisen koulutuksen reformi vei oppisopimuskoulutusta oikeaan suuntaan. Tehdyistä muutoksista huolimatta pitkien (tutkintoon johtavien) oppisopimusten määrä ei ole juurikaan kasvanut. Erityisesti nuoret ovat aliedustettuja oppisopimuskoulutuksessa. Valtaosa oppisopimuskoulutuksen volyyminä on aikuisten ammatillisen peruskoulutuksen omaavien jo työelämässä olevien kouluttamista.

Oppisopimuskoulutuspaikkojen tarjonta muodostuu työnantajien osaavan työvoiman tarpeen kautta. Määrällistä kasvua hidastaa työnantajien näkökulmasta oppisopimuskoulutuksen heikko houkuttelevuus silloin, kun oppisopimuskoulutukseen ollaan ottamassa vailla ammattitaitoa tai työkokemusta oleva henkilö. Käytännössä valtaosa näistä henkilöistä on nuoria vailla ammatillista peruskoulutusta olevia. Keskeisimmäksi ongelmaksi tämän ryhmän osalta muodostuu henkilön alhainen tuottavuus suhteessa työnantajalle aiheutuviin kustannuksiin. Käytännössä tämä johtuu siitä, että palkat on sidottu oppisopimuksen alusta alkaen työehtosopimusten minimipalkkoihin huomioimatta tuottavuutta.

Oppisopimuskoulutukseen määrän lisäämiseksi pitää luoda tuki työnantajan palkkauskustannusten porrastamiseksi. Tuki tulisi työnantajalle automaattisesti, jos hän ottaa oppisopimuskoulutukseen alle 30-vuotiaan vailla ammatillista peruskoulutusta olevan henkilön, joka opiskelee ammatillista perustutkintoa. Tuki olisi oppisopimuskoulutuksen alkuvaiheessa suurempi ja pieneneisi porrastetusti opintojen edetessä. Oppisopimuskoulutuksessa oleva henkilö saisi edelleen nykyisen käytännön mukaisesti työehtosopimuksen mukaista palkkaa.

Oppisopimuskoulutuksesta työnantajalle maksettavan koulutuskorvauksen minimitaso

pitää määritellä lainsäädännöllä. Minimitason määrittely koskisi vain ammatillista perustutkintoa. Minimitason määrittelyn lisäksi on luotava selkeä ohjeistus, jonka mukaan koulutuskorvauksen taso määräytyy tapauskohtaisesti oikean suuruiseksi. Nykyinen lainsäädäntö jättää koulutuskorvauksen maksamisen osapuolten väliseen sopimukseen perustuvaksi. Tämä siitäkin huolimatta, että oppisopimusmuotoisessa koulutuksessa työnantaja kantaa pääosin vastuun opiskelijan oppimisesta ja jokaisesta oppisopimuskoulutettavasta aiheutuu työnantajalle kustannuksia mm. ohjauksen järjestämisestä ja tuottavuuden laskusta.

Tilastojen perusteella maksettujen koulutuskorvausten määrä on ollut laskussa. Sekä tapausten, jolloin koulutuskorvausta maksetaan, että maksettujen korvausten suuruuden. On aiempaa yleisempää, että koulutuskorvausta ei makseta ollenkaan tai sen suuruus on pienentynyt merkittävästi. Tämä on pääsääntöisesti tapahtunut samaan aikaan, kun ammatillisen koulutuksen rahoitusta on leikattu. Näin ollen ammatillisen koulutuksen rahoitusleikkaukset ovat välillisesti siirtyneet myös yrityksiin kohdistuviksi. Tässä yhteydessä

Lisää liikkumavaraa sääntelyä keventämällä

Ammatillinen koulutus on varsin tiukasti säänneltyä, mikä vaikeuttaa koulutuksen järjestäjien kykyä reagoida alueen työ- ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Tutkinto-ohjelmakohtaisesta koulutusvastuiden sääntelystä pitääkin siirtyä alakohtaiseen koulutusvastuiden sääntelyyn eli antaa lisää väljyyttä siihen, mitä koulutuksenjärjestäjät saavat kouluttaa. Samalla pitää etsiä keinoja koulutusmäärien sääntelyn keventämiseen, jotta koulutusmäärät saadaan vastaamaan paremmin toiminta-alueen tarpeita. Koulutuksenjärjestäjille pitää antaa enemmän vapauksia suunnata toimintaansa alueen työ- ja elinkeinoelämän tarpeiden mukaan.

Englanninkielisten ammatillisten tutkintojen tarve on kasvanut. Laajempi englanninkielinen tutkintotarjonta ammatillisessa koulutuksessa lisäisi Suomen houkuttele-

vuotta kansainvälisten osaajien silmissä sekä tukisi jo maassa olevien maahanmuuttajien työllistymispolkuja. Silti järjestämislupia englanninkieliseen ammatilliseen tutkintoon on vain harvalla ammatillisen koulutuksen järjestäjällä, eikä opetus- ja kulttuuriministeriö juurikaan suostu myöntämään lisää järjestämislupia.

Englanninkielisten ammatillisten tutkintojen järjestäminen on vapautettava opetus- ja kulttuuriministeriön lupamenettelystä. Englanninkielisiä tutkintoja pitää saada antaa ilman erillistä lupamenettelyä silloin, kun oppilaitos ja alueen työ- ja elinkeinoelämä yhdessä toteavat tarpeen. Tällä hetkellä esimerkiksi ammattikorkeakoulut saavat itse päättää tutkintokielestä ja sama menettely pitää ulottaa myös ammatilliseen koulutukseen. Keskeistä on antaa oppilaitoksille mahdollisuus vastata elinkeinoelämän tarpeisiin ilman turhaa byrokratiaa.

3. Uudistetaan korkea- koulujen rahoitusta ja ohjausta

- **Perustetaan Suomen korkea-koulusäätiö, joka ottaa osittain vastuulleen korkeakoulujen perusrahoituksen ja luo näin vakautta ja pitkäjänteisyyttä korkeakoulujen rahoitukseen.**
- **Uudistetaan EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden lukuvuosimaksujärjestelmää siten, että se aidosti vahvistaa korkea-koulujen rahoitusta.**
- **Kevennetään koulutusvastuisiin ja -määriin liittyvää sääntelyä, jotta korkeakoulut voivat ketterämmin vastata alueen työ- ja elinkeinoelämän tarpeisiin.**

Perustetaan uusi korkeakoulusäätiö

Pysyvä investointi osaamiseen saadaan aikaan perustamalla Suomen korkeakoulusäätiö, jonka päätehtävänä on vastata osittain korkeakoulujen perusrahoituksesta. Säätiön korkeakouluille antama rahoitus olisi poliittisista suhdanteista riippumaton ja toisi sitä kautta vakautta korkeakoulujen rahoitukseen. Korkeakoulujen rahoittamiseen käytettäisiin pääosin vain sijoitustoiminnan tuottoja.

Korkeakoulusäätiölle annetaan säädepäätöksiä valtion suoria ja välillisiä omistuksia pörssiyrityksissä ja tarvittaessa listaamattomissa kaupallisesti toimivissa yhtiöissä. Säädepäätöksen määrä ja siirrettävät omistukset määritellään siten, että niiden vuosittaisen tuoton voidaan uskottavasti ennakoita olevan lähivuosina noin miljardia euroa vuodessa, mikä vastaa noin kolmannesta korkeakoulujen perusrahoituksen tasoa vuonna 2021 (2,8 miljardia euroa).

Esimerkiksi valtion suorat ja Solidiumin kautta olevat omistukset pörssiyrityksissä olivat 2021 joulukuussa arvoltaan noin 35 miljardia euroa. Valtion omistusten arvo on noussut vuoden 2015 15 miljardista eurosta nykyiseen noin 35 miljardiin euroon. Valtion vuoden 2021 talousarviossa osinkotuloiksi ja osakkeiden myyntituloiksi on arvioitu noin 2 miljardia euroa.

Valtion omistuksilla on historian saatossa tuettu yhteiskunnan kehittymistä sen tärkeissä vaiheissa. Omistusten käyttäminen pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti kasvun ja kilpailukyvyyn tukemiseksi on äärimmäisen tärkeää. Suhdannepolitiikan välineenä ja juoksevien menojen katteena valtion omistukset tai niiden tuotot toimivat huo- nosti. Paljon menee hukkaan eikä hukattua saa takaisin. Valtion omistusten siirtäminen Suomen korkeakoulusäätiöön turvaisi omistukset pitkälle tulevaisuuteen ja laittaisi niiden tuotot hyvään käyttöön: suomalaisen korkean osaamisen turvaamiseen ja kehittämiseen.

Uudistus on valtiontalouden näkökulmasta käytännössä kustannusneutraali. Kun

korkeakoulujen perusrahoituksesta katetaan osa Suomen korkeakoulusäätiön kautta, voidaan vastaavasti perusrahoitukseen varattu nykyinen budjettirahoitus siirtää muuhun käyttöön.

Uudistetaan EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden lukuvuosismaksujärjestelmää

Vuonna 2016 tuli voimaan lainsäädäntö lukuvuosismaksuista, joka velvoittaa korkeakoulu- ja keräämään 1.8.2017 jälkeen aloittaneilta EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta vähintään 1500 euron lukuvuosismaksun vieraskielisissä tutkinto-ohjelmissa. Korkeakouluilla on myös velvoite ylläpitää stipendijärjestelmää, jolla tuetaan maksuliseen tutkintokoulutukseen osallistuvien opiskelua.

Ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä ei ole romahtanut lukuvuosismaksujen myötä vaan se on lähes samalla tasolla kuin ennen lukuvuosismaksuja. Toisaalta lukuvuosismaksuvelvollisten opiskelijoiden määrä on noussut vuoden 2017 noin 1400 opiskelijasta vuoden 2019 noin 4600 opiskelijaan. Myös hakijamäärät korkeakoulujen vieraskielisiin tutkinto-ohjelmiin ovat viime vuosina kasvaneet. Pelot korkeakoulujen kansainvälistymisen kuolemasta ovat osoittautuneet turhiksi. Vuonna 2020 ammattikorkeakoulusektorilla lukuvuosismaksut vaihtelivat välillä 4 000–11 700 euroa. Yleisimmät yksittäiset maksut olivat 6 000 euroa ja 8 000 euroa. Yliopistosektorilla vaihteluväli oli 5 000–18 000 euroa ja yleisin yksittäisin maksu 12 000 euroa. Apurahat kattavat yleensä 25–75 prosenttia lukuvuosismaksuista. Jopa kymmenessä korkeakoulussa apuraha kattaa 100 prosenttia lukuvuosismaksusta.

Nykyisen lukuvuosismaksujärjestelmän keskeisin ongelma on se, että lukuvuosismaksut eivät juurikaan vahvista korkeakoulujen rahoitusta. Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2021 tekemän selvityksen mukaan kerätyistä lukuvuosismaksuista jää apurahojen ja vapautusten jälkeen korkeakoulun käyttöön keskimäärin vain noin 30 prosenttia. Tämä arvio ei huomioi sitä, kuinka paljon korkeakoululla on lukuvuosismaksuihin

ja stipendeihin liittyviä hallinnollisia kuluja ja esimerkiksi markkinointikuluja. Puolet korkeakouluista pitää nykyistä lukuvuosismaksujärjestelmää taloudellisesti kannattamattomana.

Nykyinen lukuvuosismaksujärjestelmä ei vahvista riittävästi korkeakoulujen rahoitusta. Lukuvuosismaksujärjestelmän ei ole tarkoitus olla nollasummapeliä. Nykyistä järjestelmää on korjattava siten, että lukuvuosismaksujen kerääminen aidosti vahvistaa korkeakoulujen rahoitusta. Tämä voidaan tehdä joko määrittämällä minimilukuvuosismaksu suuremmaksi ja rajoittamalla stipendien suuruutta tai irrottamalla lukuvuosismaksulliset opiskelijat nykyisen korkeakoulujen rahoitusjärjestelmän ulkopuolelle.

Kevennetään koulutusvastuisiin ja -määriin liittyvää sääntelyä

Korkeakoulujen koulutusvastuiden ja koulutusmäärien sääntely on varsin tiukkaa, mikä heikentää korkeakoulujen kykyä reagoida alueen työ- ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Toimintaympäristön muutostahti on kiihtynyt ja uusia osaamistarpeita ilmenee jatkuvasti. Korkeakoulujen liian tiukka sääntely vaikeuttaa näihin muutoksiin vastaamista ja voi johtaa osaajapulaa sekä yritysten toimintaedellytysten heikentymiseen.

Koulutusvastuiden sääntelyä pitää väljentää. Tutkinto-ohjelmakohtaisesta sääntelystä pitää siirtyä alakohtaiseen sääntelyyn, jolloin korkeakoulut pystyvät nykyistä laajemmin kouluttamaan eri tutkintoja koulutusvastuiksi osoitettujen alojen sisällä. Samalla pitää etsiä keinoja koulutusmäärien sääntelyn keventämiseen, jotta koulutusmäärät saadaan vastaamaan paremmin toiminta-alueen tarpeita. Korkeakouluille pitää antaa enemmän vapauksia suunnata toimintaansa alueen työ- ja elinkeinoelämän tarpeiden mukaan.

4. Nostetaan koulutustasoa

- **Nostetaan koulutustasoa siten, että vähintään 50 prosenttia nuorista ikäluokista suorittaa korkeakoulututkinnon. Tämä vaatii korkeakoulutuksen koulutusmäärien lisäämistä, johon on osoitettava riittävät resurssit, jotta koulutuksen laatu ei vaarannu.**
- **Asetetaan tavoitteeksi, että vähintään 75 prosenttia opiskelijoista suorittaa tutkintonsa tavoiteajassa.**
- **Otetaan käyttöön korkeakoulujen lyhyttutkinnot keinona nostaa koulutustasoa ja vastata jatkuvan oppimisen haasteisiin.**
- **Tehdään toisen saman tasoisen tutkinnon suorittamisesta maksullista ottamalla käyttöön opiskelijan oma-vastuuosuus.**

Nostetaan koulutustasoa ja parannetaan läpäisyä

Opetushallituksen tekemän ennakkoinnin mukaan korkeakoulutetun työvoiman tarve kasvaa voimakkaasti vuoteen 2035 mennessä. Nykyiset koulutusmäärät eivät riitä täyttämään ennakoitua tarvetta. Uudesta työvoimasta yli puolella pitää olla korkeakoulututkinto. Uusien työpaikkojen osalta korkeakoulutetun työvoiman tarve on jopa yli 75 prosenttia. Tähän muutokseen on varauduttava jo nyt.

Koulutustasovertailussa Suomi on tippunut kärkipaikalta alle OECD-keskiarvon. Tällä hetkellä näyttää siltä, että 70-luvun lopulla syntyneet ovat jäämässä toistaiseksi koulutetuimmaksi ikäluokaksi Suomessa. OECD:n tilastojen mukaan vuonna 2019 nuorista ikäluokista korkeakoulututkinnon suoritti noin 42 prosenttia. Suomen kehitys viimeisen 10 vuoden aikana on ollut vain noin 3 prosenttiyksikköä ylöspäin, kun samalla ajan

jaksolla OECD:n keskiarvo on noussut peräti 9 prosenttiyksikköä.

Kun koulutustasoa on tutkittu kansallisista rekistereistä, on päädytty siihen, että todellinen korkeakoulututkinnon suorittaneiden määrä nuorissa ikäluokissa on reilusti alle 40 prosenttia. Iso ero OECD:n tilastoon johtuu siitä, että OECD:n tilasto tehdään kyselyaineiston perusteella. Kansallinen rekisteriaineisto antaa siis tilanteesta aidomman kuvan. Joka tapauksessa Suomessa ollaan vielä kaukana kansallisesti asetetusta tavoitteesta, että vuoteen 2030 mennessä nuorista ikäluokista korkeakoulututkinnon on suorittanut 50 prosenttia.

Koulutustason nostaminen ja osaavan työvoiman takaaminen yrityksille vaatii korkeakoulutuksen koulutusmäärien lisäämistä. Kansallisesti asetetun koulutustasotavoitteen saavuttaminen vuoteen 2030 mennessä vaatisi vuosittain noin 20 000 aloittavan opiskelijan lisäämistä. Tämä ei ole mahdollista, joten käytännössä tavoitetta ei tulla saavuttamaan. Korkeakoulujen nykyisin resurssien koulutustason nostoa ei ole mahdollista toteuttaa vaan se vaatii perusrahoituksen kasvattamista. Muuten koulutuksen laatu voi vaarantua.

Koulutusmäärien kasvattamisen lisäksi on ensiarvoisen tärkeää panostaa tutkintojen loppuunsaattamisen ja tavoiteajassa valmistumiseen. OECD:n mukaan vuonna 2018 Suomen korkeakouluista valmistui kandidaattitason tutkintoon tavoiteajassa vain 43 prosenttia opiskelijoista. Luku on surkea. Valmistumisen pitkittyminen hukkaa yhteiskunnan resursseja ja lyhentää työuria. Korkeakouluja on ohjauksen ja rahoituksen keinoin ohjattava toimenpiteisiin tavoiteajassa valmistuvien osuuden kasvattamiseksi.

Otetaan käyttöön korkeakoulujen lyhyttutkinnot

Suomessa tulee ottaa käyttöön korkeakoulujen lyhyttutkinnot eli korkeakoulu-diplomit. Lyhyttutkinnot tarjoavat nopean väylän saada korkeakoulutasoista osaamista.

Lyhyttutkinnot tarjoavat vailla korkeakoulutusta oleville väylän korkeakoulutuksen piiriin ja työelämässä oleville mahdollisuuden jatkuvaan oppimiseen.

yhteydessä on selvitettävä mahdollisuutta rajoittaa opiskeluoikeuksien määrää siten, että yhdellä henkilöllä voi olla kerrallaan opiskeluoikeus vain yhdessä paikassa.

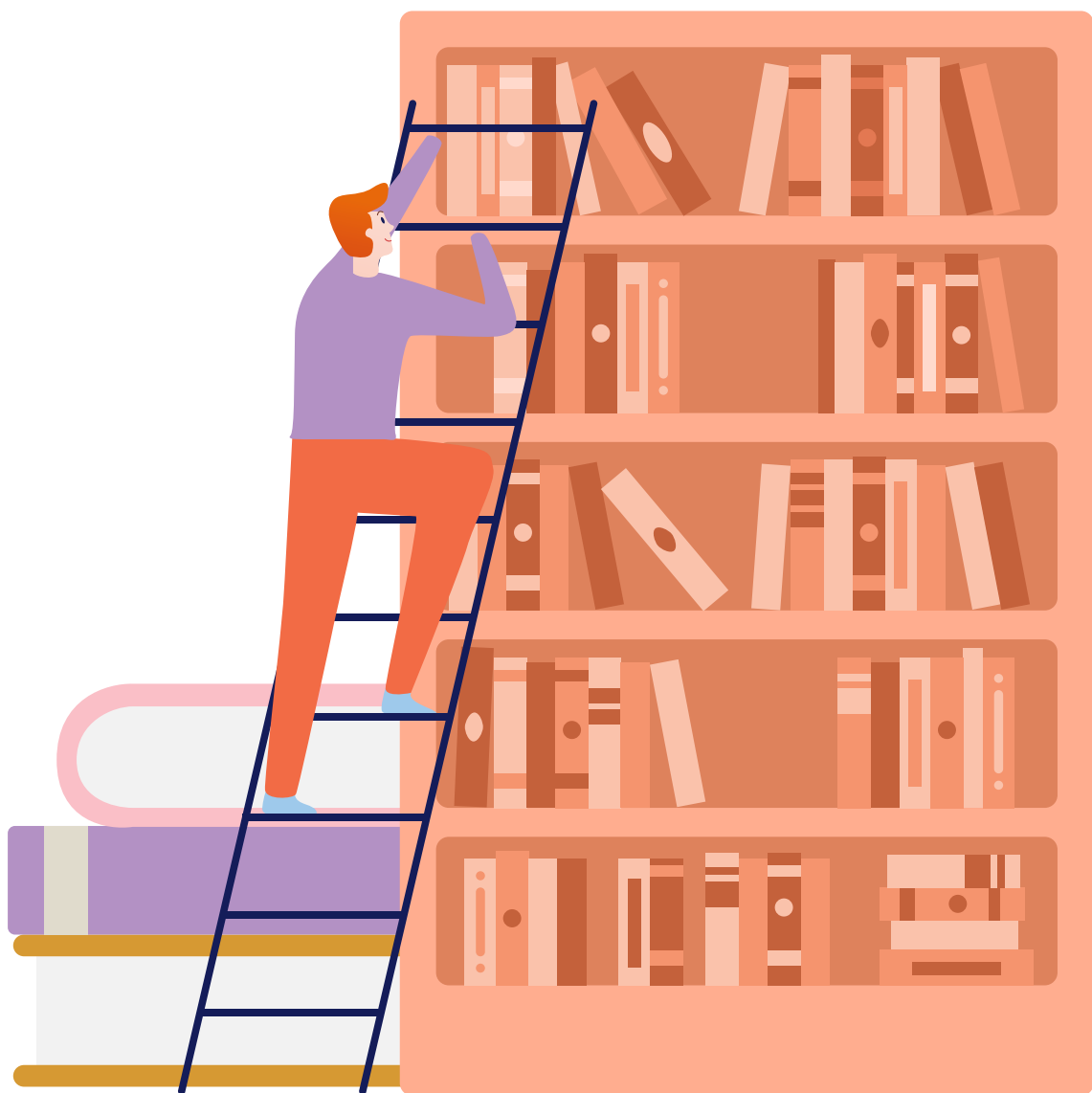
Oikeus kouluttaa lyhyttutkintoja pitää antaa laajasti kaikille korkeakouluille heidän koulutusvastuidensa mukaan. Koulutusmäärien, -sisältöjen ja -laajuuksien määrittely pitää jättää korkeakoulujen tehtäväksi tiiviissä yhteistyössä alueen työ- ja elinkeinoelämän kanssa. Koulutustarjonnan pitää vastata mahdollisimman tarkasti toiminta-alueen tarpeita.

Lyhyttutkintojen käyttöönotto on askel kohti osaavampaa kansaa ja askel kohti parempaa sijoitusta kansainvälisissä koulutustasovertailuissa. Samalla se tuo helpotusta toiselta asteelta korkea-asteelle siirtyville, kun hakijasumaa voidaan purkaa laajentamalla korkeakoulutuksen tarjontaa. Myös työurat pitenevät, kun tarpeettomat välivuodet vähenevät.

Vähennetään päällekkäistä kouluttautumista

Suomen korkeakoulujärjestelmän yksi suurimpia haasteita on päällekkäinen kouluttautuminen. Tämä aiheuttaa pullonkaulaa toiselta asteelta korkea-asteelle siirtymiseen ja vaikeuttaa koulutustason nostamista. Käytännössä päällekkäinen kouluttautuminen tarkoittaa sitä, että tutkintokoulutusta käytetään jatkuvan oppimisen keinona ja suoritetaan useampi samantasoinen tutkinto, vaikka työelämässä tarvittavan osaamisen voisi hankkia myös muilla tavoin. Opetus- ja kulttuuriministeriön tietojen mukaan noin viidennes vuosittain opiskelupaikan vastaanottaneista on muita kuin ensimmäistä korkeakoulututkintoa suorittamaan tulevia.

Päällekkäistä kouluttautumista pitää rajoittaa tekemällä toisen saman tasoisen tutkinnon suorittamisesta maksullista ottamalla käyttöön opiskelijan omavastuuosuus, joka määräytyy ainakin osittain tutkinnon kustannusten mukaan. Omavastuuosuudesta voi vapautua, mikäli esimerkiksi joutuu terveyssyistä vaihtamaan alaa ja suorittamaan uuden saman tasoisen tutkinnon. Samassa

KASVUUN JA INNOVAATIOIHIN KANNUSTAVA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

RATKAISUT

1. Hyödynnetään digitalisaation mahdollisuudet täysimittaisesti.
2. Nostetaan TKI-panostukset neljään prosenttiin suhteessa BKT:hen.
3. Suojataan aineettomat oikeudet tehokkaasti.
4. Kannustetaan kansankapitalismiin ja varmistetaan toimivat pääomamarkkinat.
5. Uudistetaan ministeriöt ja perustetaan valtioneuvoston virasto.

Tuottavuuskehitys on käännettävä kasvu-uralle. Suomi on nostettava takaisin digitalisaation ja teknologian hyödyntämisen kärkeksi. Sääntely-ympäristön on oltava salliva, ennustettava ja teknologianeutraali.

Suomi tarvitsee tuottavuusloikan. Olemme jääneet tuottavuuskehityksessä jälkeen kilpailijamaistamme, kuten Ruotsista, vuodesta 2008 alkaen. Työ- ja elinkeinoministeriön raportin mukaan Suomi ei ole hyötynyt kilpailijoidensa tavoin teknologian kehityksestä eikä investoinneista tieto- ja viestintätekniikkaan niin, että kehitys olisi heijastunut tuottavuuden kasvuun.⁴ Raportin mukaan kansainvälinen vertailu paljastaa, ettei Suomi kulje nyt samalla tavalla uuden teknologian hyödyntämisen ja talouden rakennemuutoksen eturintamassa kuin vielä muutama vuosikymmen sitten.

Tuottavuuskehitys on käännettävä kasvu-uralle. Maailma on keskellä teknologian

ja talouden murrosta, joka tarjoa ennennäkemättömiä mahdollisuuksia tuottavuuden ja hyvinvoinnin kasvattamiseen, eikä meillä ei varaa jättää mahdollisuuksia hyödyntämättä. Suomen olla oltava maa, missä innovoidaan ja luodaan uutta. Maa, jossa yrityksillä on kannusteita kasvaa ja uudistua. Suomen on oltava paikka, jossa kehitetään uusia tuotteita, palveluita ja ratkaisuja sekä synnytetään uutta tietoa. Innovaatioiden suojaamisessa, kuten patentoimisessa ja kaupallistamisessa, on myös onnistuttava, jotta innovaatioiden synnyttämä lisäarvo pystytään hyödyntämään maksimaalisesti.

Myös "vanhan" on uudistuttava. Digitalisaatio mullistaa jokaisen yrityksen toiminnan ja läpileikkaa kaikki talouden ja yhteiskunnan sektorit. Koronapandemia on vauhdittanut tätä muutosta. Liikenne, teollisuus, kauppa ja esimerkiksi terveydenhuolto kokevat ennennäkemättömiä muutoksia digitalisaation seurauksena. Etäpalveluiden määrä kasvaa ja jaettu data sekä eri toimialojen arvoketjujen muutokset mahdollistavat uusien liike-

⁴ Teknologia, investoinnit, rakennemuutos ja tuottavuus – Suomi kansainvälisessä vertailussa, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu (2020:5)

⁵ IoT tulee sanoista "Internet of Things", eli esineiden internet

toimintojen syntyminen. Teollisuudessa IoT⁶ voi olla uusi teollinen vallankumous. Teollisuuden älyratkaisut sekä niiden pohjalta kehitetty kansainvälinen palveluliiketoiminta kasvattavat tuottavuutta ja yritysten kilpailukykyä. Maantieteen merkitys vähenee, kun digitalisaatio kutistaa yritysten etäisyyttä maailman markkinoihin.

Suomen on tavoiteltava maailman kärkeä digitalisaation ja tekoälyn hyödyntämisessä. Julkisen ja yksityisen sektorin digitalisaatiota ei tule erottaa toisistaan, sillä yhteistyötä molempien sektoreiden välillä tarvitaan muutoksen saavuttamiseksi. Julkinen sektori on merkittävä uuden tutkimuksen rahoittaja, osaamisen mahdollistaja ja uusien palveluiden ostaja. Samalla se toimii ennustettavan ja innovaatioita tukevan liiketoimintaympäristön mahdollistajana. Julkisen sektorin keräämä data tulee tarjota mahdollisimman laajasti myös yksityisen sektorin käyttöön.

Mitä enemmän kansantaloutemme painottuu korkeaan osaamiseen perustuvaan innovatiiviseen yritystoimintaan, sitä tärkeämpiä uudet, kasvua hakevat yritykset ovat. Startupeilla on merkittävä asema kansantalouden kilpailukyvyyn ja innovatiivisuuden edistäjänä. Startupit synnyttävät uusia ideoita ja työpaikkoja. Startupit uudistavat elinkeinorakennetta, haastavat suuria yrityksiä uudistumaan sekä luovat esimerkkejä joustavasta, riskiä ottavasta ja kasvuhakuisesta liiketoiminnasta. Suomen startup-toimintaympäristö on kehittynyt myönteisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tästä huolimatta tehtävää riittää. Suomen on tähdättävä siihen, että luomme maailman parhaan toimintaympäristön startupeille.

Ylisääntely hidastaa digitaalista kehitystä ja innovaatioita. Yksinkertaisen ja selkeän sääntelyn avulla tulee varmistaa, että digimarkkinat ovat avoimia ja läpinäkyviä. Turha sääntely ei saa rajata esimerkiksi kokeiluja, joiden kautta digitalisaatio etenee. Sääntelyn ei pidä myöskään perusteettomasti estää uusien esimerkiksi alustatalouteen perustuvien yritysten syntymistä.

1. Hyödynnetään digita-lisaation mahdollisuudet täysimittaisesti

- **Asetetaan julkiselle sektorille esimerkiksi tehokkuuteen, palveluiden sujuvuuteen ja asiakaslähtöisyyteen perustuvia vaatimuksia, jotka pakottavat julkista sektoria digitalisoimaan palveluita, ja asetetaan toteutukselle asianmukaiset mittarit.**
- **Varmistetaan, että sääntely-ympäristö on salliva, mahdollistava ja teknologia-neutraali.**
- **Varmistetaan laadukas digi-infrastruktuuri.**
- **Perustetaan digitalisaatioministeriö.**

Suomen on tavoiteltava maailman kärkeä sekä digin että datan hyödyntämisessä. Digitalisaatiolla, tekoälyllä sekä datan hyödyntämisellä tulee olemaan suuri merkitys kansallisen kilpailukyvyyn ylläpitämisessä ja parantamisessa, teknologian kehitys on tuottavuuden kasvun keskeisin ajuri.

Tavoitteena tulee olla, että Suomi on maailman paras maa digitalisaatiossa. Ensinnäkin Suomen tulee tavoitella kärkeen asemaa julkisissa sähköisissä palveluissa kuten esimerkiksi yritysten lupa-asioissa sekä ulkomaalaisten oleskelulupien käsitelyssä. Toiseksi, tietoliikenneinfrastruktuurin on oltava maailman huippua, jotta yritysten on mahdollista hyödyntää digitalisaatiota täysimääräisesti.

Suomen kehitys digitalisaatioon liittyen on hidastunut viime vuosien aikana. Suomesta puuttuu pitkäjänteinen strategia siitä, miten digitalisaation, tekoälyn ja datan mukanaan tuomia etuja voidaan täysimittaisesti hyödyntää. Kokonaistilanteen hahmottamiseksi valtionhallinnon digitalisaatioon liittyvien asioiden hoitaminen tulisi sijoittaa yhteen

⁶ Digiministerityöryhmän ja digitoimiston perustaminen on ollut oikeansuuntainen, muttei riittävä toimenpide.

ministeriöön niin, että nykyisin työ- ja elinkeinoministeriöön, opetus- ja kulttuuriministeriöön sekä liikenne- ja viestintäministeriöön ripotellut toiminnot tuotaisiin yhteen.⁶

Suomella on hyvät edellytykset menestyä digitalisaation hyödyntämisessä. Nopeasti muuttuva toimintaympäristö, jossa teknologia kehittyy kiihtyvällä vauhdilla ja käytettävissä oleva datan määrä kasvaa eksponentiaalisesti, vaatii joustavan ja sallivan sääntely-ympäristön. Lainsäädäntöä on kehitettävä mahdollisimman teknologia-neutraalisti, jotta valtio ei valitse voittavia teknologioita, eikä vääristä markkinoita.

Sääntelyn on oltava mahdollistavaa, jotta byrokratia ei tapa luovuutta, eikä estä kehitystä ja innovaatioiden syntymistä. Tavoite-tilan toteuttaminen edellyttää suomalaiselta virkamieskunnalta hyvää osaamista niin digi- ja data-asioissa, mutta myös AI- ja IPR-asioissa sekä aktiivista osallistumista EU-tason lainvalmistelutyöhön.

Esimerkiksi Suomen Brysselin edustustoon tulisi palkata vakituinen osaja muun muassa IPR-asoiden osalta. Tämän lisäksi virkamiesten työhön tulisi kuulua tietyn pituinen työskentelyjakso Brysselissä. Suomen tulisi myös edistää suomalaisten virkamiesten sijoittumista komission palvelukseen. IPR-asoiden osalta myös Euroopan teollisoikeusvirastossa EUIPO:ssa, Euroopan patenttivarastossa EPO:ssa ja maailman henkisen omaisuuden järjestössä WIPO:ssa tarvitaan lisää suomalaisia osajia.

EU:n komissio julkaisi vuosina 2020–2021 Digitaalisen palvelusäädöksen (Digital Services Act, DSA), Digitaalisen markkina-säädöksen (Digital Markets Act, DMA), EU:n Datahallintosäädöksen (Data Governance Act, DGA) ja tekoälysäädöksen (Artificial Intelligence Act, AI). Nämä säädökset yhdessä vuonna 2019 hyväksytyn digitaalisia sisämarkkinoita koskeva tekijänoikeusdirektiivin (Copyright in the Digital Single Market, DSM) kanssa ohjaavat merkittävällä tavalla niin digi-, data-, AI- kuin IPR-asoiden hallinnointia ja hyödyntämistä sisämarkkinoilla.

2. Nostetaan TKI-panostukset neljään prosenttiin

- **Varmistetaan, että laaja TKI-verovähennys toteutuu niin, että se on vaikuttava sekä yrityksille joustava ja hallinnollisesti kevyt käyttää.**
- **Varmistetaan TKI-rahoituksen pitkäjänteisyys ja sovitaan TKI-rahoituksesta yli hallituskausien.**
- **Varmistetaan osaavan TKI-henkilöstön saatavuus muun muassa lisäämällä osaamisperusteista maahanmuuttoa.**

Suomessa jaetaan lähes yksimielisesti tavoite, että tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan panostuksia pitää nostaa siten, että TKI-toimintaan käytetään vuositasona vuoteen 2030 mennessä neljä prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen. Tähän tavoitteeseen sitoutuivat myös kaikki eduskuntapuolueet, kun parlamentaarinen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan työryhmä esitteli työnsä tulokset joulukuussa 2021.

Olemme kuitenkin vielä kaukana tavoitteesta. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etlan analyysin mukaan tavoitteen saavuttaminen edellyttäisi julkiselta sektorilta yli 150 miljoonan euron ja kotimaisilta yrityksiltä noin 290 miljoonan euron vuosittaista kasvua tutkimus- ja kehitysinvestoinneissa. Lisäksi ulkomaisilta yrityksiltä ja muilta ulkomaisilta rahoittajilta tarvittaisiin noin 70 miljoonan euron vuosittaista kasvua, jolla rahoitettaisiin Suomessa tehtävää tutkimus- ja kehitystoimintaa. Etlan analyysin mukaan Ruotsi, Viro ja Saksa ovat kovimmat kilpailijamme tutkimus- ja kehitystoiminnan sijaintimaina.

Suomessa TKI-investoinnit ovat perinteisesti jakautuneet siten, että yksityinen sektori vastaa 2/3 osasta ja julkinen sektori yhdessä korkeakoulusektorin kanssa 1/3 osasta investoinneista. Yritykset kehittävät

siis pääosin omaehtoisesti uusia tuotteita ja palveluita. Julkisen sektorin roolia kuitenkin tarvitaan, sillä innovaatioavustuksin valtio voi ohjata yritysten toimintaa vielä enemmän uuden luomiseen ja tukea siten koko yhteiskuntaa hyödyttävää uudistumista ja uusien innovaatioiden syntymistä. Julkinen rahoitus toimii myös tärkeänä vipuna yksityiselle rahoitukselle: mitä enemmän julkinen sektori panostaa, sitä enemmän myös yksityinen sektori käyttää TKI-investointeihin.

TKI-panostukset on käännettävä kasvu-uralle. Parlamentaarisen TKI-työryhmän esitykset keinoiksi ovat kannatettavia. Yksi väline, jolla yrityksiä voidaan kannustaa kasvattamaan TKI-toimintaansa, on laaja TKI-verovähennys, jonka käyttöönotosta tehtiin päätös kevään 2022 kehysriihessä. Nyt on varmistettava, että TKI-verovähennyksen toteutetaan vaikuttavalla niin, että sen käyttö on yrityksille joustavaa ja hallinnollisesti kevyttä. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etlan analyysin mukaan tutkimus- ja kehitysverohuojennusjärjestelmissä on suuria maakohtaisia eroja, mutta tyypillisesti yritys voi tehdä verovähennyksen tuloverosta perustuen tutkimus- ja kehityskustannusten kokonaisvolyyymiin.⁸ Etlan mukaan viimeaikainen kansainvälinen tutkimus viittaa siihen, että verokannustimet lisäävät sekä tutkimus- ja kehitysinvestointeja että innovaatioiden patentointia.

TKI-verovähennysinstrumentin lisäksi tarvitaan suoria tukia. Business Finlandin avustusvaltuudet on pidettävä riittävällä tasolla, sillä nimenomaan TKI-tuet ovat toimivia yritystukia, jotka hyödyttävät yhteiskuntaa laajasti.

TKI-rahoitus ja -kannusteet vaativat pitkäjänteisyyttä ja ennustettavuutta. Parlamentaarisen TKI-työryhmän ehdotus yli hallituskausien ulottuvasta TKI-rahoituskehiksestä tulee toteuttaa.

3. Suojataan aineettomat oikeudet tehokkaasti

- **Lisätään pk-yritysten tietoisuutta ja osaamista IPR-kysymyksistä.**
- **Lisätään IPR-asioiden opinnot osaksi yhä useampia tutkintoja.**
- **Lisätään resursseja IPR-lainsäädännön valmisteluun.**
- **Varmistetaan IPR-tuomioistuimen toimivuus sekä alennetaan oikeudenkäyntimaksut kohtuulliselle tasolle.**

Teknologinen kehitys on lisännyt aineettomien oikeuksien merkitystä yritystoiminnassa ja nostanut IPR:t olennaiseksi osaksi Suomen kansainvälistä kilpailukykyä. IPR:t (Intellectual Property Rights) eli aineettomat oikeudet, kuten patentit, tavaramerkit ja mallioikeudet, koskevat kaikkia yrityksiä. Aineettomilla oikeuksilla voimme suojata suomalaisia innovaatioita, tuotteita ja palveluita. Jotta voimme pysyä mukana kansainvälisessä kilpailussa, yrityksillä on oltava suotuisat toimintaedellytykset kehittää, suojata ja hyödyntää omia aineettomia oikeuksiaan.

Toimivat IPR-säädökset ovat olennainen osa suotuisaa lainsäädäntöympäristöä. Suomalaiset yritykset tarvitsevat jatkuvasti lisää tietoa IPR-asioista, jotta ne voivat pärjätä muuttuvassa maailmassa. Varsinkin pk-sektorin yritysten tietoisuuden tasoa tulee nostaa koulutuksen avulla.⁹ Tällä hetkellä tiedon puute estää yrityksiä suojaamasta keskeisiä oikeuksiaan.¹⁰

IPR-asioiden merkitys kasvaa jatkuvasti, joten Suomen on tärkeää huolehtia riittävästä osaamistasosta. Ymmärrys aineettomien oikeuksien merkityksestä korostuu useassa ammatissa. Tästä syystä IPR-koulutusta on oltava monipuolisesti tarjolla eri oppilaitoksissa esimerkiksi tekniikkaan, talouteen ja juridiikkaan liittyen.

⁸ ibid

⁹ Aineettomien oikeuksien tilanne Suomessa 2020 – IPR-strategian taustoitus, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:13. (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-089-9>)

¹⁰ EUIPO:n Intellectual Property SME Scoreboard 2019 -raportti (https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/IP_sme_scoreboard_study_2019/IP_sme_scoreboard_study_2019_en.pdf)

IPR-asioiden lainsäädännön valmisteluun ja hoitoon on varattu liian vähän työvoimaa. Ennustettava ja hyvin valmisteltu lainsäädäntö on koko yhteiskunnan, mutta erityisesti yritysten näkökulmasta keskeisen tärkeää. On tarpeen lisätä resursseja IPR-lainsäädännön valmisteluun.

On todennäköistä, että teknologian kehityksessä ja toimintaympäristön monimutkaisuudessa IPR-asioita käsitellään tuomioistuintasolla tulevaisuudessa yhä enemmän. IPR-alan toimijoilta kerätyssä palautteessa on arvioitu, että kansainvälistymisen seurauksena IPR-asioita käsittelevät tuomioistuimet tulevat kilpailemaan keskenään EU:n laajuisesti. Tässä kilpailussa puolestaan korostuu tuomioistuimen asiantuntemus, prosessin nopeus sekä tuomioiden laatu.

Luottamus tuomioistuinten toimintaan on vakaana yhteiskunnan kulmakiviä. Yritysten kannalta on tärkeää, että IPR-tuomioistumissa on jatkossakin riittävästi erityisasiantuntemusta esimerkiksi patentti- ja tavaramerkkiasioissa. Yritysten on voitava luottaa siihen, että ne saavat IPR-asiansa käsittelyksi asiantuntevasti ja joutuisasti. Oikeudenkäyntimaksuja tulee alentaa, jotta maksut eivät estä yrityksiä pääsemästä oikeuksiinsa.

4. Kannustetaan kansankapitalismiin ja varmistetaan toimivat pääomamarkkinat

- **Parannetaan pörssiyhtiötä koskevan sääntelyn selkeyttä ja oikeasuhtaisuutta ja hankkiudutaan eroon kansallisessa sääntelyssä luoduista listautumisen esteistä.**
- **Tuetaan kotimaista omistajuutta ja kannustetaan kansankapitalismiin poistamalla osakesäästötilin talletusraja.**
- **Edistetään suomalaisten pääomamarkkinoiden houkuttelevuutta ulkomaisten sijoittajien näkökulmasta. Luovutaan ratkaisuista, jotka heikentävät sitä.**

Pörssilistautumisten määrä on Suomessa kasvanut, mutta listautumisaktiivisuus on edelleen esimerkiksi Ruotsia alhaisemmalla tasolla. Listautuvat yritykset ovat tyypillisesti listaamattomia kasvuhakuisempia. Kasvuhakuisuus näkyy myös luotujen uusien työpaikkojen määrässä.

Valtaosa pääomamarkkinoiden sääntelystä perustuu EU-sääntelyyn. EU:n pääomamarkkinat ovat muihin suuriin talouksiin verrattuna selvästi alikehittyneet ja eurooppalaisten yritysten rahoitus on suurelta osin pankkiriippuvaista. Yritykset ja julkisyhteisöt tarvitsevat pääomamarkkinoiden vetoapua ilmastonmuutoksen torjuntaan tarvittaviin investointeihin sekä kasvu-uralle pääsemiseen koronaviruksen jäljiltä. Pörssilistautuminen tulee tehdä houkuttelevammaksi ja niiden pk-yritysten, jotka ovat liian pieniä hakemaan rahoitusta pääomamarkkinoilta, käytössä olevia rahoitusmahdollisuuksia tulee laajentaa. Kaikkia ongelmia ei tule ratkoa lisäsääntelyllä, vaan myös voimassa olevan EU-sääntelyn yhdenmukaista ja käytännönläheistä soveltamista tulee edistää. Tarve vahvistaa eurooppalaisten pääomamarkkinoiden kilpailukykyä tulee pitää kirkkaana mielessä myös pääomamarkkinoiden toimintaan läheisesti liittyvissä sääntelyhankkeissa, kuten yhtiöoikeuteen ja yritys vastuuseen liittyvissä sääntelyhankkeissa. Itsesääntelyllä tulee jatkossakin olla merkittävä rooli yritysten hallinnointia koskevassa sääntelyssä.

Sen lisäksi, että Suomi vaikuttaa EU:n pääomamarkkinaunionin kehittämiseen, suomalaisten pääomamarkkinoiden houkuttelevuutta voidaan tukea kansallisilla ratkaisuilla. Yritystoiminnan edellytyksiä tulisi parantaa sääntelyä sujuvoittamalla ja pörssilistautumisen kustannuksia tulisi keventää mahdollisuudella tiedottaa vain englanniksi. Säätiöiden ja kokeneiden yksityissijoittajien osallistumista pääomasijoituksiin tulisi helpottaa ja kotitalouksien rahoitusvarallisuutta tulisi houkutella pääomamarkkinoille.

Suomalaista omistajuutta tulee edistää pitämällä osinko- ja pääomatuloverotus kohtuullisella tasolla ja kiinnittämällä Sipilän työryhmän ehdotuksen mukaisesti huomiota

siihen, ettei kotimaisia omistajia veroteta Suomesta saadusta tulosta ankarammin kuin ulkomaisia omistajia. Osakesäästötilin 50 000 euron suuruinen talletusraja tulee poistaa.

Kansainväliset institutionaaliset sijoittajat ovat tärkeitä toimijoita Suomen pääomamarkkinoilla. Noin puolet pörssiyhtiöiden markkina-arvosta on ulkomaisessa omistuksessa. Näiden toimijoiden näkökulmasta Suomi on reuna-alue ja kansainvälisistä käytännöistä poikkeavat ratkaisut korottavat kynnystä sijoittaa Suomeen. Pääomamarkkinoidemme kilpailukyvn kannalta on siksi tärkeää, että kansallisessa sääntelyssä seurataan kansainvälisiä käytäntöjä eikä tehdä sääntelyratkaisuja, jotka voisivat vähentää kansainvälisten institutionaalisten sijoittajien kiinnostusta Suomen pääomamarkkinoita kohtaan.

5. Uudistetaan ministeriöt ja perustetaan valtioneuvoston virasto

- **Uudistetaan ministeriöiden hallinnonalat perustamalla digitalisaatioministeriö, ilmasto- ja energiaministeriö sekä rakennetun ympäristön ministeriö.**
- **Perustetaan Ruotsin mallin mukainen valtioneuvoston virasto johtamaan lainvalmisteluprosesseja. Tehdään nykyisistä ministeriöistä valtioneuvoston viraston pääosastoja.**

Kehittyvä ja nopeasti muuttuva maailma vaatii uudenlaisia hallinnollisia kokonaisuuksia sekä lainvalmistelulle vahvan johdon. Suomen uudistaminen ja kilpailukyky vaativat strategista johtajuutta maan hallitukselta. Viime vuosisadalta perityt päätöksenteon rakenteet ja siiloutuneet ministeriöiden hallinnonalat vaativat päivittämistä. Päätöksentekojärjestelmän on pystyttävä reagoimaan toimintaympäristön muutoksiin juostavasti.

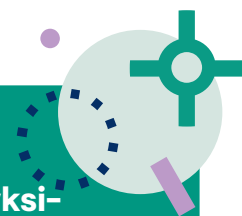
Valtionhallintoa tulee uudistaa ja tehostaa, koska monimutkaisia, poliittisesti vaativia rakenteellisia uudistuksia on hankala viedä läpi yhdessä vaalikaudessa. Asiaa ei helpota, että uudistusten etenemistä saattavat jarruttaa ministeriöiden väliset erimielisyydet tai näkemyserot. Eri ministeriöiden itsenäiset lainvalmisteluprosessit johtavat tällä hetkellä siihen, että syntyy tarpeettomia ongelmallanteita, asioiden hoito hidastuu ja lainsäädännön tulkinnanvaraisuus lisääntyy.

Tärkein syy uudistustarpeelle on, että ihmiskunnan suuret haasteet kuten ilmastomuutos tai megatrendit kuten digitalisaatio vaativat politiikkasektorit läpileikkaavia toimenpiteitä. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että kokonaisuutta hallinnoidaan ja johdetaan selkeästi.

Valtioneuvostosta tulee perustaa Ruotsin mallin mukainen valtioneuvoston virasto johtamaan hallitusohjelman toteuttamista ja lainsäädäntöhankkeiden prosesseja. Nykyiset ministeriöt toimisivat valtioneuvoston viraston pääosastoina. Samalla ministeriöiden hallinnonalat tulee päivittää nykyaikaan.

Maa- ja metsätalousministeriön, ympäristöministeriön, liikenne- ja viestintäministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalat tulee järjestää uudelleen niin, että uusiksi ministeriöiksi perustetaan digitalisaatioministeriö, ilmastoto- ja energiaministeriö sekä rakennetun ympäristön ministeriö. Ilmasto- ja energiaministeriöön olisivat yhdistettyinä niin luonnonvaroihin kuin energiaan liittyvät kysymykset. Rakennetun ympäristön ministeriöön taas kuuluisivat liikenteeseen, infrastruktuuriin ja asuntopolitiikkaan liittyvät asiat.

ENNAKOITAVA JA KILPAILUKYKYINEN VEROTUS

RATKAISUT

1. Alennetaan ansiotuloverotusta kahdella prosenttiyksiköllä kautta linjan.
2. Pidetään yritysverojärjestelmä kansainvälisesti kilpailukykyisenä.
3. Poistetaan mahdollinen maastapoistumisvero.
4. Vaikutetaan aktiivisesti kansainvälisen verotuksen kehitykseen.
5. Otetaan käyttöön verohankkeiden jälkiarviointi.

Ansiotuloverotusta on kevennettävä kahdella prosenttiyksiköllä kautta linjan, sillä kireä työn verotus haittaa kilpailukykyä. Yritysverojärjestelmä on pidettävä kansainvälisesti kilpailukykyisenä, eikä yritysten ja yrittäjien verotusta tule kiristää.

Yritykset maksoivat ja tilittivät vuonna 2019 veroja ja veronluonteisia maksuja yhteensä noin 69 miljardia euroa. Osa veroista jäi yrityksen kustannukseksi, kun taas osa veroista perittiin asiakkailta tai pidätettiin työntekijöiden palkasta tai osakkaiden osingoista. Kaiken kaikkiaan kokonaissumma kertoo yritystoiminnan merkityksestä hyvinvointiyhteiskunnan rahoittamiselle ja summaa ne verotulot, joita ei olisi syntynyt ilman yritystoimintaa.

Tulevalla hallituskaudella on varmistettava, että toimintaympäristö Suomessa on yritystoiminnalle houkutteleva, ennustettava ja kilpailukykyinen. Vain niin pystymme varmistamaan, että yritykset työllistävät, investoivat ja kasvavat ja siten synnyttävät niitä verotuloja, joilla hyvinvointiyhteiskunnan palveluita rahoitetaan.

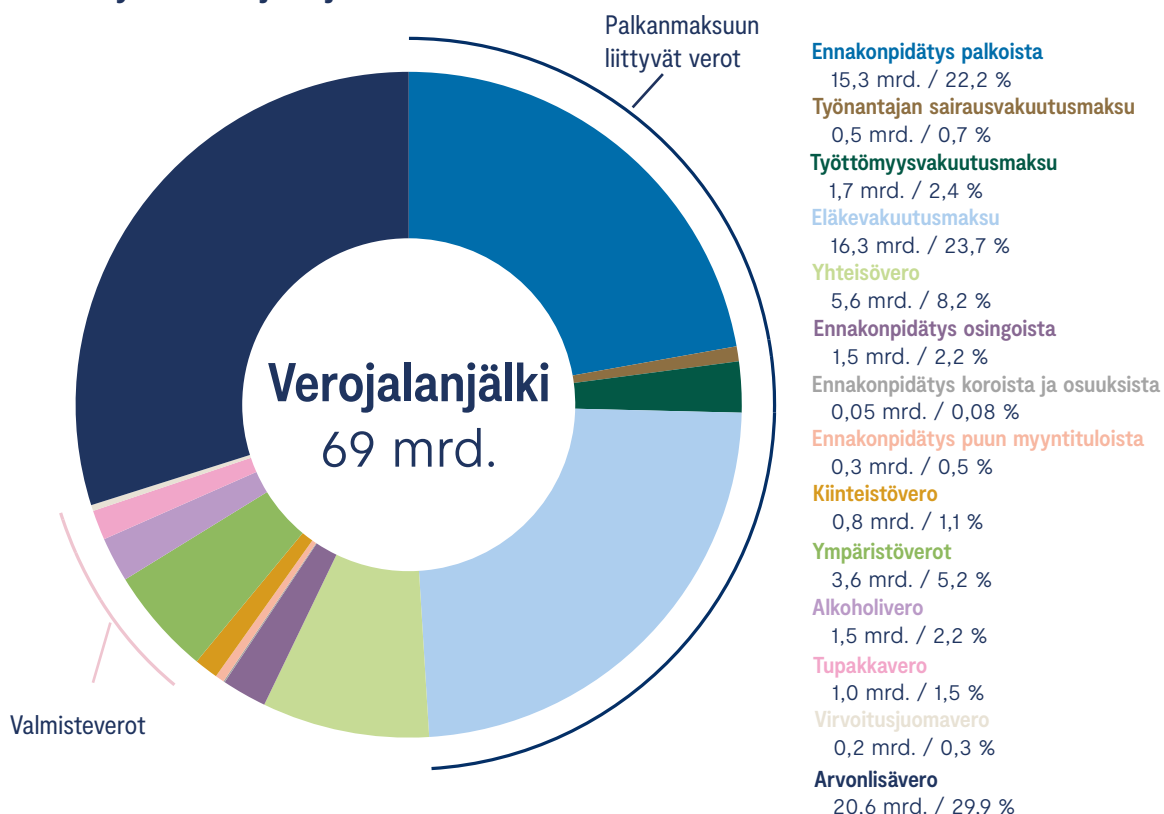
Verotuksen kilpailukykyisyys muodostuu useasta eri tekijästä: selkeästä veropohjasta, kilpailukykyisestä yhteisöverokannasta, kohtuullisesta kokonaisveroasteesta ja ennakoitavuudesta niin lyhyellä kuin pitkälläkin aikavälillä. Ennakoitavuusvaatimus koskee lainsäädännön ajantasaisuutta, veroviranomaisten menettelyjä sekä veropolitiikkaa.

Seuraavalla hallituskaudella yritysten verotusta ei tule kiristää. Suomen tulee pitää yhteisöverokanta kansainvälisesti kilpailukykyisenä ja laskea ansiotuloverotusta. Veropohja on hyvä pitää laajana, eli poikkeamia tulon veronalaisuudesta ja menon vähennyskelpoisuudesta tulee harkita kriittisesti. Toisaalta TKI-toimintaan tulee kannustaa myös verotuksen keinoin. Ympäristö- ja haittaverojen muutoksissa on kiinnitettävä erityistä huomiota yritysten kilpailuedellytyksiin ja toimintaympäristöön.

Kansainvälinen verotus muutoksessa

Kansainvälisessä verotuksessa nollaverotuksen välttäminen on noussut 2010-luvun aikana kaksinkertaisen verotuksen poistamisen rinnalle. Tämä on johtanut Suomessa

Yritysten verojalanjälki 2019

raportointivelvollisuuksien lisääntymiseen ja rajat ylittävää liiketoimintaa koskevien verosäännösten muutoksiin, mutta myös lisääntyneeseen julkiseen keskusteluun suuryritysten väitetystä verovälttelystä. Pandemian vuoksi heikentynyt taloustilanne kannustaa valtioita etsimään uusia verotulolähteitä verovälttelyn kitkemisestä, mikä edistää kansainvälisten veromuutosten läpivientiä. Myös uusia veronsaajaehdokkaita on ilmaantunut EU:sta ja maakunnista.

Siirtymä kohti digitaalista taloutta vaikuttaa sekä verolainsäädännön aineelliseen sisältöön että menettelyihin. Kansainvälisessä verotuksessa kiinnitetään erityistä huomiota digitaloudessa toimivien yritysten verotukseen, ja myös EU-tasolla toteutetaan toimia esimerkiksi alustatalouden toimijoiden verotukseen liittyen. Myös Verohallinto panostaa verotuksen automatisaatioon ja digitalisaatioon.

Hallituksen tulisi toteuttaa vain aidosti vaikuttavia lainsäädäntötoimenpiteitä ja pi-

dättäytyä niistä muutoksista, jotka aiheuttavat lähinnä ylimääräistä hallinnollista taakkaa asianmukaisesti toimiville yrityksille.

Verotuksen tulisi seurata taloushallinnon digitalisaatiota, mutta muutokset tulisi toteuttaa yritysten kannalta kustannustehokkaasti, eikä yrityksiä tulisi pakottaa digitaaliseen taloushallintoon verokärki edellä.

Alennetaan ansiotuloverotusta kahdella prosenttiyksiköllä kautta linjan

Työn verotuksen alentaminen kahdella prosenttiyksiköllä vaikuttaisi n. 2,6 miljoo-

nan henkilön tulotasoon, keskimäärin noin 800 euroa vuodessa. Uudistus keventäisi verotusta yhteensä noin kahdella miljardilla eurolla.

Työn verotuksen alentaminen toisi lisääntyneenä työnä ja kasvaneena aktiivisuutena ja kulutuksena osan kustannuksista takaisin julkisen sektorin käyttöön. Tutkimuskirjalli-

suuden mukaan palautuva osuus voisi olla 30–50 prosenttia kustannuksista.

Työn verotuksen alentaminen tulisi toteuttaa osana vihreää verouudista niin, että verotuksen painopistettä siirrettäisiin työn verotuksesta kulutuksen ja haittaverotuksen suuntaan. Edellisen kerran vastaavanlainen vihreä verouudistus tehtiin Matti Vanhasen II hallituksessa. Samanlaista uudistusta tarvitaan nyt, mutta sitä ei pidä toteuttaa niin, että ensin korotetaan vain kulutus- ja haittavero- ja vaan uudistus pitää toteuttaa laajempaan verouudistuksena niin, että siihen kuuluu myös tuloverotuksen alentaminen.

Kauppakamareiden kyselyn mukaan, työn verotuksen alentaminen nähdään paikallisen sopimisen lisäämisen ohella keskeisimpänä toimenpiteenä kilpailukykyyn parantamiseksi. Mahdollisista veronalennuksista 75 prosenttia yrityksistä näki ansiotuloveron alentamisen tärkeimpänä.

Pidetään yhteisöverojärjestelmä kansainvälisesti kilpailukykyisenä

Suomen yhteisöverokanta tulee pitää kansainvälisesti kilpailukykyisenä ja seurata kilpailijamaiden verokantoja. Tarvittaessa yhteisöverokantaa tulee laskea lähemmäs globaalia 15 %:n minimiveroa.

EU:n verotusta koskevat direktiivit tulisi panna toimeen suoraviivaisesti ilman Suomi-lisää, jotta direktiivillä harmonisoitu sääntely ei muodostu verrokkimaita kireämmäksi ja monimutkaisemmaksi.

Verokustannus on yksi investointien kannattavuuslaskennassa huomioitava kustannus. Pitkäjänteinen ja ennustettava veropolitiikka tukee erityisesti sellaisia suuren mittaluokan investointeja, jotka kerryttävät veronsaajille

Suomessa huomattavasti muitakin verotuottoja kuin yhteisöverotuottaja ja parantavat työllisyyttä.

Poistetaan yksityishenkilöiden maastapoistumisvero

Hallitus on päättänyt ottaa käyttöön yksityishenkilöiden maastapoistumisveron vuonna 2023, vaikka valtiovarainministeriön selvityksessä ei puollettu veron käyttöönottoa. Valtiovarainministeriö piti veroa tehotomana ja hallinnollisesti raskaana, ja katsoi, että verolla saattaisi olla haitallisia vaikutuksia Suomen kilpailukykyyn, kiinnostavuuteen sijoituskohteena, maahan- ja maastamuuttoon sekä taloudelliseen tehokkuuteen. Maastapoistumisverosta tulee luopua.

Vaikutetaan aktiivisesti kansainvälisen verotuksen kehitykseen

Suomen tulee olla aktiivinen kansainvälisen verotuksen kehittämisessä, ja ajaa pien-ten teollisuusmaiden etua neuvotteluissa. Suomen ei kannata jättäytyä pois kansainvälisistä veromuutoksista, muttei myöskään toteuttaa kansainvälisen verotuksen toimia etupainotteisesti yksin. Valmistelussa tulisi kiinnittää erityistä huomiota verotuksen oikeusvarmuuteen sekä pyrkiä vähentämään niiden yritysten hallinnollista taakkaa, jotka hoitavat verovelvoitteensa asianmukaisesti.

Verohallinnolle on annettava riittävät resurssit kansainvälisten veroriitojen ennaltaehkäisyyn ja ripeään ratkomiseen. Verohallinnon tulee jatkossakin panostaa ennakkolliseen ratkaisutoimintaan.

Suomen verosopimusverkostoa tulee laajentaa aktiivisesti. Suomen tulisi kiinnittää erityistä huomiota aineettomista oikeuksista saatujen tulojen verottamiseen.

Otetaan käyttöön verohankkeiden jälkiarviointi

Veromuutosten vaikutuksia ja vaihtoehtoja on arvioitava jo lainsäädäntövaiheessa laajasti kaikki verolajit ja veronluonteiset maksut huomioon ottaen. Arvioinneissa tulee ottaa huomioon myös muutosten dynaamiset vaikutukset ja hallinnolliset kustannukset, sekä suhteuttaa muutokset yritysverotuksen kokonaisuuteen.

Veromuutosten vaikutuksia ja muutoksille asetettujen tavoitteiden toteutumista tulisi arvioida myös jälkikäteen. Erityisen tärkeää tämä on niissä veromuutoksissa, joille on asetettu myös muita kuin fiskaalisia tavoitteita. Arvioinnin tulisi olla julkista ja läpinäkyvää, ja arvioita tulisi hyödyntää tulevaisuuden lainvalmistelussa ja sääntelyn korjaustarpeita kartoitettaessa.

INVESTOINNIT KASVUUN SUJUVALLA LUVITUKSELLE

RATKAISUT

1. Maankäyttö- ja rakennuslain uudistamisessa tulee asettaa etusijalle kaavoitusprosessien sujuvoittaminen.
2. Kaavoituksen tasoja tulee vähentää, ei lisätä.
3. Kirjataan lakiin enimmäisaika kaavoitusprosessin kestolle ja kevennetään vähämerkityksellisten kaavojen käsittelyä. Viranomaisilla tulisi myös olla velvoite ilmoittaa arvio kaavamenettelyn kestosta.
4. Otetaan käyttöön kaava-aloiteoikeus, jolla maanomistaja tai hankkeen toteuttaja saa kaavamenettelyn kunnassa vireille.
5. Luovutaan liian yksityiskohtaisista rakentamista koskevista määräyksistä.
6. Rajoitetaan rakennushankkeiden valitusaikoja. Rajataan valitusoikeus koskemaan niitä, jotka ovat kuulemisvaiheessa jättäneet asiasta muistutuksen ja niihin, joilla on vahva intressi asiaan, esimerkiksi asumisen perusteella.
7. Säädetään valitusprosessille laissa enimmäisaika.
8. MAL-sopimukseen asetettujen asuntotuotannon määrällisten tavoitteiden oikeudellista sitovuutta tulee vahvistaa.
9. Kunnat on velvoitettava kaavoittamaan riittävästi tonttimaata sitomalla kaavoitusvelvoite valtion rahoitukseen.
10. Allianssimallin käyttömahdollisuus ja toimivuus on säilytettävä.
11. Sijoitetaan kaavoitus, maankäyttö ja liikenteen infra samaan hallinnolliseen kokonaisuuteen.

Menestyäkseen Suomi tarvitsee investointeja. Laajamittaisia investointeja tarvitaan myös nopealla aikataululla tukemaan Suomen vihreää siirtymää kohti hiilineutraaliustavoitteita. Raskas byrokratia ja ennakoimattomat käsitteilyajat jättävät Suomen lähtötelineisiin, kun investoinnit valuvat Suomen rajojen ulkopuolelle, esimerkiksi Baltiaan ja muihin Pohjoismaihin. Investointiasteemme on alhaisempi kuin verrokkimaillamme. Investointeja ja rakentamista on edistettävä sujuvalla luvituksella ja notkeilla hallinnollisilla prosesseilla. Otetaan käyttöön kaava-aloiteoikeus, rajoitetaan valituksia ja kirjataan lakiin ensimmäisaika kaavoitusprosessin kestolle.

Hitaat lupakäsittelyt, takkuavat kaavaprosessit ja kankeat hallinnolliset menettelyt ovat leimallista suomalaiselle maankäyttö- ja kaavoituspolitiikalle. Sujuva luvitus ja tehokkaat hallinnolliset prosessit edistäisivät asuntojen, liikenneinfrastruktuurin sekä kaupunkien, palveluiden ja teollisuuden investointien kaavoitusta sekä lisääisivät Suomen tuottavuutta ja houkuttelevuutta investointien kohteena.

Suomen asunto- ja työmarkkinat eivät kohtaa riittävällä tavalla. Asuntojen hinta kasvukeskuksissa ja erityisesti pääkaupunkiseudulla estävät työvoiman liikkuvuutta siellä, missä tarjonta työpaikoista on suurin. Strategisten liikenneyhteyksien parantamista työvoiman liikkuvuuden lisäämiseksi on nopeutettava.

Pula soveltuvasta tonttimaasta ja epävarmuus pitkällisistä kaavoitusprosesseista valitusaikoinen hidastaa investointeja. Maankäyttöä ja kaavoitusta tulee tarkastella yhtenä isona kokonaisuutena. Hallinnonalojen ja kuntien väliset erot tulisi saada tasoittumaan ja palvelemaan pääasiallista tarkoitusta yksityiskohtaisen sääntelyn sijaan. Osin päällekkäisten MAL-suunnittelun ja

12-vuotisen liikennejärjestelmäsuunnittelun on toimittava saumattomasti yhteen.

Parannetaan työvoiman liikkuvuutta asuntopolitiikalla sekä toimivilla liikenneyhteyksillä

Työntekijöiden heikko liikkuvuus alueiden välillä hidastaa työllisyysasteen nousua. Ongelmaan ei ole yhtä ratkaisua, sillä syyt vaihtelevat alue- ja yksilökohtaisesti. Liikkuvuutta voivat estää asuntojen hintojen polarisoituminen: toisilla alueilla asunnoista on pulaa ja hinnat ovat korkeat, kun taas joillakin alueilla asuntojen hinnat ovat romahtaneet, eivätkä asunnot mene kaupaksi. Liikenneyhteyksien puute, hankaluus tai kalleus heikentävät myös liikkuvuutta. Lisäksi ongelmia saattavat muodostaa sosiaaliturvan kannustinloukut, jotka nostavat työn vastaanottamisen kynnystä.

Työvoiman liikkuvuutta on tuettava asuntopolitiikalla ja paremmilla liikenneyhteyksillä. Varsinkin kasvukeskuksissa tontteja on kaavoitettava monipuolisesti ja riittävästi, jotta asuntojen saatavuus säilyy hyvänä ja asumiskustannusten kehitys maltillisena. Maankäyttöä, asumista ja liikenneyhteyksiä on kehitettävä pitkäjänteisemmin yhtenä kokonaisuutena. Liikennematkaisuuden ja kaavoituksen tulee tukea entisestään laajenevia työssäkäyntialueita. Hyväkuntoiset tiet sekä toimivat raideyhteydet paitsi tukevat tavoitteita ilmastolle haitallisten päästöjen hillitsemiseksi niin myös kannustavat työn vastaanottamiseen pidemmänkin matkan takaa.

Maankäyttö- ja rakennuslain uudistukseen tarvitaan ryhtiliike

Maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksella on erittäin suuri merkitys alueiden elinvoimalle sekä yritysten kilpailukyvyille ja investoinneille. Lakiuudistuksen tulee tarjota elinkeinoelämälle aiempaa parempia

mahdollisuuksia reagoida toimintaympäristön muutoksiin. Meillä ei ole varaa jäädä odottamaan vihreää siirtymää tukevien investointien luvitusta vuosikausiksi, sillä tavoite vuodelle 2035 on jo hyvin lähellä. Maankäyttö- ja rakennuslain uudistamisen alkuperäinen tavoite alueidenkäytön suunnittelujärjestelmän yksinkertaistamisesta sekä kaavoituksen ja luvituksen sujuvoittamisesta on asetettava etusijalle, kun työtä uudistuksen parissa jatketaan.

Lupaprosessien sujuvoittaminen ja viranomaisten päätösten käsittelyaikojen ennakoitavuus on tärkeää niin kansalaisille kuin yrityksille. Lupaprosessien määräajasta tulee säätää laissa ennakoitavuuden ja investointivarmuuden lisäämiseksi.

Kaavoituksen tasoja tulee vähentää ei lisätä. Kaupunkiseutusuunnitelman lisääminen kaavatasoksi jäykistäisi entisestään kaavoitusta ja kuntien ja valtion välistä MAL-sopimusprosessia. Käytännössä kysymyksessä olisi uudesta kaavatasosta, koska suunnitelmaa laadittaessa olisi noudatettava kaavoitusmenettelyä, osallistumista ja vaikutusten arviointia koskevia säännöksiä. Lisäksi suunnitelmasta voitaisiin valittaa.

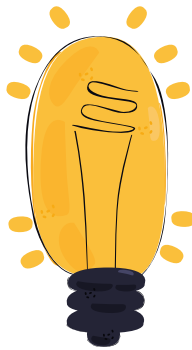
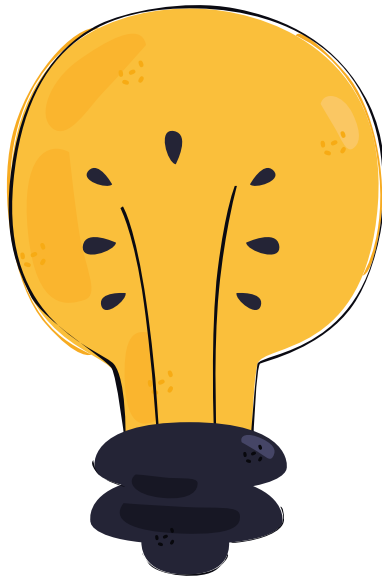
MAL-kaupunkiseuduilla on jo olemassa oleva hyvin toimiva seudullinen suunnittelujärjestelmä. Pakollinen kaupunkiseutusuunnitelma vain hidastaisi ja jäykistäisi kuntien välistä vapaaehtoista suunnittelua. Se toisi kunnille huomattavasti lisää velvoitteita osallistamisen, vuorovaikutuksen, selvitysten ja valitusten muodossa. Samalla se lisäisi kuntien resurssipulaa maankäytön suunnittelussa hidastaen muutakin maankäytön suunnittelua.

Yleis- ja asemakaavaprosessia on yksinkertaistettava ja sujuvoitettava. Ei pidä asettaa uusia laatuvaatimuksia, jotka lisäävät selvityselvöllisyyksiä sekä monimutkaistavat ja hidastavat kaavoitusta. Olemassa olevan rakennuskannan tehokasta hyödyntämistä on edistettävä käyttötarkoituksen muutoksia ja väliaikaiskäyttöä helpottamalla. Täydennysrakentaminen on saatava helpommaksi ja houkuttelevammaksi.

Rakentamisen ja kaupunkiseutujen kehittämisen sujuvoittamiseksi tulee liian yksityiskohtainen kaavaohjaus kieltää laissa. Lisäksi lakiin tulee lisätä velvoite ottaa huomioon asemakaavaa valmisteltaessa asemakaavamääräysten kustannusvaikutukset ja taloudellinen toteuttamiskelpoisuus. Vaikutusten arviointi pitäisi päinvastoin nykyistä selkeämmin kohdistaa yhdelle kaavatasolle, jotta vältettäisiin moninkertainen selvitystyö ja kohdistettaisiin resurssit kaavan tarkoitus huomioon ottaen oikealle kaavatasolle.

On erittäin tärkeää, että osallistaminen ja vuorovaikutus suhteutetaan ehdotuksen mukaisesti kaavan tarkoitukseen ja merkitykseen, etteivät ne tarpeettomasti hidasta kaavaprosessia. Maankäytön suunnittelun sujuvoittamisen ja elinkeinoelämän toimintaedellytysten edistämisen kannalta on tärkeää, että valitusoikeus asemakaava-asioissa rajoitetaan vain asianosaisiin eli niihin, joiden oikeutta asia koskee. Elinkeinoelämän toimintaedellytysten kannalta tärkeää asemakaavaa koskevat valitukset tulisi jatkossa käsitellä kiireellisinä.

Allianssimalli on osoittautunut erittäin käyttökelpoiseksi suurissa rakennushankkeissa. Riippumatta lakiin kirjattavista vastuusäännöksistä on pidettävä huoli siitä, että allianssimallin käyttömahdollisuus ja toimivuus säilyvät.

LIIKENTEEEN PÄÄSTÖT LASKUUN JA SUJUVAT LIIKENNEYHTEYDET VAUHDITTAMAAN VIENTIÄ

RATKAISUT

1. Luodaan tieliikenteen infrastruktuurille uusi rahoitusmalli.
2. Taitetaan liikenteen päästöjen kasvu vahvalla EU-vaikuttamisella.
3. Tarkastellaan liikenteen veroja ja maksuja suhteessa kilpailijamaihin, poistetaan väylämaksu pysyvästi.
4. Panostetaan liikennemarkkinoiden toimivuuteen ja kansainväliseen markkinoille pääsyyn.
5. Hyödynnetään digitalisoituvan liikenteen luomat mahdollisuudet vihreälle viennille ja kasvulle.

Suomen ja alueiden saavutettavuuden, liikenneinfrastruktuurin kunnon ja toimivuuden merkitys korostuu harvaan asutussa, pitkien etäisyyksien maassa, jossa kohdemarkkinat ovat kilpailijamaihin verrattuna kaukana. Korkeat logistiikkakustannukset osaltaan heikentävät suomalaisten yritysten kilpailukykyä. Ratkaisut liikenteen päästöjen vähentämiseksi tulee tehdä linjassa muiden EU-maiden kanssa kansalliset erityispiirteet huomioiden. Logistiikan kustannuskilpailukyky on saatava mahdollisimman lähelle kilpailijamaiden tasoa. Sisämarkkinat myös tarjoavat mahdollisuuksia liikennesektorin digivihreälle viennille.

Liikenteen päästövähennystavoitteet ovat kunnianhimoiset. Liikenteen päästöt on tarkoitus puolittaa vuoteen 2030 mennessä verrattuna vuoden 1990 tasoon. Päästövähennystavoitteiden saavuttaminen koostuu monista eri toimista ja teknologioista. Kaikkia liikennemuotoja tarvitaan ja toimet päästövähennyksissä on ohjattava sinne, missä niiden vaikuttavuus on suurin. On huomiotava niiden päätösten vaikutukset, joihin on

jo sitouduttu liikenteen päästöjen vähentämiseksi. Liikenteen veroja ja maksuja on tarkasteltava aina suhteessa verrokkimaiden tilanteeseen.

Seuraavan hallituskauden suuri kysymys liikennepolitiikassa on, miten liikennesektorin merkittäviin fiskaalisiin haasteisiin pystytään vastaamaan. Samalla kun liikenteen verot tuotot laskevat, liikenteen infraan kohdistuvat korjaus- ja investointitarpeet kasvavat. Tarvitaan uusia rohkeita ratkaisuja, sillä pelkällä budjettirahoituksella ilman huomattavia tasokorotuksia, ei ole mahdollista vastata ilmastonmuutoksen vastaiseen taisteluun liikenteen päästöjen vähentämisen osalta. Väylien kuntoon on pystyttävä investoimaan, muuten korjausvelkaa ei pystytä taittamaan. Liikenteen infraratkaisuihin tulee katsoa vahvemmin myös Suomen rajojen ulkopuolelle ja vahvistaa Suomen yhteen liitettävyyttä muuhun Eurooppaan ja lähialueille.

Liikenteen digitalisaatio nousee aiheena voimakkaasti EU-tasolla, sillä osaltaan digitalisaation avulla voidaan tuoda ratkaisuja liikenteen päästövähennyksiin. Suomella on

paljon annettavaa digitaalisiin ratkaisuihin ja vaikuttamalla EU-lainsäädäntöön voimme luoda työtä ja kasvua suomalaisille toimijoille koko sisämarkkina-alueella.

1. Luodaan tieliikenteen infrastruktuurille uusi rahoitusmalli

- **Luodaan tieliikenteelle uusi liiketointaan perustuva rahoitusmalli. Rahoitusmallissa valtioyhtiö mahdollistaisi korjausvelan purkamisen sekä etupainotteiset investoinnit väyliin. Rahoitusmallin reunaehtona on, että se toteutettaisiin kustannusneutraalisti käyttäjien näkökulmasta.**
- **Toteutetaan 12-vuotisen liikennejärjestelmäsuunnittelun avulla liikennejärjestelmän pitkäjänteinen, yli hallituskausien ulottuva korjaus- ja investointisuunnitelma, joka saa selkänöjää yli hallituskausien jatkuvasta rahoituksesta.**
- **Hyödynnetään entistä paremmin liikenteen EU-rahoitusta valtion saannon osalta.**

Jotta alueiden elinkeinoelämä voi menestyä myös jatkossakin, on infrastruktuurin ja liikenneyhteyksien oltava kunnossa. Suomen etäisyys päämarkkina-alueilta, ohuet tavavirratt, laaja pinta-ala ja pieni väestötiheys on tekijöitä, joihin meidän on itse pystyttävä löytämään toimivia ratkaisuja.

Suomen kansainvälinen saavutettavuus ja Suomen alueiden saavutettavuus ovat merkityksellisiä Suomen kilpailukykyyn kannalta. Liikenteen infraratkaisuihin tulee katsoa vahvemmin myös Suomen rajojen ulkopuolelle ja vahvistaa Suomen yhteen liitettävyyttä muuhun Eurooppaan ja lähialueille. Alueiden saavutettavuus, luotettavat ja sujuvat yhteydet maailmalle sekä logistiikkakustannukset ovat merkittäviä kilpailutekijöitä suomalaisille yrityksille. Liikennejärjestelmän toimivuus on erittäin keskeinen kilpailukykytekijä suomalaisille yrityksille. Logistisen ketjun on toimitava luotettavasti, kustannustehokkaasti ja päästöt minimoiden.

12-vuotinen liikennejärjestelmäsuunnitelma antaa hyvän pohjan pitkäjänteiselle suunnittelulle. Päätöksenteon pitkäjänteisyys tarvitsee kuitenkin rinnalleen pitkäjänteisen rahoitusmallin, joka ulottuu yli hallitus- ja budjettikausien. Liikennepoliittiseen päätöksentekoon on kytkettävä tiukemmin mukaan maankäyttö- kaavoitus ja elinkeinopolitiikka valtionhallinnon sisällä.

Liikenteen infran rahoitukseen on löydetävä pitkäjänteinen malli, joka antaa pohjaa tiestön kuntoon laittamiseen osana 12-vuotista liikennejärjestelmäsuunnitelmaa. Suurin tarve leikata liikenteen aiheuttamia päästöjä kohdistuu tieliikenteeseen. Tieverkon kunnon parantaminen on yksi keskeisimmistä keinoista vähentää liikenteestä aiheutuvia päästöjä niin, että vuodelle 2030 asetetut tavoitteet ovat realistisesti saavutettavissa.

Suomessa liikenteeltä perityistä maksuista ja veroista kohdistetaan 19 prosenttia liikenneväylille, josta noin puolet tiestölle. Esimerkiksi Ruotsi palauttaa tuloista takaisin väylille 53 prosenttia. Suomi tarvitsee ripeästi kertapanostuksen tieinfrastruktuurin kuntoon ja sitä kautta maan kilpailukykyyn ja ympäristötavoitteiden saavuttamiseen. Hankeyhtiöt ja niihin liittyvät rahoituskeinot voivat olla täydentäviä keinoja ja helpottaa, mutta tarvitaan myös suurempi rakenteellinen uudistus.

Keskuskauppakamarin ratkaisuehdotus on valtion tieverkon yhtiöittäminen. Valtion omistama yhtiö olisi voittoa tavoittelematon yhtiö. Yhtiön oman pääoman ja lainanoton kautta saavutettaisiin nopeampi rahoitus ja yhtiön vahvan taseen avulla miljardien tieinvestoinnit voitaisiin toteuttaa etupainotteisesti.

Valtio omistaisi yhtiön sataprosenttisesti ja yhtiön tulot perustuisivat realistiseen arvioon siitä, että ne kerättäisiin tiemaksuilla, jotka korvaisivat osittain nykyisen polttoaineveron. Liikennepolttoaineiden verotusta alennettaisiin, niin etteivät kansalaisten ja elinkeinoelämän liikkumisen kustannukset kasvaisi.

2. Taitetaan liikenteen päästöjen kasvu vahvalla EU-vaikuttamisella

- **Tehostetaan vaikuttamista liikenteen ympäristöasioita koskevaan EU-lainsäädäntöön.**
- **Liikenteen vaihtoehtoiset polttoaineet ovat yksi osa ratkaisua päästövähennystavoitteiden saavuttamiseksi. Liikenteen vaihtoehtoisia käyttövoimia tulee edistää markkinaehtoisesti. Sääntelyä tarvitaan ainoastaan, jos vaihtoehtoisten polttoaineiden yleistymisen ei onnistu markkinaehtoisuuden kautta.**
- **Huomioidaan 12-vuotisen liikennejärjestelmäsuunnitelman täytäntöönpanossa täysimääräisesti yritysten tarvitsema logistiikka. Kuljetuksia on pyrittävä siirtämään järkeviltä osin raiteille ja raideliikenteen rakentamisessa on hyödynnettävä EU-rahoituksen takaamat mahdollisuudet täysimittaisesti.**
- **12-vuotinen liikennejärjestelmäsuunnitelma, Väyläviraston investioiohjelma, Traficomin liikenneverkon strateginen tilannekuva ja isot ratahankkeet tulisi asettaa selkeään yhtenäiseen kehykseen niin, että toimijoilla on ajantasainen kuva meneillään olevista hankkeista. Lisäksi näiden rinnalle tulee tuoda eurooppalaisia liikenneverkkoja (TEN-T) koskevan sääntelyn vaatimukset ja vaikutukset Suomeen.**
- **Vakinaistetaan HCT-rekkojen käyttö soveltuvilla reiteillä ja vaikutetaan EU-lainsäädäntöön ennakollisesti siten, ettei HCT-rekkojen käytölle muodostu uusia esteitä. Infran kunnosta on huolehdittava siten, että HCT-rekkojen käyttöä voidaan jatkaa ilman vaurioita tiestölle tai liikenneturvallisuudelle.**
- **Komission aikeet uudistaa sisävesiä koskevaa lainsäädäntöä saattavat koskettaa myös Suomea. Suomen tulisi tehdä pikaisesti analyysi, sisältäen hyötykustannussuhde, EU:n sisävesilainsäädännön soveltamisen osalta.**

Liikennesektorin päästöjen kasvun taittamiseen tarvittavia toimenpiteitä tulee tarkastella yhdessä liikennejärjestelmäsuunnittelun ja liikenteen verotusuudistuksen kanssa niin, että tempoilevien pistemäisten toimenpiteiden sijaan kuljetaan kohti ennakoitavaa lainsäädännön kehitystä, joka antaa investointivarmuutta myös alan liikenne- ja logistiikka-alan toimijoille.

Suurimman vaikuttavuuden löytämiseksi liikenteen päästöjen osalta, Suomen on oltava aktiivinen EU-aloitteiden osalta ja vaikuttettava ratkaisukeskeisesti komissioon jo ennen lainsäädäntöehdotusten antamista. Suomelle tärkeimmistä asioista ja erityispiirteistä, kuten talviolosuhteiden vaikutuksista, tulee laatia muistiot, joita voidaan hyödyntää EU-vaikuttamisessa myös sidosryhmien toimesta.

Liikenteen päästövähennystavoitteet ja keinot tulee ensisijaisesti ratkaista EU- tai kansainvälisellä tasolla tasapuolisen kilpailutilanteen ja päästöjen suurimman vaikuttavuuden löytämiseksi. Lento- ja meriliikenteessä Suomen tulee toimia aktiivisesti EU- ja globaalilla tasolla erityisesti päästövähennyksiä koskevissa kysymyksissä. Esimerkiksi Suomen erittäin vahvasta asemasta laivanrakennuksessa tulee pitää kiinni, merenkulun vihreä siirtymä tarjoaa laajoja mahdollisuuksia suomalaiselle osaamiselle. Lento- ja meriliikenteen päästökaupan tuloja tulee suunnata toimialan vihreän siirtymän tukemiseksi.

Kansallisia ratkaisuja tulisi välttää. Päästövähennystavoitteiden saavuttaminen koostuu monista eri toimista ja teknologioista. Kaikkia liikennemuotoja tarvitaan ja toimet päästövähennyksissä on ohjattava sinne, missä niiden vaikuttavuus on suurin. Suomen tulee myös aktiivisesti hakea ratkaisuja liikenteen päästövähennyksiin sisävesi- ja raideliikenteen avulla. Raideliikenteen kilpailu on avattava, lähiliikenteeseen panostettava ja rahtiliikenteen edellytyksiä raiteilla parannettava. Olemassa olevalta rataverkostolta on poistettava kiireellisesti pullonkaulat ja

tehtävä pidempiaikainen suunnitelma raide-liikenteen kehittämisestä Suomessa, tähän 12-vuotinen liikennejärjestelmäsuunnitelma on liian lyhyt aikajänteeltään. Sisävesiliikenteen rooli Suomessa on jäänyt varjoon heikkojen tavaravirtojen vuoksi, digitaalisten ratkaisujen avulla myös sisävesiliikennettä voitaisiin kehittää.

3. Tarkastellaan liikenteen veroja ja maksuja suhteessa kilpailijamaihin, poistetaan väylä-maksu pysyvästi

- **Pistemäisistä kansallisista veroista ja maksuista kuten väylämaksusta tulee luopua, eikä uusia kuten kansallista lentoveroa tule ottaa käyttöön.**

Liikenteen veroja ja maksuja on tarkasteltava aina suhteessa verrokkimaiden tilanteeseen. Seuraavan hallituskauden suuri kysymys liikennepoliitikassa on, miten liikennesektorin merkittäviin fiskaaliin haasteisiin pystytään vastaamaan. Samalla kun liikenteen verotuotot laskevat, kasvaa infrastruktuurin investointitarve. Tarvitaan uusia rohkeita ratkaisuja, sillä pelkällä budjettirahoituksella ilman huomattavia tasokorotuksia, ei ole mahdollista vastata ilmastonmuutoksen vastaiseen taisteluun liikenteen päästöjen vähentämisen osalta. Väyliä kuntoon on pystyttävä investoimaan, muuten korjausvelkaa ei pystytä taittamaan.

Väylämaksun kaltaiset kansalliset ratkaisut tulee poistaa ja uusia kansallisen lentoveron kaltaisia ratkaisuja ei tule edistää. Taloudellinen kasvu koronaviruksen jälkeisessä maailmassa vaatii, että edellytyksistä vientiteollisuuden kilpailukyvyllä pidetään huolta kestäväällä tavalla. Edellytyksiä logistiikan osalta tulee katsoa laajemmin suomalaisen elinkeinopolitiikan ja erityisesti vientiyritysten kannalta, eikä ainoastaan osana liikennepoliittisia ratkaisuja. Meriliikennettä on tuettu koronaviruksen aikana, mutta merirahdin

yhteydessä kerättävät väylämaksut tulevat viime kädessä vientiyrityksille maksettaviksi ja näihin ei ole saatu helpotusta koronaviruksen aikana. Vienti- ja tuontiyritykset tarvitsevat ennakoitavuutta, etenkin vaikeassa taloustilanteessa, jossa vienti on saatava nopeasti takaisin jaloilleen.

Valtion omistamat ja hallinnoimat meriväylät tulee kattaa valtion budjetissa samalla periaatteella kuin muissakin liikennemuodoissa valtio huolehtii väylien rakentamisesta ja kunnossapidosta. Valtion taloudessa väylämaksun vuosittainen osuus on pieni, mutta sillä on merkitystä vientivetoisen ja merikuljetuksista riippuvaisen Suomen ulkomaankaupan kokonaisuuteen.

Kansallisesti asetetut maksut ja verot vaikuttavat yritysten sijoittautumis- ja investointipäätöksiin. Väylämaksu on täysin kansallinen oma ratkaisu, jolla heikennetään Suomen logistista sijaintia nostamalla tarpeettomasti vientiyritysten kustannuksia. Vaikeaselkoista väylämaksujärjestelmää on yritetty uudistaa ja selkeyttää vuosien varrella, kuitenkin ratkaisua, joka ei rasittaisi vientiä ei ole löydetty. On Suomen kilpailukyvyn etu, että meillä on käytössä muihin maihin nähden tasapuoliset ratkaisut, jotka edistävät yritysten ulkomaankaupan toimintaedellytyksiä ja meriliikenteen logistiikkaa.

4. Panostetaan toimiviin liikennemarkkinoihin

- **Liikennemarkkinoiden avaaminen ja liikenteen hallinnan järjestäminen yhteispohjaisesti antaa mahdollisuuden yrityksille luoda uudenlaisia palveluita vastaamaan liikenteen käyttäjien tarpeisiin.**
- **Hyödynnetään täysimääräisesti Fintrafficin luomat mahdollisuudet. Suomen ainutlaatuisen, kaikki liikennemuodot kattavan liikenteen hallinnan ansiosta Suomelle avautuu mahdollisuuksia tuotteistaa ja viedä liikenteen palveluja, jotka pohjautuvat digitalisaation hyödyntämiseen.**

Matkaketjut eri liikennemuotojen ja alueiden välillä on saatava toimimaan digitalisaatiota hyödyntäen.

Liikennesektorilla on tehty isoja uudistuksia lainsäädännössä. Näiden uudistusten avulla kilpailua liikennemarkkinoilla voidaan edelleen avata ja edistää uuden liiketoiminnan ja kasvun luomista. Merkittävässä asemassa on jo tehtyjen päätösten käyttöönotto, tehokas toimeenpano ja tosiallisten esteiden purkaminen, joiden avulla muodostetaan pohjaa kilpailuneutraaleille toimintaolosuhteille ja todellisuudessa mahdollistetaan uusien markkinaehtoisten liiketoimintamallisen syntyminen.

Raideliikenne ja sen kehittäminen tulee olemaan isossa roolissa, kun toimia liikenteen päästövähennysten saavuttamiseksi tehdään. Rataverkko on laajasti suomalaisen teollisuuden käytössä. Kilpailun saaminen rahtiliikenteeseen on hyvä alku dynaamisemman raidemarkkinan luomiselle Suomessa. Raideliikenteen kilpailun kannalta olennaista on, että kapasiteettia lisätään, myös edesauttamaan kuljetusten siirtymistä kohti vähemmän saastuttavia liikennemuotoja.

Pullonkaulojen vähentämisen lisäksi raidekapasiteettia tulee lisätä niin, että tarjottavat palvelut henkilöliikenteelle ovat kilpailukykyisiä muiden liikennemuotojen kanssa. Vain lisäämällä tarjontaa voidaan mahdollistaa kysynnän kasvu.

Suomessa on poistettu markkinoille pääsyn esteitä ja pyritty varmistamaan palveluiden tasapuolinen saatavuus uusille toimijoille. Henkilöliikenteen osalta kuitenkin, merkittävässä asemassa parempien palveluiden saavuttamiseksi on tosiasiallisten markkina-esteiden purkaminen ja kilpailun avaaminen tasapuolisesti kaikille palveluntarjoajille. Kilpailua avaamalla mahdollistetaan uusien liiketoimintamallien synty ja kehittyminen. Suomen raideleveys, rataverkoston yksiraitisuus ja Suomen talviolosuhteet kalustolle muodostava todellisia markkinoille pääsyn esteitä henkilöliikenteessä kaluston hankkimisen lisäksi.

Liikenteen vähähiilistäminen vaatii raide- ja liikenteen mukaantuloa voimakkaammin osaksi matkaketjuja ja raideliikenteen pitää tarjota todellinen vaihtoehto henkilöautoilulle tai lentämiselle kotimaassa.

Markkinoille pääsyn esteitä tulee poistaa myös kansainvälisellä tasolla aktiivisesti. Lentoliikenteessä on huolehdittava, että turvataan markkinoille pääsy varmistamalla riittävät liikenneoikeudet.

5. Hyödynnetään digitalisoituvan liikenteen luomat mahdollisuudet vihreälle viennille ja kasvulle

- **Vauhditetaan liikennealan ekosysteemejä.**
- **Hyödynnetään EU-rahoitusinstrumentteja järjestelmällisemmin.**
- **Panostetaan liikennealan tutkimukseen ja kehitykseen osana kansallista innovaatio- ja kansainvälistymisrahoitusta.**

Ihmisten ja tavaroiden liikkuvuus, yritysten kilpailukyky ja alueellinen saavutettavuus tulevat tulevaisuudessa nojaamaan yhä vankemmin siihen kuinka tehokkaasti fyysisen infrastruktuurin päälle pystytään rakentamaan digi-infrastruktuuria pohjaksi uusien liikennepalveluiden syntymiselle. Liikenteen päästöjä pystytään vähentämään tarkastelemalla kuljetusketjujen optimointia sekä henkilö- ja tavaraliikenteen sujuvuutta matkaketjuissa. Näiden osalta on ensiarvoisen tärkeää, että toimijat avaavat riittävästi dataa, ja että avattu data on hyvälaatuista ja eri toimijoilla on pääsy dataan.

Liikenteen digitalisaation avulla voidaan tuoda ratkaisuja liikenteen päästövähennyksiin. Suomella on paljon annettavaa digitaalisiin ratkaisuihin ja vaikuttamalla EU-lainsäädäntöön voimme luoda työtä ja kasvua suomalaisille toimijoille koko sisämarkkina-alueella. Alustatalous kiihdyttää uudenlaisten liikenteen palveluiden markkinoita. Alustatalouden hyödyntäminen vaikuttaa tulevaisuudessa yhä voimakkaammin yritysten kasvuun ja kilpailukykyyn. Suomi on pitkään ollut edelläkävijä digitalisaatiossa. Suomen on kuitenkin juostava nopeammin säilyttääkseen edelläkävijän asemansa.

Uusille ratkaisuille on kysyntäpotentiaalia EU-tasolla ja globaalisti. Vauhdittamalla liikenteen ja liikkumisen digitalisaatiota, kehittämällä liiketoimintaratkaisuja ja skaalaamalla niitä luomme pohjaa työpaikoille, kasvulle ja viennille. Voimme jopa luoda kokonaan uusia vientiavauksia Suomelle.

Parhaiten pystymme vastaamaan muutokseen ja hyödyntämään sen mahdollisuudet tekemällä tiivistä yhteistyötä julkisen, yksityisen ja tutkimussektorin toimijoiden kesken. Meidän tulisi vauhdittaa liikennealan ekosysteemejä hyödyntämällä EU-rahoitusinstrumentteja järjestelmällisemmin sekä panostamalla liikennealan tutkimukseen ja kehitykseen osana kansallista innovaatio- ja kansainvälistymisrahoitusta.

Eri rahoitusinstrumenteista ja -mahdollisuuksista, varsinkin EU-tasolla, tulee luoda selkeä kokonaiskuva ja prosessi, jonka avulla myös hakemisen sujuvuutta ja hakemusten laatua voidaan parantaa.

Ekosysteemikehityksen avulla voidaan vauhdittaa liikennealan yritysvetoisia kasvusektoreita, jotka tähtäävät miljardiluokan liikevaihtoon kansainvälisillä markkinoilla sekä luovat kestäviin ratkaisuihin ja korkeaan arvонуontiin perustuvia työpaikkoja.

EDISTETÄÄN KILPAILUA JA TEHOSTETAAN JULKISTA SEKTORIA

RATKAISUT

1. Parannetaan kilpailuneutraliteettia: kuntayhtiöt pois häiriköimästä markkinoita.
2. Puretaan apteekkisääntelyä.
3. Jatketaan alkoholilainsäädännön vapauttamista.
4. Varmistetaan sääntelyn sujuvuus.

Yrityksillä on oltava reilut ja tasapuoliset kilpailuedellytykset, eikä uusien yritysten markkinoillepääsulle saa olla esteitä. Terve ja toimiva kilpailu on kaikkien osapuolten etu.

Kilpailupolitiikalla luodaan perusta toimiville markkinoille, josta hyötyvät viime kädessä asiakkaat. Toimiva kilpailu lisää asiakkaiden valinnanvapautta, parantaa palveluiden laatua ja alentaa kuluttajahintoja.

Yrittäjyyden ja luovuuden laaja vapaus mahdollistaa innovaatioiden, ratkaisujen ja kasvun syntymisen. Markkinoiden toimivuus, yrittäjyyden edistäminen ja kasvu vaativat, että yksityisten yritysten kilpailua ja toimintaa markkinoilla ei tukahduteta julkisen sektorin toimesta. Vanhentuneita monopoleja ja markkinoille pääsyn muita esteitä on purettava määrätietoisesti. Turhan byrokratian purkamista on jatkettava läpi sektorit leikkaavana hankkeena.

Yritysten toimintaympäristöä koskevan sääntelyn tulee olla selkeää ja ennakoitavaa. Läpinäkyvät valmisteluprosessit ja kattavat vaikutusarvioinnit ovat hyvän lainvalmistelun perusedellytys. Ministeriöillä tulee olla riittävät resurssit lainvalmisteluun ja lainvalmistelun koordinoitua valtioneuvoston tasolla tulee parantaa luomalla lainvalmistelulle kon-

sernijohto. EU-lainsäädännössä jo laajasti käytössä oleva sääntelyn säännönmukainen uudelleenarviointi tulisi ottaa käyttöön myös kansallisessa sääntelyssä.

Kilpailuneutraliteetista yksityisten ja kuntayhtiöiden välillä on huolehdittava. Kuntayhtiöiden ei tule veronmaksajien rahojen turvin vääristää markkinoita ja estää yksityisesti omistettujen yritysten toimintaa tai kasvua. Julkisen sektorin toimijoilla tulisi aina olla markkinoita täydentävä rooli.

Valtiolla, tulevilla hyvinvointialueilla sekä kunnilla tulee olla osaltaan vastuu siitä, että palvelumarkkinat toimivat. Hyvin toimivat markkinat ja niiden luoma kilpailu takaavat, että tehokkaimmat ja laadukkaimmat tavat tuottaa palveluita syrjäyttävät tehottomia toimintamalleja. On erittäin tärkeää, että julkisen sektorin alustaa oman palveluntuotantonsa kilpailulle. Kilpailu mahdollistaa, että julkisesti tuotettujen palveluiden tehokkuus ja laatu paranevat ja yksityisen puolen innovaatiot siirtyvät parantamaan myös julkisesti tuotettujen palveluiden tuottavuutta.

Kilpailun avaamisella ja sääntelyn vapauttamisella on suuri henkinen merkitys yhteiskunnan, yritysten ja yksilöiden vapauden ja vastuun näkökulmasta. Kilpailun avaaminen ja sääntelyn purkaminen ovat joissakin

tapauksissa pieniä yksittäisiä askeleita kohti vapaampaa yhteiskuntaa, jossa yksilöt kantavat vastuuta päätöksistään. Pienten yksittäisten asioiden summalla on kuitenkin suuri merkitys.

1. Parannetaan kilpailu-neutraliteettia: kuntayhtiöt pois häiriköimästä markkinoita

- **Rajataan kuntien toimialaa ja kavennetaan julkisomisteisten toimijoiden mahdollisuutta toimia markkinoilla.**
- **Lopetetaan kuntien hankinnat ilman kilpailutusta. Alennetaan kuntien sidosyksiköiden ulosmyyntiraja nollaan ilman toimialakohtaisia poikkeuksia.**
- **Otetaan käyttöön kilpailuoikeudelliset vahingonkorvaukset myös kilpailu-neutraliteettirikkomuksissa ja laajennetaan kilpailuviranomaisen toimivalta kattamaan julkisen ja yksityisen sektorin yhteisesti omistamat yritykset.**
- **Avataan julkista palveluntuotantoa yrityksille hyödyntämällä monituottajamallia.**

Kuntayhtiöiden rönsyilevä ja epäreilu yritys-toiminta haittaa talouskasvua ja vääristää markkinoiden toimintaa. Kunnat harjoittavat laajaa elinkeinotoimintaa eri puolilla maata. Suomessa oli Tilastokeskuksen mukaan yli 2 100 kuntayhtiötä vuonna 2018. Kunnat omistavat ja operoivat esimerkiksi pitopalveluita, vartiointiliikkeitä, kiinteistönhuoltoa tarjoavia yrityksiä sekä taloushallinnon palveluita. Nämä ovat kaikki toimialoja, joilla toimii runsaasti yksityisiä yrityksiä.

Ongelmana on kuntien yleinen toimiala. Kunta voi itse päättää tehtävistä, jotka se ottaa lakisääteisten tehtävien lisäksi hoidettavakseen. Kuntien toimialaa tulisi rajata ja julkisomisteisten yhtiöiden mahdollisuutta toimia markkinoilla tulisi kaventaa. Vähintäänkin kuntien tulisi harkita tarkkaan, min-

kälaista yritystoimintaa kuntien on ylipäättään tarkoituksenmukaista harjoittaa ja karsia rönsyjä. Niissä tapauksissa, kun kunta päättää markkinoilla toimia, tulee sen huolehtia kilpailuneutraliteetista. Kuntien tehtävänä on kuitenkin myös edistää alueen yrittäjyyttä ja mahdollistaa markkinoiden syntymistä alueellaan.

Tasapuolisen kilpailuasetelman toteutumisessa julkisen ja yksityisen elinkeinotoiminnan välillä on ongelmia eikä kilpailuneutraliteettisääntely toimi riittävän tehokkaasti. Kilpailuneutraliteetti tarkoittaa tasapuolista kilpailuasetelmaa yksityisen ja julkisen elinkeinotoiminnan välillä. Asetelma on perustuksiltaan vinoutunut, sillä kuntayhtiöiden riskit takaavat käytännössä veronmaksajat, kun taas kilpailijapuolella riskin kantavat yksittäiset yrittäjät. Kilpailuneutraliteettia valvotaan osana kilpailusääntelyä, mutta valvonnassa on ongelmia. Kilpailuneutraliteettivalvonta perustuu neuvottelun ensisijaisuudelle, joka johtaa siihen, että riittävää painetta aidolle tutkinnalle ja selvitystyölle ei synny. Kilpailuneutraliteettisääntelyä tulisi kiristää ja kilpailuoikeudelliset vahingonkorvaukset tulisi ottaa käyttöön myös kilpailuneutraliteettirikkomuksissa. Kilpailuviranomaisen toimivaltaa tulisi laajentaa koskemaan myös julkisen ja yksityisen sektorin yhteisesti omistamia yrityksiä.

Erityisesti kilpailua haittaa kuntien mahdollisuus kiertää hankintalakia ja ostaa vain osittainkin omistamiltaan yhtiöiltä palveluita ja tuotteita ilman kilpailutusta. Tämä kuntien ohituskaista heikentää muiden yritysten mahdollisuutta tarjota palveluitaan, heikentää markkinoita ja aiheuttaa kilpailun puutetta, joka saattaa johtaa tehottomuuteen. Reilun kilpailun turvaamiseksi kunnilla ei tulisi olla ollenkaan mahdollisuutta tehdä hankintoja omilta yhtiöiltään ilman kilpailutusta. Kuntien sidosyksiköiden ulosmyyntiraja tulee alentaa nollaan ilman toimialakohtaisia poikkeuksia.

Kilpailuneutraliteettiongelmat, jotka liittyvät kuntayhtiöihin koskevat myös hyvinvointialueita. Hyvinvointialueille tulee syntymään uusia julkisomisteisia yhtiöitä ja hyvinvointialueiden mahdollisuus hankkia palveluita

omilta sidosyksiköiltään kilpailuttamatta tulee luomaan suuria markkinoita, joilla kilpailu ei toimi.

Kuntien ja hyvinvointialueiden tulisi laajentaa monituottajamallin hyödyntämistä merkittävästi nykyisestä. Asukkailla tulisi olla nykyistä laajempi mahdollisuus valita omaan tilanteeseensa sopiva palveluntarjoaja erilaisiin kuntien ja hyvinvointialueen järjestämiin palveluihin. Erinomainen väline monituottajamallin toteuttamisessa olisi palvelusetelin nykyistä laajempi käyttö esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa ja lasten päivähoidossa.

2. Puretaan apteekki-sääntelyä turvallisesti

- **Vapautetaan apteekkien määrän ja sijainnin byrokraattinen sääntely ja siirrytään laadullisiin kriteereihin.**
- **Sallitaan apteekkitoiminnan harjoittaminen yhtiömuodossa.**
- **Vapautetaan reseptivapaiden itsehoitolääkkeiden myynti vähittäiskaupoille.**

Apteekkisääntely, joka kohdistuu niin apteekkien sijaintiin, määrään kuin omistumuotoon, ei vastaa nyky-yhteiskunnan tarpeita ja tavoitteita. Nykyinen apteekki-järjestelmä on veronmaksajille ja asiakkaille kallis. Apteekkien määrä on pysynyt melkein samana vuodesta 2010 vuoteen 2018, vaikka lääkkeisiin ja lääkinnällisiin kulutustavaroihin käytettävä vuosittainen summa on kasvanut samassa ajassa noin 600 miljoonalla eurola.¹¹ Apteekkien määrän, sijainnin ja aukiolo-aikojen tulisi vastata asiakkaiden tarpeita ja kysyntää. Vapauttamalla apteekkien määrän ja sijaintiin kohdistuvaa sääntelyä, mah-

dollistettaisiin markkinoiden terve toiminta, joka huomioisi ihmisten tarpeet ja kilpailun.

Apteekkien määrän tiukka sääntely tekee uusien apteekkien avaamisen vaikeaksi, vaikka tarvetta ja kysyntää olisi. Apteekki-sääntelyssä tulee luopua tarveharkinnasta ja apteekin perustaminen pitää tehdä mahdolliseksi ilmoitusmenettelyllä, jos perustaja ja apteekki täyttävät lain vaatimat edellytykset apteekkitoiminnan harjoittamiseen.

Uudistus ei saa vaarantaa apteekkien palvelutasoa tai luotettavuutta vaan byrokraattisesta apteekkien määrän sääntelystä on siirryttävä laadullisiin kriteereihin. Lääkkeiden saatavuuden ja maan kattavan lääkehuollon turvaamiseksi täyden palvelun apteekeille pitää määritellä minimitaso lääkevaraston sisällöstä ja koosta.

Apteekkitoiminnan harjoittaminen yhtiömuodossa tulee sallia. Apteekkien omistajuus on nykyisin rajattu vain proviisoreille ja apteekin yhtiömuodon tulee olla yksityinen elinkeinonharjoittaja. Tämä omistajuusmalli on historiallinen jäänne, jonka perusteet ovat murtuneet. Riittävä ammattitaito ja farmaseuttinen osaaminen voidaan taata lupamenettelyn avulla myös muunlaisella omistuspohjalla. Lääkelaisia on jo nykyisin vaatimuksia, jotka koskevat lääkevalikoimaa, aukioloja, tiloja, henkilökuntaa, lääke- ja hintaneuvontaa sekä muiden tuotteiden kuin lääkkeiden myyntiä.¹²

Reseptivapaiden itsehoitolääkkeiden myynti tulee vapauttaa vähittäiskaupoille kuten muissakin Pohjoismaissa on tehty. Reseptivapaiden itsehoitolääkkeiden myynnin salliminen vähittäiskaupoissa parantaa itsehoitolääkkeiden saatavuutta sekä alentaa lääkkeiden hintoja. Myös itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen on mahdollista tehdä hallitusti niin, että esimerkiksi lääkeneuvonta toteutuu. Itsehoitolääkkeille voidaan asettaa myös osto- tai pakkauskorajoituksia.

¹¹ HS 11.11.2020 <https://www.hs.fi/talous/art-2000007611628.html>

¹² KKV:n selvityksiä 5/2020: Apteekkimarkkinoiden kehittäminen

3. Jatketaan alkoholi-lainsäädännön vapauttamista

- **Mahdollistetaan viinien myynti ruoka-kaupoissa eli sallitaan mietojen alkoholijuomien myynti vähittäiskaupoissa.**
- **Luovutaan alkoholin myynnin kellonai-kaa koskevista rajoituksista.**
- **Kevennetään anniskeluun liittyvää byrokratiaa.**

Vuonna 2018 voimaan tullut uusi alkoholi-laki vapautti maltillisesti alkoholin myyntiä. Alkoholin myyntirajoituksia muutettiin niin, että ruokakaupoissa voi myydä enintään 5,5 prosentin vahvuisia alkoholijuomia. Lakimuu-toksen yhteydessä esitetyt uhkakuvat eivät toteutuneet vaan esimerkiksi väkevien alko-holijuomien myynti on vähentynyt ja nuoret kuluttavat alkoholia entistä vähemmän.

Alkoholin myynnin vapauttamista on jat-kettava. Miedot alkoholijuomat (enintään 22 tilavuusprosenttia etyylialkoholia) tulisi sallia vähittäiskaupan myytäväksi ja alkoholin myynnin kellonaikaa koskevista rajoituk-sista tulisi luopua. Anniskelun byrokratiaa on muutenkin kevennettävä ja liiallisesta holhouksesta luovuttava.

Suomen alkoholilainsäädäntöä on aika muuttaa kohti liberaalimpaa eurooppalaista sääntelyä, sillä nykyinen muista Euroopan maista poikkeava tiukempi linja ei ole pe-rusteltu. Viinien myynnin mahdollistaminen ruokakaupoissa paitsi palvelisi asiakkaita niin myös lisäisi kaupan alan kilpailukykyä ja työllisyyttä.

Uudistus on mahdollista toteuttaa maltil-lisesti vaikutuksia seuraten. Jos alkoholin saatavuuden paraneminen ja mahdollinen hinnan lasku johtaisivat alkoholin kokonais-kulutuksen kasvamiseen, voitaisiin esimer-kiksi harkita alkoholiverotuksen maltillista kiristämistä.

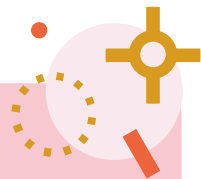
4. Varmistetaan sään-telyn sujuvuus

- **Otetaan käyttöön lainsäädännön jäl-kiarviointi ja takuukorjausmekanismi.**
- **Otetaan käyttöön ”one in, one out” -periaate lainsäädäntötulvan hillitse-miseksi.**

Lainsäädännön määrän kasvua on hillittävä. Kannustava ja innostava toimintaympäristö vaatii, että yrityksiä ja yksilöitä ei lannisteta liiallisella säädöstulvalla. Lainsäädännön määrää voidaan suitsia ottamalla käyttöön ”one in – one out” -periaate. Tämä periaate tarkoittaa, että yrityksille taakkaa aiheutta-van sääntelyn säätäminen edellyttää, että taakkaa puretaan toisaalta. Menetelmä on käytössä Saksassa. Suomessa työ- ja elin-keinoministeriössä sekä maa- ja metsätalo-usministeriössä tehtiin vuonna 2017 kokeilu, jonka tavoitteena oli kehittää laskentamalli säädöshankkeiden yritysvaikutusten arvioin-tiin. Kokeilun pohjalta tulee valmistella malli siitä, kuinka ”one in – one out” -periaatetta voidaan toteuttaa Suomessa.

Viime vuodet ovat osoittaneet, että suurten rakenteellisten uudistusten toteuttaminen on hankalaa. Vaikka laadukas lainvalmistelu on-kin tärkeää, tuntuu että valmisteluvaiheessa haetaan usein liiankin täydellistä ratkaisua. Prosessien sujuvuutta edistäisi se, että laki-hankkeille otettaisiin käyttöön jälkiarviointi ja takuukorjausmekanismi. Vietäisiin lakihanke maaliin parhaalla mahdollisella tavalla sen hetkisten tietojen pohjalta, mutta sovittaisiin jälkiarviointista ja takuukorjausmekanismis-ta. Säännökset voivat osoittautua epäon-nistuneiksi, hyödyttömiksi tai tarpeettomiksi. Käytännössä on kuitenkin vaikea saada aikaan tuoreen sääntelyn kumoaminen. La-kihankkeissa tulisi hyödyntää jälkiarviointia paljon nykyistä enemmän ja kaikissa mer-kittävässä lakihankkeissa jälkiarvioinnin tulisi olla automaatio. Jälkiarvioinnissa arvioitaisiin lainsäädännön tarpeellisuus ja toimivuus vuoden tai kahden kuluttua lain voimaantu-losta ja korjattaisiin mahdolliset puutteet.

TUOTTAVUUTTA PARANTAVAT SOTE- PALVELUT JA TEHOKKAAT HYVINVOINTIALUEET

RATKAISUT

1. **Monituottajuus ja palvelusetelit mahdollisimman laajaan käyttöön. Sote-kustannukset läpinäkyviksi yhtenäisellä kustannusten laskentamallilla.**
2. **Digiloikka julkisiin sote-palveluihin ja palvelupolut kuntoon.**
3. **Ei kolmatta verotustasoa.**

Sote-uudistus on pantava toimeen hyvinvointialueilla kustannustehokkaasti niin, että sote-kustannusten kasvu taittuu ja palveluiden laatu paranee. Suomi ei tarvitse lisää byrokratiaa eikä kolmatta verotustasoa. Yritykset on otettava nykyistä laajemmin mukaan tuottamaan julkisia palveluita.

Eduskunnan hyväksymä lainsäädäntö koskien hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen uudistusta, on hallinnollinen uudistus, joka ei vielä automaattisesti johda sote-uudistukselle asetettujen tavoitteiden toteutumiseen. Sote-uudistuksen tavoitteet palveluiden saatavuuden ja laadun parantamisesta sekä kustannusten kasvun hillitsemisestä jäävät hyvinvointialueiden ja niiden päättäjiä toteutettaviksi. Työ soten uudistamiseksi on vasta alussa.

Hyvinvointialueiden tehtävä on merkittävä koko julkisen talouden tasapainon näkökulmasta. Sote-uudistusta lähdettiin tekemään ennen kaikkea sote-palveluiden tuotta-

vuuden parantamiseksi sekä kustannusten kasvun hillitsemiseksi. Väestön ikääntyminen, kasvava hoivan tarve ja siitä johtuva kustannusten kasvu sekä toisaalta yhä pienenä työllisten määrä ja siitä johtuvat laskevat verotulot muodostavat yhtälön, joka ei toimi. Sosiaali- ja terveydenhuollon menot olivat vuonna 2017 kokonaisuudessaan noin 23,5 miljardia euroa.¹³ Kustannusten kasvussa on suuria eroja kaupunkien ja kuntien välillä. 44 suurimman kunnan sekä kahdeksan kuntayhtymän sosiaali- ja terveydenhuollon kustannukset kasvoivat vuonna 2020 edellisvuoteen verrattuna 4,9 prosenttia.¹⁴

Julkinen talous ja hyvinvointivaltion rahoituksen riittävyys eivät kestä sitä, että sote-menojen kustannukset jatkavat kasvuaan nykyisellä käyrällä.

Euroopan komission vuoden 2018 arvion mukaan sote-uudistuksella voitaisiin vakauttaa Suomen julkista taloutta 4–5 miljardilla eurolla.¹⁵ Tämä on mahdollisuus, jotta vel-

¹³ sotenrahapuu.fi, KELA

¹⁴ Kuntaliitto: kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2021/sosiaali-ja-terveydenhuollon-menot-kasvoivat-vuonna-2020

¹⁵ European Commission (2018), the 2018 Fiscal Sustainability Report

kaantuvalla ja ikääntyvällä Suomelle ei ole varaa jättää käyttämättä.

Tuottavuuden ja laadun parantamisen on oltava hyvinvointialueiden punainen lanka sote-palveluiden järjestämisessä. Tehtävä on vaativa, mutta ei mahdoton. Ratkaisun avaimet löytyvät monituottajuuden mahdollisimman laajasta hyödyntämisestä, kustannusten läpinäkyvyydestä ja vertailtavuudesta, tiedon ja teknologian paremmasta käyttämisestä sekä asiakaslähtöisistä, tehokkaista palvelupoluista.

Ennen kaikkea sote-palveluihin tarvitaan digiloikka. Hyvinvointialueiden perustaminen ei saa tarkoittaa pelkästään sitä, että nykyiset organisaatiot yhdistetään hallinnollisesti. Palvelukokonaisuudet ja niiden tuottamisen tavat on suunniteltava uudestaan, asiakkaiden lähtökohdista. Digitaalisia palveluita on hyödynnettävä merkittävästi nykyistä laajemmin, jotta palveluiden saatavuutta pystytään parantamaan ja kustannusten kasvua hillitsemään.

Muutos, jonka sote-uudistuksen eteneminen käynnisti, on valtava. Hyvinvointialueet ovat todennäköisesti vain välivaihe matkalla kohti monialaisia maakuntia. On selvää, että nyt käynnistynyt muutos johtaa julkisten tehtävien laajempaan uusjakoon jollakin aikavälillä. On myös ilmeistä, että käynnissä on kaikkien aikojen kuntauudistus, joka tulee muuttamaan paitsi kuntien roolin ja tehtäviä niin myös vähentämään kuntien määrää. Oma roolinsa uudistuksessa on myös mahdollisella kolmannella verotustasolla. Suomen kaltainen pieni maa ei tarvitse kolmea verotusoikeudella varustettua itsehallinnollista tahoja. Maakuntaveron voidaan ottaa käyttöön siinä vaiheessa, jos kuntaverosta jossain vaiheessa tulevaisuudessa luovutaan.

1. Monituottajuus mahdollisimman laajaan käyttöön hyvinvointialueilla. Palvelusetelien käyttöä lisättävä

Sote-palveluiden tuottavuuden ja laadun parantaminen vaatii, että yritykset otetaan mukaan sote-palveluiden tuottamiseen nykyistä laajemmin. Monituottajuudella tarjotaan eri palveluntuottajien yhteistyötä asiakkaan palvelukokonaisuudessa. Suomessa toimii yli 18 000 yksityisen sektorin sote-alan yritystä. Yhteistyö yritysten ja julkisen sektorin välillä sote-palveluiden tuottamisessa on laajaa ja tiivistä. Tätä yhteistyötä pitää pyrkiä laajentamaan.

Vaikka julkinen sektori luonnollisesti toimii palveluiden järjestäjänä, sen ei ole järkevää tuottaa kaikkia palveluita itse. Julkinen monopoli palvelutuotannossa johtaisi tehottomuuteen ja laadun heikkenemiseen. Hyvinvointialueiden tulee rakentaa palvelukokonaisuuksia, jossa hyödynnetään kaikkia alueen palveluntarjoajia. Palvelukokonaisuudet on rakennettava veronmaksajien näkökulmasta mahdollisimman tehokkaiksi ja laadukkaiksi.

Ostopalveluiden lisäksi palvelusetelit ovat erinomainen väline edistää monituottajuutta hyvinvointialueilla. Palvelusetelien nykyistä laajemmalla käytöllä voitaisiin nopeuttaa asiakkaiden hoitoon pääsyä, parantaa palveluiden saatavuutta sekä säästää sote-kustannuksissa. Palvelusetelien laajempi käyttö hyödyttäisi ennen kaikkea asiakkaita, joiden valinnanvapaus ja päättäväisyys omasta hoidosta paranisi. Palvelusetelitä tulisi käyttää myös hoitojonojen purkamiseen. Hyvinvointialueet tulisi velvoittaa lailla tarjoamaan palveluseteliä asiakkaalle aina, jos hoitoa ei pystytä muuten tarjoamaan hoitotakuaikojen puitteissa.

2. Sote-kustannukset läpinäkyviksi, teknologiasta hyöty irti ja palvelupolut kuntoon

Perusedellytys kustannustehokkuudelle on, että tiedetään, mitä mikäkin maksaa. Hyvinvointialueet tulisi velvoittaa ottamaan käyttöön yhtenäinen kustannusten laskentamalli. Yhtenäinen kustannusten laskentamalli mahdollistaisi sote-kustannusten vertailun. Eri toimenpiteiden kustannusten avoin vertailu on tärkeää, sillä tehokkuuden parantaminen on erittäin vaikeaa ilman tietoa. Kustannusten vertailu on myös yksi tärkeä keino päästä kiinni parhaisiin käytänteisiin, joita pitää levittää palveluntuotannon tehostamiseksi ja laadun parantamiseksi.

Teknologian luomat mahdollisuudet tulisi hyödyntää täysimittaisesti julkisella sektorilla, esimerkiksi vanhusten kotihoidossa, kuntoutuksissa ja lääkärien vastaanotoissa. Yleiset edellytykset sähköisten sote-palveluiden hyödyntämiseen ovat Suomessa hyvät, ja niillä on saavutettavissa valtava säästöpotentiaali. Suomessa sote-palveluiden tuotantoa on totuttu johtamaan potilastietojärjestelmien avulla. Vähemmälle huomiolle ovat jääneet alustatalouden ratkaisut ja tekoälyn tehokkaampi hyödyntäminen. Julkisen sote-sektorin tulisi kulkea digitalisaation eturintamassa. Tämä vaatii, että julkisen sektorin digitaalisia ja teknologisia ratkaisuja kehitetään tiiviissä yhteistyössä yksityisen sektorin kanssa, jotta uusimmat innovaatiot leviävät myös julkiselle puolelle.

Tärkeää tuottavuuden kasvattamiselle sote-palveluissa on myös asiakkaiden sujuvat palvelupolut ja palveluiden onnistunut integraatio. Organisaatorakenteiden muutokset eivät vielä riitä todellisten muutosten aikaansaamiseksi. Muutoksia hoidon laadussa ja tehokkuudessa saadaan aikaan vasta, kun ammattilaisten yhteistyö toimii käytännön palveluprosesseissa. Palveluintegraatio tarkoittaa sillojen purkamista ja palvelujen yhteensovittamista. Kun palveluprosessi on asiakaslähtöinen ja sujuva, voidaan asiak-

kaan käyntejä vähentää. Asiakkaita voidaan myös hoitaa nopeammin ja ennaltaehkäisvämmiin ennen kuin ongelmat pahenevat ja tarve vaativammalle hoidolle kasvaa.

3. Ei kolmatta verotustasoa

Suomen kokoinen pieni maa ei tarvitse kolmea itsehallinnollista, verotusoikeudella varustettua tasoa. Hyvinvointialueiden perustaminen ei saa johtaa työn verotuksen kiristymiseen ja kokonaisveroasteen nousuun.

Sote-uudistuksen keskeinen tavoite on kustannusten kasvun hillitseminen. Maakuntaveroa perustellaan sillä, että se kannustaisi hyvinvointialueita hoitamaan talouttaan tehokkaasti. Tämä ajattelu kannustinvaihteluksista on kuitenkin osittain virheellinen, sillä hyvinvointialueiden ei ole mahdollista kerätä kaikkia sote-palveluihin tarvitsemiaan rahoja verotuksen avulla. Hyvinvointialueet ovat väestöpohjiltaan ja potentiaalisilta verotuotoiltaan hyvin erilaisia. Mahdollisen maakuntaveron rinnalle olisi joka tapauksessa luotava valtionosuusjärjestelmä. Maakuntaveron kannustinvaiikutusta heikentäisi myös se, että valtion olisi toimittava joka tapauksessa aina takuumiehenä ja rahoitettava tarvittava hoito, jos hyvinvointialueen rahat olisivat lopussa. Tehokkuuden sijaan, mahdollinen maakuntaveron johtaisi todennäköisesti kustannusten paisumiseen sekä verotuksen kiristymiseen.

NÄIN HYVINVOINTIALUEET ONNISTUVAT SOTE-PALVELUISSA:

1. HYÖDYNTÄMÄLLÄ MONITUOTTAJAMALLIA MAHDOLLISIMMAN LAAJASTI

Yritykset ja järjestöt on otettava mukaan tuottamaan sote-palveluita nykyistä laajemmin.

2. LISÄÄMÄLLÄ PALVELUSETELIN KÄYTTÖÄ

Palvelusetelin laajempi käyttö nopeuttaa hoitoon pääsyä ja lisää asiakkaan vapautta valita hänelle parhaiten sopiva palvelu.

3. TEKEMÄLLÄ KUSTANNUKSISTA JA HOIDON LAADUSTA LÄPINÄKYVIÄ JA VERTAILTAVIA

Hyvinvointialueiden tulee toimia avoimesti ja tehdä kustannuksistaan ja hoidon laadusta läpinäkyviä ja vertailtavia. Hyvinvointialueilla tulisi olla yhtenäinen kustannusten laskentamalli.

4. HYÖDYNTÄMÄLLÄ TEKNOLOGIAA JA DIGITALISAATIOTA

Julkinen terveydenhuolto tarvitsee digiloikan. Sote-palveluiden saatavuutta ja laatua on parannettava hyödyntämällä digipalveluita, teknologiaa ja tekoälyä nykyistä laajemmin.

5. RAKENTAMALLA ASIAKASLÄHTÖISET PALVELUPOLUT JA HUOLEHTIMALLA PALVELUINTEGRAATIOSTA

Palveluintegraatio vaatii, että ammattilaisten yhteistyö toimii käytännön palveluprosesseissa. Pelkkä organisaatorakenteiden muuttaminen ei riitä.

6. VARMISTAMALLA SOTE-ALAN HENKILÖSTÖN SAATAVUUDEN

Osaavan työvoiman saatavuus on varmistettava niin julkiselle puolelle kuin sote-alan yrityksille. Osaamisperusteista maahanmuuttoa on lisättävä.

AKTIIVISTA JA ENNAKOIVAA EU-VAIKUTTAMISTA SISÄMARKKINOIDEN EDISTÄMISEKSI

RATKAISUT

1. Edistetään EU-politiikkaa, joka parantaa kilpailukykyä ja vahvistaa sisämarkkinoita.
2. Suomen kanta EU:n taloussääntöjen uudistamiseen sovittava parlamentaarisesti.
3. Uudistetaan Suomen ennakko vaikuttamisen toimintatavat.

Suomen tulee olla EU-politiikassa aloitteellinen, aktiivinen, johdonmukainen sekä eurooppalaiseen yhteistyöhön myönteisesti suhtautuva. Vain olemalla rakentavasti mukana etsimässä yhteisiä eurooppalaisia ratkaisuja ja käymällä aktiivista keskustelua EU:n kehittämisen linjoista, saamme äänemme kuuluviin. Vain niin voimme ajaa omia tavoitteitamme, saada näkemyksillemme painoarvoa ja vaikuttaa EU-lainsäädäntöön sekä koko EU:n tulevaisuuteen.

EU on isojen asioiden äärellä. Koronakriisin runteli Euroopan taloutta ja vahinkoja korjattiin yhteisvastuullisesti väliaikaisella EU:n elvytyspaketilla. Väliaikaisen elvytyspaketin jälkeen EU:n taloussääntöjä ollaan uudistamassa ja EU:n talouspolitiikka etsii uutta suuntaa. Samanaikaisesti EU toteuttaa kunnianhimoista ilmastopolitiikka ja tähtää hiilineutraaliksi vuoteen 2050 mennessä Green Deal -ohjelmallaan.

EU on ollut menestystarina, jonka eduista pieni ja vientivetoinen Suomi on hyötynyt merkittävästi. Yhteinen sisämarkkina on yksi EU:n suurimmista saavutuksista, ja sen toimivuus on jatkossakin edellytys koko EU-alueen kestäväälle kasvulle ja kilpailukyvyille. Toimivat ja vahvat sisämarkkinat ovat myös avain unionin kriisinsietokyvyn vahvistami-

seen pandemian jälkeen sekä EU:n kansalaisten kokonaisturvallisuuteen.

1. Edistetään EU-politiikkaa, joka parantaa kilpailukykyä ja vahvistaa sisämarkkinoita

- Ilmastotyön johtavana periaatteena on oltava vaikuttavuus ja kustannustehokkuus.
- Toimenpiteet päästöjen vähentämiseksi on toteutettava niin, että EU-alueen talouskasvu, teollisuuden toimintaedellytykset sekä työpaikat säilyvät.
- Päästövähennysten saavuttamiseksi on etsittävä ensisijaisesti EU-tason ja globaaleja keinoja. EU-toimenpiteille päällekkäisiä kansallisia toimia on vältettävä.
- Suomen on vaikutettava siihen, että kansalliset vahvuutemme, kuten biotalous, ovat mukana EU:n ratkaisuissa.
- EU-direktiivejä implementoitaessa kansallisen lisäsääntelyn tarvetta tulee arvioida kriittisesti.

Ilmastopolitiikan ja Euroopan vihreän kehityksen ohjelman onnistumisen eli sen, toimiiko ohjelma kasvustrategiana samanlaisesti hiilineutraaliin talouteen siirtymisen kanssa, ratkaisevat kuitenkin yksityiskohdat. Toimenpiteet päästöjen vähentämiseksi on toteutettava niin, että EU-alueen talouskasvu, teollisuuden toimintaedellytykset sekä työpaikat säilyvät.

Ilmastoneutraali Eurooppa 2050 toteutuu vain, jos EU, jäsenmaat ja ennen kaikkea yritykset investoivat voimakkaasti ilmastomuutosta torjuvien, uusien teknologioiden kehittämiseen ja käyttöönottoon sekä digitalisaatioon. Tämä vaatii TKI-panostusten merkittävää nostamista EU-alueella ja jäsenmaissa.

Suomen tavoitteena on, että Suomi olisi hiilineutraali vuoteen 2035 mennessä, kun EU:n tavoite on vuoteen 2050 mennessä. On mahdollista, että Suomi pystyy kääntämään kireämmän aikataulun hyödykseen, olemaan edelläkävijä ja synnyttämään kilpailuetua. Suomalaisilla yrityksillä on erinomaiset edellytykset tarjota ratkaisuja hiilineutraaliuden edistämiseksi ja hyötyä muutoksesta.

Suomen on kuitenkin tarkkaan harkittava, kuinka kireämpi aikataulu toteutetaan niin, että suomalaisten yritysten kilpailukyky säilyy ja EU:n sisämarkkinat pysyvät yhtenäisinä. Kilpailukyvyn ja EU:n sisämarkkinoiden näkökulmasta on keskeistä, että päästövähennysten saavuttamiseksi etsitään ensisijaisesti EU-tason keinoja, eikä luoda päällekkäisiä kansallisia ratkaisuja.

Suomen on kannoissaan tuotava esille omia kansallisia vahvuuksiaan ja varmistettava, että Suomen vahvuudet ovat keskeisessä roolissa EU:n ratkaisuissa. Suomi on esimerkiksi biotalouden suurvalta. Suomessa on runsaasti uusiutuvia luonnonvaroja sekä biotalouteen liittyviä teollisia vahvuuksia ja korkeatasoista osaamista, jotka luovat erinomaiset edellytykset tarjota koko Euroopalle ratkaisuja fossiilipohjaisesta taloudesta irtautumiseen.

Ilmastotyön johtavana periaatteena pitää olla vaikuttavuus ja kustannustehokkuus – niin myös Green Dealissa. On selvää, että siirtyminen ilmastoneutraaliin talouteen vaatii investointeja ja rakenteellisia muutoksia, jotka tulevat aiheuttamaan kustannuksia yrityksille. Siirtymistä on mahdotonta toteuttaa kustannusneutraalisti, mutta se on tehtävä mahdollisimman kustannustehokkaasti.

Eniten pitää panostaa niihin toimenpiteisiin, joilla päästöjä voidaan vähentää eniten ja edullisimmin. Keinoja tulee etsiä ensisijaisesti markkinatalouden pelisäännöillä, teknologian kehitystä hyödyntäen. Poliittisen ohjauksen on perustuttava vaikutuksiin, eikä yksittäisten teknologioiden tai energianlähteiden tukiin. Päästökaupan ohjaavana tavoitteena on käytettävä vaikuttavuutta, ei päästöjen hintaa.

Päästövähennyksien saavuttaminen vaatii merkittäviä toimenpiteitä, jotka eivät kaikki tule olemaan edullisia yritysten ja kilpailukyvyn näkökulmasta. Direktiivejä implementoitaessa kansallisen lisäsääntelyn tarvetta tulee arvioida kriittisesti. Direktiiviä kireämmät kansalliset velvoitteet vääristävät kilpailua sisämarkkinoilla ja heikentävät suomalaisten yritysten kilpailukykyä suhteessa verrokkimaihin.

2. Suomen kanta EU:n taloussääntöjen uudistamiseen sovittava parlamentaarisesti

- **Muodostetaan mahdollisimman pian Suomen kanta ennakkovaikuttamista varten kaikkien eduskuntapuolueiden kesken.**
- **Suomen tulisi suhtautua lähtökohtaisesti erittäin varauksellisesti muutoksiin, jotka helpottavat jäsenmaiden velkaantumista yli sopimusten kriteerien. Varauksellisesti on suhtauduttava myös EU:n yhteistä velkaa tai yhteisvastuuta toisten jäsenmaiden velasta lisääviin tekijöihin.**
- **Suomi voisi joustaa ainoastaan sellaisessa tilanteessa, että talouspoliittisen tasapainon ylläpitämiseksi otetaan samalla käyttöön elementtejä, jotka lisäävät jäsenmaiden omaa vastuuta velastaan.**

Koronapandemian aikana Euroopan unionissa tehtiin useita väliaikaisia poikkeuksia jäsenmaiden taloussääntöihin ja EU:n budjettiin liittyen. Esimerkiksi jäsenmaiden alijäämiin ja velkaan liittyvät säännöt otettiin väliaikaisesti pois käytöstä 2020–2022 mahdollistamaan velkaelvyttäminen. Lisäksi perustettiin 750 miljardin euron RRF rahasto rahoittamaan budjettiluonteisia investointimenoja jäsenmaissa. Tämä rahasto myös ensimmäistä kertaa ottaa lainaa isossa mittakaavassa yhteisvastuullisesti.

Osa suurista jäsenmaista sekä komissio on esittänyt, että näitä talouspolitiikan elementtejä kehitettäisiin edelleen myös pysyviksi järjestelyiksi. Valmistelu komissiossa on jo käynnissä ja esityksiä odotetaan vuoden 2022 loppupuolella. Pöydällä ovat ajatukset ainakin velka- ja alijäämäsääntöjen yksinkertaistami-

sesta, EU:n budjetin tai rahastojen mahdollisuudesta velkaantua myös tulevaisuudessa epätavallisissa suhdannetilanteissa sekä valtiontukisääntöjen helpottamisesta.

Suomen kannasta taloussääntöjen uudistamiseen pitäisi sopia kaikkien eduskuntapuolueiden kesken. Olisi hyvä muodostaa vähintään kahden kolmasosan enemmistön vaatimat suuntalinjat Suomen kannoille taloussääntöjen uudistamiseksi.

Tällainen yhteinen kanta voisi olla se, että Suomi suhtautuu lähtökohtaisesti erittäin varauksellisesti jäsenmaiden velkaantumista yli sopimusten kriteerien helpottaviin muutoksiin sekä EU:n yhteistä velkaa tai yhteisvastuuta toisten jäsenmaiden velasta lisääviin elementteihin. Tällaisesta kannasta voidaan katsoa mahdolliseksi joustaa ainoastaan sellaisessa tilanteessa, että talouspoliittisen tasapainon ylläpitämiseksi otetaan samalla käyttöön elementtejä, jotka lisäävät jäsenmaiden omaa vastuuta velastaan.

Tärkeimpiä tällaisia elementtejä olisivat ensinnäkin euroalueen jäsenmaassa sijaitsevien pankkien ja rahoituslaitosten osalta, niiden taseessa olevien kotivaltion velkakirjojen osuuden nykyistä tiukempi rajaaminen niiden taseissa. Tämä estäisi syntymästä epäterveitä linkkejä ja kannusteita rahoituslaitosten ja jäsenmaan välille, missä EKP:lle vain käytännössä välitetään vakuusmateriaalina nollariskisiä lainapapereita.

Toiseksi on erotettava yhteisvastuulliset ja omavastuulliset velkakirjat. Nykytilanteessa kaikkien euroalueen jäsenmaiden omat velkakirjat ovat EKP:n toimien ja finanssikriisistä juontuvien ennakkotapausten ja mekanismien myötä käytännössä yhteisvastuullisia, vaikka yhteiset taloussäännöt eivät ole toimineet velkaantumisen rajoittamiseksi. Vapaus ja vastuu eivät siis kulje käsi kädessä. Kahden sarjan velkakirjat olisivat tähän looginen ratkaisu.

Nykytilassa ongelma ei ole taloussääntöjen vaikeudessa tai yksinkertaisuudessa, vaan siinä, että mikään komissio ei koskaan pysty niitä toimeenpanemaan. Siksi markkinaohjauksen tuominen mukaan sääntöjen

noudattamiseksi on ainoa keino riskitasojen pysymiseksi maltillisena. Nämä molemmat esitetyt uudistukset lisäisivät markkina-
paineesta tulevaa aitoa ohjausta terveisiin velkatasoihin. Se olisi hyväksi jo nykytilanteessa, mutta ehdoton edellytys sille, että yhteisvastuullisia elementtejä tai vapautta velkaantua enemmän lisätään.

Näistä reunaehdoista Suomen olisi saatava yhteinen, yli vaalikausien kestävä kanta mahdollisimman nopeasti. Komission ja muiden jäsenmaiden on hyvä kuulla ehdotuksista ja reunaehdoista vielä esitysten valmisteluvaiheessa. Näin Suomi voi myös aktiivisesti vaikuttaa lopputulokseen, eikä vain olla hyväksymässä tai hylkäämässä tehtyjä, Suomelle hankalia, esityksiä.

3. Uudistetaan Suomen ennakko vaikuttamisen toimintatavat

- **Linjataan Suomelle strategisesti tärkeistä EU-hankkeista hyvissä ajoin, kun hankkeita vasta suunnitellaan.**
- **Muodostetaan strategisesti tärkeistä hankkeista eduskunnan hyväksymät enakkokannat.**

Suomen ennakko vaikuttamista EU-sääntelyyn tulee tehostaa. Liian usein käy niin, että päädymme muodostamaan kannan ja reagoimaan jo annettuun komission esitykseen. Silloin olemme myöhässä, sillä olennaiset muutokset ovat enää harvoin mahdollisia. Komissio ei tee Suomen kannalta parhaita mahdollisia esityksiä, elleimme itse kerro, mitä haluamme. Suomen tulee aktiivisesti tarjota faktoja, kertoa vaikutusarvioita sekä esittää ratkaisuja jo siinä vaiheessa, kun esitystä ollaan vasta suunnittelemassa ja valmistelemassa.

Paitsi, että Suomen tulee vaikuttaa kulloisenkin Euroopan komission työohjelman sisältöön jo ennen ohjelman julkaisemista, pitäisi Suomella olla strategiset, ajantasaiset linjaukset siitä, mitkä EU:n suunnittelemat hankkeet, ovat meille strategisesti tärkeitä ja mitkä asiat

tulisi huomioida, jotta lopputulos olisi Suomen kannalta paras mahdollinen.

Näihin strategisesti tärkeisiin hankkeisiin tulisi muodostaa eduskunnan hyväksymä enakkokanta jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Näin kaikki Suomen kantoja EU-pöydissä edustavat tietäisivät, mitä tavoittelemme ja vaikuttamistyötä pystyttäisiin tekemään laajalla rintamalla yhtenäisesti ja tehokkaasti.

Suomen enakkovaikuttamista voidaan myös vahvistaa sillä, että sidosryhmät otetaan aidosti mukaan vaikuttamistyöhön. Sidosryhmiä tulisi kuulla jo siinä vaiheessa, kun linjauksia ei ole vielä tehty ja siinä vaiheessa, kun hahmotellaan strategisesti tärkeitä hankkeita ja valmistellaan enakkokantoja. Lainvalmistelulle on suunnattava riittävät resurssit ja kansallista yhteensovittamismekanismeja on vahvistettava, koska monet EU-sääntelyn hankkeet ovat luonteeltaan horisontaalisia. Vaadittava osaaminen Suomen kannalta merkittävien hankkeiden tunnistamiseen ja valmisteluun on pystyttävä turvaamaan.

**KESKUS-
KAUPPAKAMARI**

Keskuskauppakamari, World Trade Center Helsinki,
PL 1000, Aleksanterinkatu 17, 00100 Helsinki | puh. 09 4242 6200
keskuskauppakamari@chamber.fi | @K3FIN
kauppakamari.fi